

**KOHTUTE HALDAMISE NÕUKOJA
SAJA KOLMEKÜMNENDA ISTUNGI PROTOKOLL**

Toosikannu Puhkekeskuse Põhjasaalis ja MS Teams vahendusel

19.–20. september 2024. a

Kohalviibijad

KHN-i liikmed ja asendusliikmed:

Villu Kõve	Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Ivo Pilving	riigikohtunik
Virgo Saarmets	Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik
Tanel Saar	Tartu Ringkonnakohtu kohtunik
Kristjan Siigur	Tallinna Ringkonnakohtu esimees
Merit Helm	Harju Maakohtu kohtunik
Toomas Vaher	Eesti Advokatuur, vandeadvokaat
Andres Parmas	Riigiprokuratuur, peaprokurör (<i>osales päevakorrapunktide 1–6 juures</i>)
Hendrik Johannes Terras	Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees
Eduard Odinets	Riigikogu põhiseaduskomisjoni liige
Marju Agarmaa	Õiguskantsleri Kantselei vanemnõunik
Anu Uritam	Harju Maakohtu kohtunik (asendusliige)
Juhan Sarv	riigikohtunik (asendusliige)
Sten Lind	Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik (asendusliige)

Teised osalejad:

Liisa-Ly Pakosta	Justiitsminister (<i>osales päevakorrapunkti 6 juures</i>)
Tiina Pappel	Tartu Ringkonnakohtu esimees
Sirje Kaljumäe	Tartu Halduskohtu esimees
Kaupo Kruusvee	Tallinna Halduskohtu esimees
Marek Vahing	Tartu Maakohtu esimees
Astrid Asi	Harju Maakohtu esimees
Toomas Talviste	Pärnu Maakohtu esimees (<i>osales päevakorrapunktide 1–6 juures</i>)
Liina Naaber-Kivisoo	Viru Maakohutu esimees
Tiina Ereb	Tartu Ringkonnakohtu, Halduskohtu ja Maakohtu kohtudirektor
Mario Metsoja	Harju, Viru ja Pärnu Maakohtu, Tallinna Ringkonnakohtu ja Halduskohtu kohtudirektor
Hans Moks	Tartu Maakohtu kinnistus- ja registriosakonna, Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonna kohtudirektor (<i>osales päevakorrapunktide 1–3 ja 6 juures</i>)
Üllar Kaljumäe	Riigikohtu direktor
Karin Leichter-Tammisto	Riigikohtu esimehe nõunik
Kristi Kirsberg	kohtute kommunikatsiooni juht
Mari-Liis Mikli	Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler
Küllli Luha	Justiitsministeeriumi kohtute talituse analüütik
Marilin Reintamm	Justiitsministeeriumi kohtute talituse nõunik
Eneli Kivi	Justiitsministeeriumi kohtute talituse juhataja
Signe Talalaev	Justiitsministeeriumi kohtute talituse nõunik
Villem Lapimaa	Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik (<i>osales päevakorrapunktide 2–3 ja 6 juures</i>)
Heiki Loot	riigikohtunik (<i>osales päevakorrapunktide 3 ja 6 juures</i>)
Madis Ernits	Tartu Ringkonnakohtu kohtunik (<i>osales päevakorrapunkti 6 juures</i>)
Indrek Grauberg	Tallinna Ülikooli instituudi direktor (<i>osales päevakorrapunkti 6 juures</i>)
Rauno Veri	justiitsministri nõunik (<i>osales päevakorrapunkti 6 juures</i>)

Juhatas: Villu Kõve Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Protokollis: Signe Talalaev Justiitsministeeriumi kohtute talituse nõunik

Algus: 19.09.2024. a kell 10.01
Lõpp: 20.09.2024. a kell 12.47

Istungi päevakorras on:

1. **24.05.2024. a KHN-i 129. istungi protokollki kinnitamine** – Riigikohtu esimees Villu Kõve
Otsuse projekt: KHN kinnitab 24.05.2024. a KHN-i 129. korralise istungi protokollki.
Materjalina lisatud protokoll.
2. **Kohtu arengukava töörühma töö kokkuvõte – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Tallinna Ringkonnakohus, Villem Lapimaa
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja kinnitab arengukava.
Materjalina lisatud kohtu arengukava ning kohtute kirjalik tagasiside käesoleva aasta kevadest.
3. **Kohtuhaldusmudeli töörühma töö kokkuvõte – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohus, Heiki Loot; Justiitsministeerium, Mari-Liis Mikli
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjalina lisatud kohtute seaduse eelnõu, seletuskiri ning töögrupi tegevuse kokkuvõtte koos 38 lisaga.
4. **Maakohtute 2023. aasta menetlusaegade analüüs tsiviilasjades – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohus, Üllar Kaljumäe
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjalina lisatud ülevaade „Tsiivilasjade keskmine menetlusaeg esimeses kohtuastmes 2023. aastal.“.
5. **TsMS eelnõu valikud, KrMS ja HKMS arengud – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Marilin Reintamm ja Mari-Liis Mikli
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjalidena lisatud TsMS-i VTK, VTK tagasiside ja eelnõu valikute memo, KrMS-i eelnõu valikute memo.
6. **Justiitsministri sõnavõtt (kohtute 2025. aasta eelarve kujundamine, haldusala kärpeplaanid, kohtunike kohtade täitmine, kohtunike roteerumine) – KS § 41 lg 2 ja lg 3 p 4 alusel** – Justiitsminister Liisa-Ly Pakosta
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust.
Materjalina on lisatud 2025. aasta esimese ja teise astme kohtute eelarvevahendite prognoos, väikeste kohtumajade analüüs.
7. **Digivaldkonna liitumine Justiitsministeeriumiga ja selle mõju kohtusüsteemile – KS § 41 lg 1 p 3** – Justiitsminister Liisa-Ly Pakosta
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjal puudub.
8. **XXIV kohtunike täiskogu teemade arutelu – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohtu esimees Villu Kõve
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust.
Materjal puudub.
9. **2025. a KHN-i toimumisaegade kinnitamine – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohtu esimees Villu Kõve
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjal puudub.
10. **Muud teemad – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohtu esimees Villu Kõve
Otsuse projekt: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjal puudub.

Neljapäev, 19. september 2024

Istungi algus kell 10.01.

Sten Lind liitub MS Teamsi vahendusel.

KHN-i liikmed kinnitavad istungi päevakorra.

1. 24.05.2024. a KHN-i 129. istungi protokollki kinnitamine – Riigikohtu esimees Villu Kõve

KHN-i 129. istungi protokollile ei ole kellelgi täiendusi ning see kiidetakse heaks.

Otsus: KHN kinnitab 24.05.2024. a KHN-i 129. istungi protokollki.

2. Kohtu arengukava töörühma töö kokkuvõte – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Tallinna Ringkonnakohtus, Villem Lapimaa

V. Kõve: Soovin, et KHN võtaks seisukoha ja hääletaks arengukava kinnitamise üle. Täna Villemit suure töö eest. Palun anna ülevaade, mis on pärast viimast KHN-i arengukava projektis muutunud.

V. Lapimaa: Pärast viimast KHN-i on arengukava töörühm vaadanud läbi kohtutelt ja teistelt institutsioonidelt tulnud tagasiside. Vaadanud üle peatükid, parandanud vead ja täiendanud arengukava. Lisaks oleme muutnud sissejuhatavat osa ning peamisi tegevussuundi, mis seovad omavahel peatükkide juhtmõtted, mille osas on ka kõige rohkem muudatusi. Otsustasime dokumendi esitada KHN-ile kinnitamiseks. Dokument peegeldab töörühma kollektiivset nägemust. Stiililt on eri kohtadesse jäänud natuke ebakõla, kuid otsustasime, et see pole meie jaoks põhiteema. Meie jaoks oli oluline, et ideed ja printsiibid on kirjas ning redaktsioonilisele poolele ei pööranud me palju tähelepanu. Arengukava pole õigusakt, vaid meie oma töö dokument, n-ö juhtimisinstrument kohtujuhtidele. Põhiküsimus on, kas KHN tunnistab selle oma dokumendiks, mida saab hakata ellu viima. Justiitsministeerium, kes kohtuid haldab, pole arengukava koostanud, seega pole tegemist ametliku dokumendiga riigieelarveseaduse tähenduses. Dokumendis kajastub kohtusüsteemisisene vaade sõltumatule ja tõhusale õigusemõistmisele. Kui tulevikus tehakse ettepanekuid, näiteks kaotada palkade indekseerimise alus, siis läheb see vastuollu meie arengukava alustaladega. Sellise näite rakendamisel annab see võimaluse väita, et siis ei ole võimalik saavutada meie vaates teisi arengukava eesmärke, näiteks tõhusust puudutavaid punkte. Kõik on omavahel seotud – organisatsioonilised muudatused, eelarvelised muudatused ja väljund. Täna võiks arutada KHN-i liikmete ettepanekuid ning jõuda otsuseni.

V. Kõve: Kõikide peatükkide koostajad on kohapeal esindatud, seega saame vajadusel nendega valikuid arutada. Enne meelsuse väljendamist teeme küsimuste esitamise ringi. Kas tagasisides on midagi, mida tuleks kindlasti enne otsustamist arengukavasse lisada? Arutada tuleks ka arengukava rakendamiskava, kui arengukava õnnestub kinnitada. Villem, mida tuleks teha, et dokumenti hakatakse aktiivselt kasutama ja kas oleks vaja veel teha parandusi laekunud tagasiside pinnalt.

V. Lapimaa: Pikem tagasiside tuli Eesti Advokatuurilt, Tartu Ringkonnakohtult ja Justiitsministeeriumilt. Tartu Maakohus jäi varasema seisukoha juurde. Muudatusettepanekuid tagasiside pinnalt ei teeks. Diskussiooni käigus jõuame vastava teadmise juurde.

V. Kõve: Kas Sul on nägemus, kuidas jõuaksime rakenduskavani? Arengukava ei hakka ise ennast täitma.

V. Lapimaa: See on küsimus, kelle dokument see on ja kes hakkab seda ellu viima. Justiitsministeeriumi põhiinitsiatiiv tuleb üle kohtusüsteemi, aga arengukava peaks olema kohtujuhtide ja KHN-i juhtimisinstrument, kes hakkavad konkreetset rakendust kavandama. See on nende visioon, kuidas ellu viia, arvestades muudatusi, mis tulevad seoses kohtuhaldusmudeli muutumisega ja kui suur on eelarve.

V. Kõve: Kas oled, vaatamata sellele, et oled juba suure töö ära teinud, valmis ka arengukava rakendamisega tegelema?

V. Lapimaa: Kui dokument saab valmisoleku etappi, siis juhid võtavad selle üle ja hakkavad välja töötama konkreetset rakenduskava. Minu panus tänasega lõpeb. Aitan hea meelega, aga kuna see on juhtide vastutus, siis on edasi vaja juhtide visiooni. Nemad osalevad läbirääkimistel ja nende käes on info.

V. Kõve: Teeme arvamusingi, siis tekib arusaam, kas KHN-il on valmisolek arengukava kinnitada. Kas on küsimusi dokumendi kohta?

V. Saarmets: Kas meetmed on mingis järjekorras, näiteks prioriteetsemad eespool?

V. Lapimaa: See sõltub rakenduskavast ja olukorrast.

V. Saarmets: Kui meil on eesmärk, mida tahame saavutada, siis mingid meetmed on ilmselt olulisemad ja tõhusamad. Mingi indikatsioon peaks olema, kuhu kõigepealt ressursi suunata.

V. Lapimaa: Oleme Astrid Asiga arutanud, et suurenenud on ootus kasutada IT-lahendusi kiiremaks menetlemiseks. Need on pikaajalised protsessid, millega tuleb esimesel võimalusel tegeleda.

V. Saarmets: Meetmeid on kokku üle 100, kõigega ei saa korraga tegeleda.

V. Lapimaa: Ilmselt on kõigil küsimus, kuidas arengukava haakub kärpeplaanidega. Arengukava ei ole koostatud kärpimise eesmärgil või selle põhjendamiseks. Meie lähenemine on, et kusagilt tuleb kokku hoida, et mujal kohtusüsteemis seda kokkuhoidu kasutada. Ise võtame vastutuse, kuidas tulemuse saavutame. Dokumenti pole koostatud selle mõttega, et teeme loetelu asjadest, mida on võimalik kärpida.

V. Kõve: Võtame seda kui ideaali ehk mida tahame ära teha. Kui vahendeid selleks ei ole, siis tuleb mõelda, kuidas edasi. Kui küsimusi pole, siis annan sõna esimesena Stenile. Kas dokument on küps vastuvõtmiseks?

S. Lind: Üldeesmärkidele on raske vastu väita. Kui vaadata meetmeid, siis mõned on sellised, mida kohtusüsteem ise teha ei saa. Alates sellest, et viime kohtu pädevusest asjad välja, mida on otstarbekam kohtuväliselt lahendada. See pole meie teha, seega ei tea, kas on mõistlik sõnastada nii, et meie seda teeme. Kriminaalmenetluse puhul tekkis küsimus – kui öeldakse, et vähendame bürokraatlikke takistusi, mis pikendavad kohtuasjade lahendamist, siis ei oskaks öelda, mis need takistused oleks, mida arengukavas välja tuua.

V. Kõve: Sõnastuse „me teeme“ üle on olnud vaidlusi. See näide polnud ka ainuke, näiteks KHN ei anna ka seadust välja. Oli arutelu, kas parem on kirjutada „tehtagu“, kuid jäime ikkagi „meie“ juurde, kuigi osade asjade puhul tundub see mitesobilik.

V. Lapimaa: Korrektno ei tundunud tõesti – me ei hakka seadust vastu võtma, ei hakka eelarvet esitama, mis on iseenesest mõistetav. See on sellise abstraktsiooni tasandiga dokument, kus mõeldakse, mis need meetmed kompleksis on, mis annaksid kohtule kokkuvõttes hea arengu ja tulemuse. Oleme tulnud välja initsiatiiviga, et kohtuhaldusmudelit muudetakse. See, et me ei saa seda muudatust kinnitada, ei tähenda, et me ei tohiks võtta visiooniks muudatused ellu viia. Paremad sõnastusettepanekud on oodatud.

J. Sarv: Täpselt sama mõte, et „meie“ vorm torkas silma. Palju arengukavas toodud tegevustest on seadusandja, mitte meie pädevuses. Kasutaks näiteks terminit „taotleme“. Ei saa võtta pädevust, mida põhiseadus ei anna. Olen arengukavade suhtes skeptiline, ei usu, et need maailmas midagi muudavad. Võiks julgemalt kirjutada välja, et loome enesepuhastussüsteemi, et kohtusüsteem oleks ise võimeline ja valmis vabanema kohtunikest, kes kohtunikeks ei sobi. See oleks avalikkusele selgem ja võiks eesmärgina kirjas olla. Üks alaeesmärk on, et kohtujuristi töö muutub loomingulisemaks ja suureneb iseseisva töö osakaal. Riigikohtu praktika suhtub kohtujuristile iseseisva otsustuspädevuse delegeerimisse väga ettevaatlikult.

Eesmärk viia menetlusosalistega suhtlus järkjärgult täisdigitaalseks on kohtu seisukohalt mõistlik, aga on palju inimesi, kes ei ole selleks võimelised ning seda tuleks arvestada. Kõigil peab olema võimalik kohtuga täisdigitaalselt suhelda, aga kas see saab olla kodanikele kohustus, on vaieldav. Lõpuks, mis puudutab kommunikatsiooni osa, olen nõus, et kohtunik peab oma otsust avalikkusele selgitama ning suhtumine „lugege ise otsusest“ on aegunud. Võtaksin aga arengukavast välja, et oleme aktiivsed ja nähtavad ka oma saadete taskuhäälingu või blogi kaudu. See ei ole meie põhiülesanne. Kui keegi tahab seda teha, tehku, aga kohtult ei saa oodata, et see muutuks põhiülesandeks. Arvan, et avalikkus seda meilt ka ei oota – oodatakse, et me teeksime oma tööd hästi, mitte ei keskenduks enesepromomisele.

Saabub Hendrik Johannes Terras.

V. Kõve: Peaksime vaheajal töögrupiga omavahel nõu pidama, kui kõik on ära kuulatud.

T. Vaher: Advokatuuri mõtted on dokumendis. Sissejuhatava märkusena toon välja, et tegemist on hea dokumendiga, mis sunnib inimesi läbi mõtlema suuremas pildis, mida teeme ja kuhu jõuda tahame. Selleks, et dokument ei jääks n-ö riulile seisma, pakuks välja, et arengukavas võiks olla kirjas selle ülevaatamine mingi kindla perioodi tagant, mis ei tähenda, et peaks kindlasti dokumenti muutma. Ehk mingi regulaarsusega vaadatakse peale, kas kõik on sama, kas seda on korrigeerida vaja ning mida selle elluviimiseks tehtud on.

V. Kõve: Nii nagu EL direktiivides. Ka praegu ei ole see igavene, vaid aastani 2030.

T. Vaher: On oht, et vastasel juhul tuntakse, et enne 2030. a ei pea midagi tegema. Teiseks kommentaar sõnastuste osas – ma ei näe selles probleemi, kui räägime asjadest, mis pole otseselt kohtute pädevuses. Kõik saame sellest aru ja teeme asju vastavalt oma pädevusele. Peatükis „Tõhus kohtumenetlus“ tahaks kohtute sisevaate kõrvale näha ka välist vaadet – kuidas kohtusse pöördujat aidatakse ja talle head teenust pakutakse. Mõelda inimese vaates, kas tõhusus tähendab, et kohus on tõhus ja töötab läbi kõik sisse tulnud asjad või on kohus tõhus, aidates kohtusse pöörduvat inimest. Teine pool on märksa olulisem. Sinna juurde käib ka ootuste juhtimine. Inimene ei tea praegu midagi, mis juhtuma hakkab – kui kaua ta kohtus käib, mis teda ees ootab. Lisaks, lõputu küsimus, kas kohus suudab mittejulistele selgitada, mida temast nõutakse ja mis toimub. See oleks asi, mis võiks selles teemaplokis sees olla.

Teine sisuline märkus puudutas kohtumenetluse efektiivsuse osa. Olen kõigega nõus, kuid rõhutaks kõrval nüanssi, et efektiivsus ja tõhustamine ei toimuks isikute põhiseaduslike õiguste arvelt. Menetluse tõhustamisel tuleb teadvustada võimalikke riske isikute õiguste piiramisel.

Viimaseks, mis puudutab kohtujuristide pädevuse suurendamist, siis leiame advokatuuris, et pädevust ei tohiks üle anda. Kohtunik otsustab ja vastutab. See, et ülesandeid on võimalik hästi tõhusalt ja mõistlikult delegeerida, on tervitatav, aga me pole nõus, et kohtujurist üksi otsustab. Kohtunik tagab selle, et majast väljuv resultaata oleks kvaliteetne.

V. Kõve: Eesmärk on, et inimese jaoks paraneks kohtus käimise kogemus.

T. Vaher: Kas tõhus menetlus on, kui kohtunik suudab asja kiiresti lõpuni viia või kui kodanik saab oma õiguse mõistlikult realiseeritud? Kohtu ja inimese vaade ei pruugi kokku langeda.

V. Kõve: Menetluse kvaliteet peab ka olema tagatud. Oleme vaid digitaliseerimise teema juures mõelnud, et kohtujuristid saaksid otsuste kujunemises osaleda sisulisemalt ehk rohkem uurida ja teadustööd teha ning nad ei peaks tegema tehnilist tööd, mille saab teha arvuti. Mõte pole olnud kohtunikelt pädevuse äravõtmine. Praegu on meil vaid kohtunikuabid, kes teevad registritoiminguid, mis formaalselt pole õigusemõistmine. Täna on iseseisvat pädevust kohtujuristil ainult puuduste kõrvaldamise määruste tegemisel, mis pole lõplik määrus.

M. Helm: Kohtujurist võiks teha näiteks hagi tagamata jätmist, mis ei ole vaidlustatav.

V. Kõve: Praegu pole midagi üle antud.

T. Vaher: Kui pädevust laiali ei jagata, siis on kõik hästi. Kõigile peab olema üheselt arusaadav, et seda teed ei minda.

K. Kruusvee: Esimehe vaates on tänane dokument üsna küps ning tõsiseid probleeme ei näe. Kui enda kohtunike arvamusest rääkida, siis paljudele sümpatiseeris Tartu Ringkonnakohtu arvamus. Erinevate arvamuste raames on seisukohtade spekter välja toodud, seega eraldi arvamust Tallinna Halduskohus ei esitanud. Tooksin esile, viimase paari aasta jooksul olen pidanud mitme eelnõu osas esitama seisukoha, et täiendavate loamenetluste suunamine halduskohtule ei ole otstarbekas. Minister on öelnud, et raskes majanduslikus olukorras tuleb otsida nutikad lahendusi. Lahenduste otsimine on selleks, et tänase kohtuasjade mahuga hakkama saada, kuid ka kohustuste lisamist peaks raskes majanduslikus olukorras kaaluma. Ehk kaaluda, mis on riigis hädavajalik teenus, mida on vaja õigusemõistmise raames pakkuda.

K. Luha: Kindlasti pean välja tooma, et kvaliteetne kohtumenetlus ja kiire kohtumenetlus ei ole kaks eraldiseisvat eesmärki. Kiirus ei saa olla eesmärk omaette, see on kvaliteedi üks osa. Olulistele meetmetele tuleks saada mõõdikud.

H. J. Terras: Minu hinnangul on minu roll tagada Eesti rahvale õiglane kohtupidamine. Arengukava lugedes jäi läbivalt mulje, et üritatakse elu parandada ning leida kitsaskohti. Usun laiemalt sellesse, et mõistlik on teha asju vähemate astetega väiksemas mahus ning ühtse juhtimise all.

T. Pappel: Vana arengukava on lõppenud ja uut on vaja. Need on ümmargused ilusad eesmärgid, aga üks konkreetses rakenduskava paneb lõplikult kõik paika. Rõhutaksin, et peame vaatama ka tänast majanduslikku olukorda ja seda, et me iseendale lõpuks jalga ei tulistaks, seades eesmärgi, mida pole võimalik hiljem täita. Näiteks lubades kiiremat menetlust sõltub palju ka sellest, kui palju kohtunike kohti kärbitakse, kui palju kohtunike kohti ei täideta ning kuidas kohtuid järgmise kuue aasta jooksul finantseeritakse. Ehk kui palju arengukavast on võimalik realselt ellu viia. Siin on väga ambitsioonikad eesmärgid digitaliseerimise valdkonnas, mida toetan. Toetan ka kohtusüsteemi tõhusamaks muutumist ja motiveerivat personalipoliitikat. Täna me ei tea paljude arengute osas, kas need õnnestuvad. Arvestamata majanduslikku olukorda, võime saada etteheiteid kohtusüsteemile, kui midagi seatud eesmärkidest ei täideta.

Igati toetan kohtujuristide arendamist. Samuti seda, et vanemkohtujuristidel oleks senisest suurem pädevus. Tuleb tegeleda probleemiga, et paljudel kohtujuristidel ei ole õnnestunud kohtunikuks saada, kuna konkursse ei ole välja kuulutatud või on konkurss tagasi pööratud ning juristide eksamid aeguvad. Tartu Ringkonnakohtu vaatest tuleks seada suund asenduskohtuniku institutsiooni küsimuse arengukavasse lisamisele või vähemalt uurida, kas see on võimalik. Kuivõrd teiste seadustega tahame soodustada inimeste osalist tööaega või roteerumist, siis on oluline, et kohus ei jääks inimestest ilma ning kohtul oleks võimalik oma tööd korraldada nii, et tagataks õigusemõistmine mõistliku aja jooksul.

Segadust tekitab, mida peetakse silmas senisest kiirema õigusemõistmise all. Praegu teevad analüütikud kohtujuhtidele kokkuvõtteid sellest, kui palju on meil pikki ja vanu menetlusi. Kas kohtuasja nn vanaks asjaks lugemise osas midagi muutub uue arengukavaga või mitte?

Personali osas oli kirjas, et esitame ettepaneku kohtunike tegevuspiirangute täpsustamiseks. Sellekohane eelnõu on juba minuni jõudnud, seega tuleks mõelda, kas on mõistlik see arengukavasse jätta. Tartu Ringkonnakohus jääb üldiselt kõige eelnevalt esitatud juurde. Me ei toeta kohtute liitmist.

V. Kõve. See, et eelarvelist katet pole, on paratamatu. Isegi kui Riigikogu selle kinnitaks järgmiseks kuueks aastaks, võib ta ikka öelda, et meil ei ole järgmiseks aastaks raha. Saame ideaalidest rääkida.

T. Pappel: Tuleks rõhutada, et lähtudes nendest eeldustest ja eelarvest, mis meil praegu on, saame lubada seda, mis on arengukavas kirjas.

M. Metsoja: Arengukava esimene lause ütleb: „Kohus töötab inimeste kaitseks, õigusrahu tagamiseks ja õigusriigi hüvanguks.“ Üsna enesekindlalt eeldan, et arengukava töörühm on arengukava selles võtmes koostanud, mitte ainult selles võtmes, kuidas saame kohtusüsteemina olla efektiivne. See, et meil on strateegilised suunad kirjas, on organisatsiooni toimimise kontekstis äärmiselt oluline. Ükskõik, mis seisus majanduses hetkel on ja kui palju meil millegi jaoks raha on, peame riigi kontekstis mõtlema järgmisest aastast kaugemale. Jah, peab perioodiliselt vaatama, mis võimalused meil on ja mida saame ära teha, aga suur plaan peab kirjas olema. Ilma selleta ei saa. Minu vaates on see elementaarne tööriist kohtujuhtidele otsustamiseks, mida peab tegema ja kuhu liikuda.

S. Kaljumäe: Meile oleks meeldinud, kui siin oleks I ja II astme kohtusüsteemi kui põhiseaduslikku institutsiooni käsitletud, kuid riigiõiguslik arusaam sellest on erinev. Pakkusime välja, et tõhusa kohtumenetluse punktis võiks olla eraldi määratletud asjad, mida kohus saab nagunii teha ning mis vajavad seadusandlikku algatust. Digiarengu osas on need eraldi välja toodud. Kaupo sõnavõtule lisaks, et ei saa vaadata ainult, mis tööd kohtust välja saab saata, vaid tuleb vaadata, et ei tuleks ebavajalikku tööd juurde ning seadusandlikud arengud ei lisaks liigset koormust. Eile osalesin nõupidamisel, mis käsitles EL rändepaketi õigusaktide ülevõtmist ja koostamist Eestis ning sain aru, et sealt ei tule niivõrd uusi kohustusi halduskohtutele, kuid survet, et tuleb kiiremini tegutseda ja kehtestada ebamõistlikult lühikesi tähtaegu. Peaksime kõigi selliste arengute vastu katsuma võidelda. Arengukava tuleks kinnitada, aga mõned lõigud peaksime enda jaoks sisustama tulevikus teisiti.

A. Parmas: Prokuratuur tegeleb samasuguse dokumendiga hetkel. Viimistluse üle võib lõputult vaidlema jääda. Asjade osas, mis pole lõpuni meie kontrolli all, võiks kasutada sõnastust „taotleme“ või „astume samme mingis suunas“. Kommunikatsiooni osas vaidlen eelkõnelejale vastu proaktiivsuse küsimuses. Kas peab blogi pidama või otse eetris lahutusi läbi viima, aga proaktiivne kommunikatsioon on vältimatu. Ühiskond nõuab kiiremat ja rohkem informatsiooni, seega kommunikatsiooni osas on õige suund võetud. Hea halduse ja teenuse disaini mõttes on paras pätkel mõelda, kuidas tagada, et inimene kohtusüsteemiga kokkupuutudes ei lahkuku halb maik suus, vaid ta mõistaks, mis toimub ja miks. Meil peab olema arusaam, kuidas protsess kulgeb ja kuidas tulemus saavutatakse. Selles osas julgustaks mõtisklema ja leidma meetmeid, kuidas asja ise paremini kontrollida.

Tagasisidest jäi silma kohtumenetluse kiirendamisega seonduv. Statistiliselt on kohtumenetlus kiire, isegi liiga kiire ning võib tekkida mulje, et konkreetset asja ei lahendatud sisuliselt. Teiselt poolt on see illusioon, sest statistiline kiirus saavutatakse kõige väiksemate massasjadega. Kui on natukenegi suurem või tõsisem probleem menetluses, siis see kestab kaua ja keegi ei suuda vastata, kui kaua, miks ja mida teeme, et protsess oleks kontrolli all. Sellega tuleks tegeleda. Arengukava tuleks kindlasti kinnitada.

M.-L. Mikli: Suurepärane, et kohtute eestvedamisel on selline dokument valminud. Rakendamise käigus tuleks mõelda, kuidas juhtimisepaljusus praktikas tööle hakkab. Arengukava peaks kinnitama.

E. Kivi: Tiina Pappel mainis, et kohtute analüütikud koondavad ja saadavad andmeid kohtujuhtidele ja Justiitsministeeriumile. Soovitan kohtujuhtidel JAAK süsteemi kasutada, kus on ajakohased ja ülevaatlikud andmed. Arengukava osas toetan Juhanit ja Andrest, et seadusemuudatusi kohtud ise ei saa algatada ning tuleks kirjutada, et Justiitsministeeriumile tuleb teha sellekohane ettepanek.

Digitaliseerimise peatükis on kohati arusaamatu, miks mõned toimingud on esimeses ja mõned teises etapis. Näiteks tehisarutusele võtmine on esimeses etapis ja andmete korrastamine on teises etapis. Loogika peaks olema vastupidine. Kõigepealt peab andmed korrastama, et need saaks anda tehisarule töötlemiseks. Esimese etapi juures on kirjas, et tehnoloogia abil läheme järk-järgult üle täisdigitaalseks – see ei erine tänasest korraldusest. Kasutada tuleks meetodeid, et valideerida, kas kõik eesmärgid on piisavalt spetsiifilised ja mõõdetavad.

A. Uritam: Ühingu esimehena jääme oma arvamuse juurde. Täiskogul kuulasime arengukava ettekannet ja pärast on olnud mitu ringi arvamuse esitamisteks. Arvamus on olnud väga pikad ja sisulised paljudest kohtutest. Toetan mitmeid Tartu Ringkonnakohtu ettepanekuid, ka Tartu Maakohtu ja Pärnu Maakohtu arvamusi, aga need pole arengukava muutnud. Kõik tähelepanekud, millele on korduvalt viidatud, on arengukavas endiselt sees. Ilmselt võtame uue arengukava vastu ja loodame, et arengukava päris elu takistama ei hakka. See teeb kurvaks, oleks hea meelega näinud rohkem sisulist kaasamist ja diskussiooni.

Mõned mõtted kordaks üle. Esiteks kiiruse küsimus – mille arvelt ja kuidas see saavutatud on. Meil pole täna mingeid ressursse, et kohtute menetluskiirust kuidagi suurendada. Me ei täida ilmselt kohtunike kohti lähiaastatel. Ma ei tea, kuidas seda saavutada loodetakse. Ei saa aru, miks menetlustähtaegade lühendamise on eraldi eesmärgina välja on toodud. Kohtud on tähelepanu juhtinud sellele, et näiteks sõltumatus, kui oluline väärtus, on jäänud arengukavast sootuks välja. Nii ühingu, kui ka paljude kohtute arvamus oli sees, et arengukavas on mitmetes osades mõtteid, mis on n-õ uitmõtted. Kuigi neile on tähelepanu juhitud, on need ikka arengukavas sees. Näiteks kohtunike töö kvaliteedi hindamise osas ei ole endiselt sisulist meetodit ega standardeid, kuidas seda hinnata. Täna tuleks mõelda sellele, kuidas uusi inimesi kohtusüsteemi saada, mis neid siia kutsuks ja hoiaks, ka sotsiaalsed tagatised. Nende täiendamise arengukava vaikib.

Üldkogude rolli vähendamise küsimuses on vastuolu erinevate arengukava osade vahel. Ühest küljest öeldakse, et suurendame üldkogu rolli, teisest küljest, et üldkogu asemel teeme midagi muud. Sees on osakondade loomine, kuid pole objektiivset teavet, kuidas see kohtusüsteemile kaasa on aidanud. Arengukavas on ka palju selliseid asju sees, mis ei tohiks arengukava tasandil dokumendi osaks olla, näiteks ette kirjutada, kuidas kohtud tööjaotusplaane koostavad, kuidas selgituskohustust täidetakse ja kuidas kohtunik peaks menetlusplaani koostama.

Kellelgi ei saa midagi selle vastu olla, et juhtimine oleks hea, aga juhtimist ei saa kohtusüsteemis üle dimensioneerida, sest see ei muuda midagi süsteemselt paremaks. Samuti jääb arusaamatuks, millise ressursi arvelt ja kuidas kavatakse juhtimist parandada. Digitaliseerimise eesmärkidega olen täiesti nõus, aga nende saavutamiseks on vaja ressursi oluliselt suurendada. Minu meelest pole arengukava lõppdokument selline, nagu ta võiks ideaalis olla, aga küllap hääletatakse selle poolt.

V. Kõve: Kõik tulnud märkused on töögrupis läbi arutatud ning pole kõrvale jäänud. Ajapuudusel jäi tegemata märkustega arvestamise tabel. Muudatusi on tehtud.

M. Helm: Olen Juhaniaga ühte meelt, et ei tea, kas elu sellest paremaks või halvemaks läheb. Nõustun eelkõnelejate kriitikaga. IT lahendusi lugedes tundub nagu aasta oleks 1950 ja unistan lendavatest autodest. Täna KIS ega salvestussüsteem Salme ei tööta normaalselt. Väga tore on tehisarust rääkida, unistada võib suurelt. Ka eelmise kord küsisin, kas tuleb mingi eelarve arvestus juurde, mis see kõik maksma läheb. Nii võib ükskõik mida sinna kirjutada, kui on teada, et raha ka pole. Mingi osa on muidugi asju, mis ei nõua eelarve suurendamist ja rahalisi vahendeid, aga enamus kahjuks nõuab. Unistustele kirjutan alla.

V. Lapimaa: Kui Anu ütles, et arengukava ei kajasta kohtu sõltumatust, siis esimesel leheküljel on põhiväärtusena sõltumatus sees. Seda ei saa ära unustada.

K. Leichter-Tammisto: Sõnastust võibki jääda lihvima. Praegu on alternatiiv on see, et kohtusüsteemil pole ega tulegi visioonipaberit. Arvan, et see tuleks kinnitada.

I. Pilving: Anu jutu jätku – üritasin ka mina oma nägemusi sisse suruda, aga nii paraku on, et meil kõigil on oma ideaalnägemus, kuid arengukavas peab mingi kompromiss olema. Mina tahtsin igalt poolt näiteks teenuse välja juurida, mis Toomas Vaherile meeldis. Teenusena tahaks kodaniku kesksust näha, aga saab ka ilma selle sõnata. Olen Toomas Vaheri äsja meililisti saadetud konkreetsete konstruktiivsete ettepanekute poolt, vaid teise sõnastusega.

V. Kõve: Teeme arvamusingi ära ja siis arutame hiljem töögrupiga.

I. Pilving: Anu jutust meeldis sotsiaalsete tagatiste teema, mis peaks arengukavas olema. Tuleks lisada vähemasti garantii töövõimetuse korral või taastama ametipensioni. Oleks vaja midagi, mis selle asemel oleks reaalne, näiteks omaette pensionisammas või midagi sellist. See on ka oluline sõltumatuse tagatis. Kui midagi on täna Eestis kohtunike sõltumatusega häda, siis ennekõike see, mis saab pere ülalpidamisest, kui midagi juhtub ja ei saa tööd enam teha. Kunagi riik lubas, et saate piisavalt palka, mida indekseeritakse. Tänapäev olukord on sellest kaugemale läinud. „Meie“ vorm on minu meelest asjakohane. Meie käsitlen mina KHN-i, kui selle heaks kiidame. Meie seas on ka Riigikogu liikmeid ning kui te nüüd poolt hääletate, siis võtate endale auasjaks see pakett läbi suruda. Ka meie peame pingutama ja survet avaldama. Iga sõnale „meie“ võib reservatsiooni juurde kirjutada, et juhul kui Riigikogu sellele mandaadi annab. Iseenesest ükski seaduseelnõu ei teki. Arvan, et dokument on väärt poolt hääletamist.

V. Kõve: Personali osas on lausena sees ettepanek: „Esiteks seadusandliku ettepaneku kohtunike sotsiaalsete garantiide suurendamiseks ja tegevuspiirangute täpsustamiseks“, kuigi seda pole täpsustatud.

I. Pilving: Selles võiks konkreetsemalt rohkem olla.

V. Saarmets: Tehtud on suur töö ning tegemist hea dokumendiga, aga kuidas edasi minna. Ma ei ole põhimõtete ja eesmärkide vastu, aga tundub, et lähteülesanne oli liiga vähe ambitsioonikas. Praegu ei ole siin konteksti ja ei nähtu, mis seisus me täna oleme. Raske on selle dokumendi põhjal kusagil õigustada, et ärme seda kärbi või sinna on raha juurde vaja. Probleem on prioriteetide seadmises, kuna me ei tea, kus me täna oleme. See ei pea olema siin samas dokumendis sees, aga võib-olla on vaja seletuskirja või lisa, mis ütleb, mis on tänapäev situatsioon. Justiitsministeerium võib-olla teab, mis seis täna on, aga näiteks Riigikogus on seda raske hinnata. Igaüks vaatab oma mätta otsast ja üldist pilti ei ole. Kohati pole arengukava mõte selge: kas näiteks kohtuliku kvaliteedi hindamise süsteemi eesmärk on süsteemi puhastamine või on see enesekontrolli vahend. Kas saab paika panna mingi konkreetse valem, mille põhjal öelda, et selle puhul on tegemist kvaliteetse lahendiga?

Tegevuskava ei peaks iga kohus omaette ellu viima. Peab olema üldine arusaam, millest alustatakse, kuhu panustatakse ning millelt kokku hoida, et saaks konkreetset tegevust ellu viia. Kõik on õiged mõtted iseenesest. Taustaks oleks vaja avada, millised on kohtusüsteemi välised riskid, mis võivad takistada nende eesmärkide saavutamist. Palju sõltub meist endast, aga väga palju on ka väliseid mõjutajaid.

M. Agarmaa: Arengukavas pole neid nüansse, mida kohtud tagasisides kritiseerivad. Ühe kohtu loomise mõtet õiguskantsler ei toeta. Kohtute võrgustik tagab, et iga inimene pääseks ilma ebamõistliku pingutuseta kohtusse. Ühe kohtuga võib see osutada keerulisemaks. Üldjoontes hea töö, palju häid eesmärke. Eraldi tooksin välja kohtuniku töö kvaliteedi osa, mis on väga vajalik, et tagatakse kohtunike pidev enesetäiendus. Lisaks kohtulahendite arusaadavus, millega on palju muret. Kodanikud ei saa aru kohtulahenditest. Neid tuleks kirjutada inimesele lihtsamalt ja tagada kohtulahendite selge keele kasutus.

E. Odinets: Kui arutasime, kas üldse on vaja arengukava, siis olin üks neist, kes pidas kõne, et see on oluline. Mina isiklikult pooldan arengukavasid. Minu arusaam arengukavast ei piirdu vaid sõnalise poolega, vaid tahaksin näha ka mõõdikuid, et saaks öelda, kas oleme õnnestunud ja liigume õiges suunas või mitte. Kui kirjutame, et soovime lühendada menetlustähtaegu, siis peaks olema mingi

eesmärk ja hetkepilt, et saaks aru, kas liigume õiges suunas ja kas on vaja midagi ümber muuta, et teekond oleks õige. Seda siin hetkel ei ole.

Lisaks, usun, et kõik mõistavad, et see dokument pole osa riigi strateegilisest planeerimisest ehk see pole kohustuslik täitevvõimule ega seadusandlikule võimule. Sellepärast kirja pandud meetmed ei sõltu kohtusüsteemist endast, vaid puhtalt täitevvõimust. Arengukava on soovide nimekiri. See soovide nimekiri praeguses sõnastuses on kummaline. Toetan neid, kes ütlesid, et tuleks teisiti sõnastada, näiteks „see on meie taotlus“ või „eesmärk saavutada“. Mõistame väga erinevalt, kes „meie“ on, seda pole kusagil öeldud. Kas „meie“ on KHN, kohtunikud, kohtusüsteem tervikuna või kohtuvõim tervikuna?

Loomulikult toetan kõiki eesmärke ja meetmeid ja mõistan, et need on olulised. Pigem on küsimus, kas need on õigesti sõnastatud ja vormisatud. Võime samas veel aasta aega üritada neid kirja panna ja see ei õnnestugi. Ettevaatlikuks teeb asjaolu, et siin on palju tehnilisi muutmist vajavaid kohti. Kui me selle täna vastu võtame, siis muutub see avalikuks dokumendiks, mis tähendab, et dokument peab olema õigusselge, arusaadav, korrektselt ja ühtlaselt vormistatud. Praegu on näha, et peatükkidel on erinevad vastutajad. Minu soov on arengukava vastu võtta, aga ma pole kindel, kas täna. Kõigil oli ettepanekuid ja küsimusi. Sellises olukorras leian, et see pole valmis vastuvõtmiseks. Ma ei ole aru saanud, kas „meie“ käib ka minu kohta.

Ü. Kaljumäe: See on hea dokument. Ei saa kunagi kõigile sobivas sõnastuses kirjutada. Küsimus, kas raha on või ei ole – kui raha on, siis saab osta, aga raha on üks võimalus saavutada. Tegelikult on suurem osa asjadest tehtav arengukavas ilma rahata. Me ei ehita tulevikku, parandades minevikku. Mingitest asjadest tuleb lahti öelda. Rakendusplaani on kindlasti suur kaal, et see hakkaks tööle. Usun, et kohtuvõimul on tervet mõistust, et suuta seda teha ratsionaalselt.

K. Siigur: Üldjoontes toetan heakskiitmist. Töögrupp on palju vaeva näinud. Pigem olen ka seda meelt, et ei ole võimalik arengukava perioodi lõpuks teha dokument, mis on kõigile aktsepteeritav. Arengukavas on mitmeid julgeid ja ambitsioonikaid ideid, mis väärivad oma kohta. Minul ei ole midagi „meie“ vormi vastu ning toetasin selle olemasolu just kõige üldisemas tähenduses. Ei kujuta ette, et on kohtute arengukava, kus on otsustatud võtta endale seadusandja roll.

Meeldib Marju öeldu, et kuhugi peaks lisama selgemalt mõtte, et oluline on selgus viisakuse asemel. Menetlusedokumentides öeldakse tihti selgelt ja viisakalt asju, millest aru ei saada. Tõhusa kohtumenetluse peatükis peab minema kaugemale, kui arengukavas on praegu kirjas. Väidan, et Eesti riigi rahalisi võimalusi arvestades on kohtusüsteem liiga kulukas. Lõppkokkuvõttes tuleb mõelda, et peame hakkama kaebeõigust piirama. Kohtusüsteemi eripära on, et seaduseandja annab meile ette, mida peame tegema ja see kui palju peab tegema sõltub kohtusse tulijatest ning sellest, kui läbimõtlemit vajav on kohtusse tulek. Kolmandaks, seda, kui palju süsteemi raha eraldatakse, otsustab ka keegi teine. Viimase aja kärpimise ja kokkuhoiu kontekstis peab mõtlema, et kui raha juurde ei tule, siis millised osad sellest teenusest on, mida saaksime ära jätta või millised kulud saaks panna nende ühiskonna liikmete arvele, kes tegelikult seda teenust vajavad. Mina toetan arengukava kinnitamist.

A. Asi: Väga palju olulisi mõtteid on juba öeldud. Kohtujuhi vaatest toetan dokumendi kiiret kinnitamist, sest juhtide jaoks on väga oluline, et on ära kirjeldatud, mis on meie eesmärgid. Meil on alusdokument, mis esindab KHN-i nägemust sellest, millest otsuste tegemisel lähtuda. Selles mõttes on tänuväärne, et Villem on selle vedamise enda kanda võtnud ning igas mõttes toetan. Võiksime enda jaoks ära otsustada, et kord aastas vaatame üle ning vajadusel muudame ja täiendame. Kindlasti pole arengukava kivisse raiutud dokument. See aitaks ka selle vastu, et me ei jääks mingisse detalli kinni.

Digiteemadel kommenteerin, et kui räägime tehisarust, siis ärgem unustagem, et see toimib juba ühel või teisel moel ja see pole tegelikult nii utopiline. Seoses küsimusega, et mille põhjal on tehtud esimese ja teise etapi valikud digipeatükis selgitan, et esimene etapp sisaldab tegevusi, mis on tehtavad juba täna olemasolevate tehnoloogiatega. Nimekirja koostamisse oli kaasatud kolm meie peamist IT koostööpartnerit ning usaldame nende teadmisi. Teise etapi eesmärkide saavutamiseks on vaja rohkem

arendamist, aga ka selle teise etapi osas on kolme IT-maja kinnitus, et tegemist pole utoopiaga, vaid realselt tehtavate asjadega.

Toetaks kiiresti kinnitamist, kuna selleks, et me IT eesmärkidega kuhugi jõuaksime, tuleks juba täna tegutseda. Oleme kohtusüsteemis IKT mõttes näoli maas. Kui eile oli uudis, et Riigikogus läks peamine tööriist - hääletusseade katki, siis meil on täna olukord, kus põhilised töövahendid on peaaegu iga päev maas. Saalide tehnika on vananenud – tehnika elukaar on viis aastat, mis on tänaseks täis. Tegeleme plaasterdamisega. Ei saa enam tegeleda vigade parandamisega ehk kogu tehnika on vaja välja vahetada. RIT-il pole seda eelarve rida olemas praegu. Oluline on teemaga edasi tegeleda.

Märgin samuti ära menetlusosalise vaate, et kogu protsess oleks tervikuna lihtsam, eriti lihtsates asjades kohtusse pöördumise osas.

L. Naaber-Kivisoo: Viru Maakohus ühte kohut ei toeta. Ma ei hakka sisu osas rohkem selgitama. Kõik kommentaarid töötasime läbi ning võtsime arvesse nii palju kui võimalik. Tuhande inimese arvamust ei olegi võimalik arvesse võtta. Süsteem on ikkagi enamus. Ma ei nõustu sellega, et rakenduskava tuleb juhtide poolt välja mõelda. Ootaks KHN-ilt keskset lähenemist, kuivõrd pole jätkusuutlik, kui iga kohus eraldi rakenduskavast räägib. Loodan, et tuleb II etapp ja rakenduskavaplaan, ilma selleta ei ole võimalik arengukavas toodud eesmärged saavutada.

T. Ereb: Kohtusüsteemis on 1000 inimest ja kohtunikud moodustavad umbes veerandi, seetõttu peame vaatama dokumenti ka teiste töötajate pilgu läbi. Arengukava on niivõrd tugeva üldistusjõuga strateegiline dokument, et iga lause kohta võiks kirjutada lehekülgede kaupa selgitavat sisu. Näiteks kui kohtuistungil sekretärid loevad arengukavast, et tehisaru hakkab protokolle tegema, siis võivad nad tõlgendada seda selliselt, et järelikult neid pole varsti enam vaja. Seega tuleb ülejäänud kohtusüsteemi inimestele seda tugeva üldistusjõuga ja kontsentreeritud dokumenti väga palju selgitada. Tuleks selgeks mõelda, kas see on rakenduskava osa või iga juhi ülesanne või üldse üldisem kava, kuidas seda inimestele selgitada ja nende vaadet dokumendile tuua. Üldiselt toetan arengukava vastuvõtmist.

T. Saar: Leian, et arengukava kokkupanemise väga oluliseks mõjuks on arutelud selle üle, kes me oleme ja kuhu tahame jõuda. Kes pole aruteludes osalenud, on teinud kriitikat, mõelnud selle peale ja väljendanud oma seisukohta. Kokkuvõttes toetan arengukava vastuvõtmist.

Arengukavas ei pöörata tähelepanu sellele, kuidas oma inimesi hoiame, et nad püsiksid terved ja ei läheks katki. Meetmena on kirjas, et kujundame organisatsiooni, kus on tagatud stabiilsus ja võrdne töökoormus. See meede peegeldab natuke vildakat arusaamist sellest, kus me täna oleme. Lootus, et juhul, kui me jagame koormuse organisatsiooni sees kõigile võrdselt, siis ongi kõik hästi. Tegelikult ei ole meie tänane probleem, et osa asutusi on selges alakoormatuses ja teistel on tööd liiga palju ning nende kokku panemisel probleem laheneks. Jagan Kristjani seisukohta, et meil on kokkuvõttes liiga palju tööd. Juba täna ei saa me hästi hakkama kohtusse tulevate asjadega. Ülekoormuse võrdne laiali jagamine ei tee süsteemi paremaks, vaid viib selleni, et teeme oma inimestele liiga, nõudes neilt liiga palju. Näeme ette, et kohtunikke tuleb tagasisidestada ja anname sõnumi, et nende asjadega tuleb kiiremini hakkama saada. Sellele ei ole arengukavas piisavalt palju tähelepanu pööratud. Kuigi toetan arengukava vastuvõtmist, siis neid küsimusi tuleks arengukava hilisemal ülevaatamisel või rakenduskavas adresseerida.

T. Talviste: Tegemist on läbimõeldud ja korraliku dokumendiga. Nõus Kaupoga, kes ütles, et ei peaks mõtlema ainult sellele, kuidas kohtust asju ära saaks. Oluline, et asju ei tuleks ka juurde. Kohtud menetlevad asju, mida ei peaks menetlema. Personalipoliitika osa on väga kohtunikukeskne, kohtujuriste on vaid korra nimetatud, kuid on ka palju teisi inimesi, kelle peale tuleks mõelda. Minu jaoks on digitaliseerimise peatükk osa, mille võiks paigutada ulmekirjanduse kategooriasse. Aastal 2020 pidi kohtumenetlus olema digitaalne.

Pärnu Maakohus on ilmselt ainus kohus, kellel on oma arengukava olemas, sellel on lisatud mõõdikud ja eraldi tegevuskava. Kui selle vastu on huvi, võin seda jagada. Oleme paika pannud tegevused ja

tähtajad, mida üle kontrollida. Suures osas on lähtunud sellest arengukavast ja eesmärgid on suures plaanis samad. Pärnu Maakohus ei toeta ühe kohtu loomist.

K. Kirsberg: Arengukava koostamises on kaasa rääkinud väga suur hulk inimesi. Meie peatükis pea 20 inimest, sh suur hulk kohtutöötajaid ja ka inimesed väljaspool kohut. Pole õige rääkida meeskonna dokumendist või Villemi dokumendist, seda on väga suur hulk inimesi teinud ja hästi juhitud. Kokkusaamisi tehes oli mõtte, et tuleb teha kaks erinevat etappi. Kõigepealt lühike arengukava, mis on avalik dokument ja teine kohtusisene dokument.

Olen arvamusel, et proaktiivne kommunikatsioon on hästi oluline. Võib ette tulla rahalisi piiranguid ja ideede puudust, aga tagasiside konkreetselt *podcastile* on olnud positiivne. Oleme lähtunud sellest, et klienti harida tsiviil- ja haldusküsimustes, rääkides, millega kohtusse jõutakse ja kuidas seda heas mõttes ära hoida. Blogi tegemise peale me praegu ei mõtle, aga kuivõrd Riigiõiguse Sihtkapital on seda praegu loomas, siis miks mitte ei võiks kohtunikud aeg-ajalt sinna kirjutada.

M. Vahing: Toetan arengukava täna vastuvõtmist. Suur töö on tehtud. On hea meel, et meie väikese töörühma töö osas on nii kriitikat kui ka konstruktiivset tagasisidet, see teeb asja paremaks. Tartu Maakohu esimehena jään seisukoha juurde, mida oleme avaldanud – ühte kohut me ei toeta ja meil on hea meel, et arengukavas on see oluliselt pehmemaks kirjutatud. Töögrupi liikmena tean, et arutati tabeli koostamist ettepanekute osas, mis laekusid, aga seda ei ole jõutud kokku panna. Seda tagasisidet oleks kindlasti vaja, et inimesed näeksid, mida nende arvamusest arvestati ja mida mitte ning kui ei, siis miks.

H. Moks: Ambitsioonikas dokument, võtaks vastu ja hakkaks tegutsema.

V. Kõve: Hea, et dokument läheb meile korda. Eelmist arengukava KHN ei kinnitanud. Nüüd on panustatud palju ja tuleks suhtuda positiivselt sellesse, et seda võetakse päris dokumendina. Töögrupp arutab pausil, mida edasi teha.

Paus 12.30–13.30

Saabub Heiki Loot

V. Kõve: Leppisime kokku, et arengukavasse tuleb mõned muudatused teha, need saadetakse KHN-i liikmetele tutvumiseks ning homme hommikul toimub hääletus arengukava kinnitamiseks. Rakenduskava osa arutame samuti homme, pärast heaks kiitmist, kuid loodetavasti võiks rakenduskava olla arutamisel järgmise KHN-i istungil. Eelduslikult esitavad töögrupid oma ideed ja arutluse all on, kas Üllar Kaljumäe võiks hakata arengukava rakenduskava koordineerima.

Otsus: Hääletus arengukava kinnitamiseks viiakse läbi 20. septembri hommikul enne 6. päevakorra punkti.

3. Kohtuhaldusmudeli töörühma töö kokkuvõte – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohus, Heiki Loot; Justiitsministeerium, Mari-Liis Mikli

V. Kõve: Täna ei oodata meilt hääletamist. Justiitsminister tahab homme ka ise sellel teemal sõna võtta, seega arutame seda koos ministriga homme hommikul.

H. Loot: KHN-i eelmise istungi otsuseid ja seisukohti arvestades valmistas töögrupp ette ametlikuks kooskõlastamiseks kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu koos rakendussätete ja seletuskirjaga. Justiitsministeerium esitas eelnõu suvel kooskõlastusele. Tegemist polnud täiesti sama eelnõuga, mille me välja töötasime, kuivõrd selles oli justiitsministri soovitud muudatusi. Eelnõu läbis kooskõlastuse ning saadud märkuste ja ettepanekute alusel, v.a Riigikohtu ettepanekud, mida töögrupp nende liiga hilja saabumise tõttu ei saanud arvestada, ja arvestades vahepeal vahetunud justiitsministri seisukohti, tegime eelnõusse parandused ja esitasime KHN-ile. Seda eelnõud ei ole Justiitsministeerium veel valitsusele esitanud. Nii nagu KHN eelmisel koosolekul otsustas, esitas töögrupp ka kokkuvõtte oma tegevusest.

Omalt poolt annan edasi kaks küsimust, mida töögrupp on pidanud vajalikuks KHN-is tõstatada. Nendele tuleks leida KHN-i ning Justiitsministeeriumi koostöös lahendus. Esimene on kohtuhalduse muutmise rahastamise küsimus. Vahepeal on selgunud, kui palju ministeerium saaks kohtutele eelarvevahendeid üle anda. Töögrupp on seda arutanud ja leidnud, et pakutavad kolm töökohta ja 140 000 eurot ei ole piisavad uue mudeli rahastamiseks. Samuti on järgmise aasta üleminekuperioodiks vaja täiendavat raha ning ka sellele pole hetkel lahendust ega katet. Seega esimeseks oluliseks küsimuseks on, kas selle muudatuse rakendamiseks on olemas piisavalt raha. Töögrupp on tõdenud, et temal puuduvad võimalused ja informatsioon sellele küsimusele lahenduse leidmiseks.

Teine küsimus on kohtuhalduse muudatuse ettevalmistamine. Eelmisel istungil toetasite töögrupi ettepanekut moodustada eelnõu rakendamist ettevalmistav töörühm, mis hakkaks tegelema kohtuhaldusteenistuse struktuuri, töökohtade, eelarve ja muude praktiliste küsimustega. Me ei saa käed rüpes oodata ettevalmistamisega kuni uue kohtuhaldusteenistuse direktor on ametisse asunud, mis toimuks praeguse eelnõu kohaselt järgmise aasta suvel. Vaja oleks astuda mitmeid ettevalmistavaid samme. Kõige pakilisemad küsimused on seotud eelarvestamise ja rahastamisega. Töögrupp on veendunud, et ettevalmistustega tuleks alustada kohe, kui eelnõu on esitatud Riigikogule. Siinkohal toetume ka Soome kogemusele. Kui küsisime, mis olid Soome õppetunnid ja mida nad oleks teinud teisiti, siis Soome kohtuhaldusameti peadirektor tõi olulisena välja selle, et temale uue ameti loomiseks jäetud viiest kuust jäi väheks ning vähemalt pool aastat oleks ettevalmistamise aeg pidanud olema pikem. Mida varem me alustame, seda rohkem oleme kasutanud võimalust õppida teiste vigadest

V. Kõve: Seega töögrupi hinnangul on eelarve väike ja rakendamise aeg on lühike.

H. Loot: Jah. Eelnõu Riigikogusse saatmisel tuleb hakata tegema ettevalmistusi, et eelnõu rakendamine oleks kiire ja sujuv.

V. Kõve: Ivo Pilving esitas eelnõu kohta märkused.

H. Loot: Oleme eelnõu KHN-ile esitanud ja see on nüüd KHN-i otsustada, mida sellega edasi teha.

V. Kõve: Mis on ministeeriumi hetkenägemus?

M.-L. Mikli: Oleme kõik kohtute haldamisega seotud ülesanded detailselt kaardistanud ning arvestanud nende täitmiseks vajava inimtööjõuga. Kokku on ülesandeid 3,08 ametikoha jagu. Arutatud on ka täiendavate ja üleminevate summade osas, kuid seda raha tegelikkuses pole. Raha ja kärbete eelarve teemal tuleb homme minister rääkima. Seda saab temaga arutada.

V. Kõve: Heiki väidab, et pakutud on kolm kohta ja raha on vähe. Samal arvamusel on ka kohtuesimehed. Tuleks arutada, millest tuleneb erinevus seisukohtades.

H. Loot: Töögrupis on üksmeel. Ministeerium on praegu valmis 3,08 kohta üle andma ning oleme tõdenud, et see pole uue mudeli rakendamiseks piisav. Küsimus on, mis on teised võimalikud lahendused.

V. Kõve: Mari-Liis väidab, et on piisav.

M.-L. Mikli: See on raha, millega meie oleme seda tööd teinud. Eesmärk on optimeerida hetketegevusi, milleks tuleb lisaraha leida. Siin on eriarvamusi ja ka eelnõu tagasisidest tuli välja, et raha on rohkem vaja.

H. Loot: Töögrupis on arusaam, et sellest ei piisa. Esimesena saab välja tuua, et kogu IT juhtimise ja korraldamise rahastamine on katteta. Nende vahenditega IT-s uut kvaliteeti ei saavuta. Kohtud peavad muutuma targaks tellijaks. Ambitsioon on suur ning see nõuab selgelt täiendavaid rahalisi vahendeid. Oleme kohtute arengukava koostamise raames rääkinud läbi arengukava IT-töögrupiga, millist meeskonda kohtuhaldusteenistus vajab. Selleks vahendeid hetkel pole.

Teiseks, on näha, et kohtuhalduse ülesannete üleminekuga vabanevad teatud rahalised vahendid. Kui seniste kohtudirektorite ametikohad kaovad ja uuele mudelile üleminekul hakkab tööle uus kohtuhaldusteenistus, siis sealt vabanevat raha saaks kasutada uue teenistuse juhtkonna palkadeks. Probleem on, et teadaolevatest vabanevatest vahenditest ja ministeeriumist ületulevatest vahenditest suudame mehitada juhtkonna, aga ministeeriumist tuleb üle ka spetsialisti taseme töid ning me näeme, et selleks rahaline kate hetkel puudub.

Lisaks, töögrupp pole praegu kaardistanud, milline on uue kohtuhaldusteenistuse struktuur ja koosseis, mis näitaks ära, millised on rahalised vajadused täpsemalt, ning siis saaks vaadata, kust leida katteallikaid. See on täiesti teise iseloomuga töö. Oleme teinud ettepaneku, et selleks tuleb luua eraldi rakendusgrupp, kes hakkab kavandama struktuuri ja koosseisu ning tegelema selliste küsimustega põhjalikumalt. Kui tahame ülesandeid optimeerida ja teha kärpeid ülemineku käigus, siis sellega pole töögrupp siiani arvestanud. Oleme mõelnud, et kõik funktsioonid antakse kohtuhaldusteenistusele üle koos vajalike kohtade ja ressurssidega ning kui kohtuhaldusteenistus asub tööle, siis selle raamides hakatakse tegelema ka optimeerimisega. Kui on soov, et juba ülemineku käigus tehakse muudatusi ja leitakse optimeerimise lahendusi, siis see on töö, mis tuleks rakendusrühmal ette võtta.

V. Kõve: Kas saan õigesti aru, et see, mis eelnõus praegu kirjas on, pole koos Justiitsministeeriumi antava ressursiga reaalne?

H. Loot: Praegu pakutava ressursiga pole reaalne.

Ü. Kaljumäe: Alustades sealt, et kui kunagi tuli esimene pakkumine selles osas, et milline hulk ametikohti on seoses kohtuhaldusega üle liikumas, siis ilmselt on tänaseks ülesanded ja asjad muutunud. Peaks tekkima selge vastastikune äratundmine, millised ülesanded antakse üle ja nende ülesannete täitmisega on seotud vastav summa, et ei tekiks kõhklusi, et ministeeriumis tegutseti rahaliselt ka oluliselt laiemalt ning nüüd on taandunud kõik ülesanded pisikesteks. Näiteks targa tellija osas on siiaaani ministeeriumis olemas keegi, kes vahendab tellimust infosüsteemide arendamiseks. Ei saa tekkida arusaamatust, et kogu raha ongi see, mida pakutakse ja kõik ülesanded tehtigi selle rahaga ära. Mis ülejäänud inimesed siis tegid, kõik need pikka aega kohtutega seotud olnud inimesed? Võimalik, et ministeerium on ka ennast selle aja jooksul optimeerinud ning kohtutel polegi põhjust oodata rohkemat. See kõik võiks olla üksipulgi läbi vaadatud.

M.-L. Mikli: Kõik ülesanded, mida kohtute talitus täidab kohtute haldamise kontekstis, on üle vaadatud. See list on olemas koos konkreetsete protsentidega.

Ü. Kaljumäe: Andke siis veel midagi suurema rahaga.

E. Kivi: Te ei saa ju õigusloomet endale võtta. Ülejäänud on õigusloome, rahvusvahelised suhted, riigi õigusabi, esmatasandi õigusabi ja üldine poliitika kujundamine.

M.-L. Mikli: Homme on võimalus ministrile küsimus esitada.

V. Kõve: Laual on põhimõtteline küsimus. Praegu on eelnõu esitatud. Justiitsministeerium raha juurde ei anna ning töögrupp ütleb, et ei ole võimalik selle raha ja ajaga uut mudelit rakendada. Raske on hinnata, kellel on õigus. Ministeerium ütleb, et peate sellega hakkama saama. Kui ei saa, siis tuleb, näiteks edasi lükata ja kuidagi raha juurde saada. Funktsioone vähemaks võtta pole mõtet. Mis valikud meil on? Peame selleks ministri ära ootama. Tal oli selgem nägemus ja laiemad mõtted.

H. J. Terras: Kuuleme seda homme ministrilt.

V. Kõve: Meile on esitatud eelnõu ja peame selle kohta arvamuse esitama.

Ü. Kaljumäe: Ettepanekud, mis vahepeal Ivo saatis, tuleks läbi arutada.

V. Kõve: Seda saame arutada. Kõige olulisem küsimus on, kas asi jääb õhku või läheb päriselt asutuse loomiseks.

J. Sarv: Mis need kolme inimese ülesanded on?

L. Naaber-Kivisoo: Tiina Ereb on teinud arvutused ning olukorra ilmestamiseks tutvustaksime seda.

T. Ereb: Räägin, mis oleme esialgselt mõelnud. Loodav kohtuhaldusteenistus (KHT) on organisatsioon, kus töötab ligi 500 inimest. Võtame KHT-sse kohtutest üle kõik funktsioonid, mis pole seotud õigusemõistmisega. Võtame üle ka funktsioonide täitjad ehk koosseisulised ametikohad koos palgafondiga. KHT-sse on mõeldud üle tulema seni kohtutes täidetavad funktsioonid, alates istungisekretäridest ja referentidest kuni finantsjuhtide, turvajuhti ja pressiesindajateni. Täiesti selge on, et 500 inimesega organisatsioonile, kus on seitse erinevat valdkonda ja kus inimesed paiknevad üle Eesti laiali, on vaja adekvaatset organisatsioonistruktuuri ja juhtimisstruktuuri. Oleme juhtimisstruktuuri jaotanud juhtimisvaldkondadeks. Tekib kuus juhtimisvaldkonda, kuhu seni kohtutes paiknevad ametikohad hakkavad struktuuriliselt paiknema. Igal valdkonnal on juht. KHT direktori lähimeeskonda kuuluks kuus valdkonnajuhti. Lisaks, kuna tegemist on nii suure iseseisva asutuse mõõtu organisatsiooniga, siis on elementaarne, et võtame üle ka rollid, mis igal asutusel on. Näiteks peaks KHT-l olema oma siseaudiitor, kui Justiitsministeerium siseauditi funktsiooni enam meie eest ei täida. Ka KHN-i teenindamiseks peavad meil olema endal ametikohad, mis neid ülesandeid täitma hakkavad. Lisaks, kui me soovime, et digilahendused areneksid meie soovitud suunas, siis on meil vajalik ka IT-juhtimine enda struktuuri võtta, mida meil täna struktuuris ega eelarvetes pole.

Vaatasime eelarvet – kust raha tuleb, millised on katteallikad ja vajadused. Leidsime, et suudame olemasolevatest ametikohtadest ja palgafondist ära katta struktuuri, mis jääb allapoole kuute valdkonnajuhti. Meil jäävad puudu vahendid kuue valdkonnajuhi palkade katteks. Kuid ka seal on meil osaliselt rahaline kate olemas, kuivõrd personaliteenistuse ja turvateenistuse juhtide ametikohad moodustame me juba enne KHT tegemist ja nendeks pole enam eraldi ressursi vaja. Rääkimata nendest üksustest, mis täna juba toimivad – tõlketeenistus, arhiiviteenistus. Küsimus on, et meil on vaja katet nendele valdkonnajuhtidele, keda meil täna ei ole ja kelle palgafondi meil täna eelarvetes ei ole. Nendeks ametikohtadeks on vaja juurde 462 000 eurot lisa püsikulu. Suure osa, ligi 300 000 eurot, moodustab sellest IT valdkond, mis on kohtutel täiesti katmata ja milleks kohtutel eelarves raha pole. Sinna lisanduvad juurde väiksemad KHN-i teenindamise kulud ja võimalikud KHN-i välisliikmete palgad.

J. Sarv: Kas see on palgafond ?

T. Ereb: See on palgafond. Majandamiskulud ilmselt katame ära.

V. Kõve: Käärid on suured. Mis ministeerium ütleb?

M.-L. Mikli: Meie oleme ära kaardistanud reaalse kulu tööle. Kui räägime tsentraliseerimisest, optimeerimisest ja uuest ülesehitamisest, siis see tähendab klassikalisi juhtimisülesandeid. Näiteks, kui valdkonnajuhi all on näiteks seitse spetsialisti, siis leitakse süsteemi raha sedasi, et üks spetsialist tuuakse juhiks ning üks koondatakse, mille läbi kujundatakse juhi palk. Tegemist on sisemise ressursi juhtimise küsimusega ja ka kuluneutraalsusega.

Ü. Kaljumäe: Võib olla tähtis ministeerium neid ülesandeid nii, et tegi need ülesanded kuidagi moodi ära. Uue struktuuri vaates, mis eeldab umbes poole miljoni suurust juhtimispanust, tähendaks see kvaliteedihüpet, võrreldes sellega, mida ministeerium on oma praeguse töökorraldusega pakkunud. Kui teed juhtimist kvaliteetsemaks, siis ilmselt leitakse tõesti sisemist ressursi. Võib olla on meie ootus liiga suur.

V. Kõve: Mis selle raha eest saab?

M.-L. Mikli: Üleantavad ülesanded on järgmised: õigusloome koormatus on 220%, millest üle tuleb 30% (erinevate rakendusaktide ettevalmistamine, nt KHN-i ja ministri määrused); kohtudirektorite järelevalve 10%, mis kõik tuleb üle; IT-süsteemide arendus ja tellimine 175% ja üle tuleb 100%; esimese ja teise astme kohtute menetlusstatistika koostamine 5%; veebilehtede haldamine 35% ja üle tuleb 10%; kohtujuhtide nõupäevade korraldus 10%; personalivaldkonna koostöökorraldus 15%; kohtute tugiteenuste tsentraliseerimise toetamine 5%; esimese ja teise astme kohtunike konkursside korraldamine 1%; esimese ja teise astme kohtute eelarve koostamine 15%; KHN-i istungite korraldus ja tehniline teenindamine 19%; erinevad kohtute inimesekesksemaks muutmise projektid (nügimismeetodi rakendamine ja lapsesõbralik menetlus) 35%; kohtuosakondade toetamine (loomine ja jätkutegevused) 35% ja üle tuleb 25%; osalemine Euroopa Kohtute nõukogude võrgustiku koosolekul 2%; Balti kohtuhalduse võrgustiku töös osalemine 11%; massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorrale reageerimise võimekuse tõstmise toetamine esimese ja teise astme kohtutes 30% ja üle tuleb 10%; kättetoimetamise postihange 5%. Kokku 308%.

V. Kõve: Arusaam sellest, millega asutus tegeleb, on erinev.

V. Lapimaa: Kas ei peaks arvesse võtma, et kohtute haldamisse ei panusta ainult need 3,08 inimest, vaid kogu ministeeriumi juhtkond ja mitmed üksused, nagu siseauditiosakond, arendus- ja personalitalitus, eelarve- ja strateegia talitus ning julgeoleku ja teabekaitse talitus. Kõikidest ülesannetest, mida nad täidavad ja osa nende tööajast ja tegevuskuludest kuulus kohtutele. Edaspidi hakkavad neid ülesandeid täitma kohtud oma eelarvest ning enam üldjuhtimisteenust ei pakuta. See on täiesti katmata. Ei ole vastuväiteid, kuidas loete kokku oma talituses 3,08 inimese tööülesanded. Tegelikult nii ministeeriumi kantsleri, asekanclerite kui ka kõigi nende teiste inimeste töömaht mingis osas väheneb, mis läheb kohtutele üle. See on mõtteline summa, selle arvestusega, et praegu kulub ministeeriumi eelarves ligi veerand kohtute peale. Õelda, et kolm inimest katab ära kõik tegevuskulud, investeringud, personalikulud kohtute haldamiseks, tundub vale.

V. Kõve: Selle raha eest ei ole kohtud nõus üle võtma.

H. Loot: Mina nii karmilt ei vaata, lootuskiir paistab. Villemile tänu, ta esitas seda väga veenvalt ka töögrupis ja tõdesime, et ainult kohtute talituse vaatamine meile tõenäoliselt lahendust ei anna, kuigi kunagi olla ministeeriumi juhtkond lubanud, et üle tuleb kogu kohtute talitusele kuluv ressurss. See tekitas algse ootuse, mille taustal ei ole praegu välja pakutud kolm ametikohta vastuvõetav. Samas siin midagi traagilist pole, tuleb meie informeeritust parandada. Kohtute talitusest sellisel viisil raha ei leia. Need allikad on mujal, mis nõuavad teistsugust informeeritust. Teiselt poolt, kui võrrelda minu ja Tiina räägitut, siis juba sellest paistsid välja mõned ebakõlad küsimustes, millised ressursid vabanevad ja kuhu neid paigutada. Põhjus on selles, et töögrupp ei ole nende küsimustega süvitsi tegelema. Tuleb leida töövorm, kus see kõik võetakse pulkadeni lahti. Näiteks, kas on vaja eraldi siseaudiitorit või on mõistlik luua see ametikoht kellegagi koos, turult sisse osta või täidab ministeeriumi siseaudiitor teatud tingimustel seda ametikohta. Tiina tõi kenasti välja juhtimisvaldkonnad, aga veel pole toimunud arutelusid, kuidas need portfelligesse jagada. Tingimata ei pea olema kuus juhti, võimalik, et üks juht katab ära rohkem valdkondi. Lähtuda tuleb sellest, et valitsuselt ega Riigikogult raha juurde küsida ei saa. Kui on vähegi tahet ühiselt kohtuhalduse mudelit muuta, siis tuleb Justiitsministeeriumil ja kohtutel ühiselt pingutada, leppida kokku töövorm täiendavate vahendite leidmiseks ja teha lõpuni selgeks, millised võimalused selleks on.

V. Kõve: Kas saame eelnõu täna läbi arutada, et näha, kas põhimõtteliselt on eelnõu vastuvõetav? Rakendamise juurde tuleme homme ministriga tagasi. Kas on vaja moodustada eraldi grupp, kes vaatab päris vajadused üle?

A. Parmas: Heiki rääkis osaliselt minu mõtted ära. Toon praktilise näite targa tellija poolt, kus digitaliseerimine on suur eesmärk. Ühe inimesega pole mõtet aega ja raha raiskama hakata. Meil töötab igapäevaselt kolm inimest targa tellijana. Nendest kahe kohta võib öelda, et see ongi nende töö ja ühe

töötaja ajast moodustab see ligi poole. 9000 eurot pluss maksud iga kuu võiks palgarahaks arvestada. See on väga kitsas ja ökonoomne tegutsemine.

Ü. Kaljumäe: Justiitsministeeriumis on tegevuspõhine eelarve aastast 2020. On olemas kulumudel, mis paneb kõik otsesed ja kaudsed kohtutega seotud tegevused paika. Justiitsministeeriumil tuleks teha kulumudelitest väljavõtte või paluda seda Rahandusministeeriumilt, kellel on sama juurdepääs. Kulumudelitest tuleneb täpselt, kui palju tegeletakse Justiitsministeeriumi valitsemisalas kohtute üldjuhtimise, kaudse juhtimise ja toetavate teenustega ametikohtade ja rahalises vaates. Midagi ei peaks minema iseeneslikult kallimaks.

A. Asi: Andres juba osaliselt rääkis, mis puudutab IT-d. Täna on toimiv mudel vanglates ja prokuratuuris. Kui palju on inimesi minimaalselt vaja, et asi tööle hakkaks. Ühest inimesest ei piisa. Kui prokuratuur ütleb, et neil katavad seda lõiku 2,5 inimest, siis kohtutel on veelgi rohkem inimesi vaja. Kohtu pakutavate teenuste valik on oluliselt laiem kui prokuratuuril. Selleks, et meie teenused ära katta, on ressursi vajadused oluliselt suuremad.

V. Kõve: Tahaks eelnõu enda kohta rääkida ja arutaks homme ministriga, kuidas edasi minna. Ivo tõstatas e-kirjaga KHN-i koosseisu küsimuse.

I. Pilving: Tulevane KHN-i nimi tuleks eelnõus korrastada. Küsimus on, kas kohtunikel peaks seal olema jõuline enamus või väikene enamus nagu täna. Pean õigeks väikest enamust. Oleksin väga ettevaatlik väga jõuliselt kohtunikekeskse KHN-i loomisega. Eelnõus välja toodud näidete puhul on igal pool ka mingisugune tasakaalu mehhanism. Soomes on jõuline kohtunike enamus, aga neid nimetab valitsus. Saksamaal pole samas üldse kohtuhaldust. Äärmustesse laskuda ei taha. See pole kohtunike usaldamise teema. Inimloomusest tulenevalt on vajalik võimu tasakaalustada. Täna kohtu omavalitsusmudeliga ollakse rahul. Kui EL-i hakati astuma, siis kohtunike omavalitsuste alge tekkimine oli EL-i liitumise tingimus ja kohtud olid siis ka väiksemad. Üldkogu oli väikeste koosseisude jaoks ning samal kujul jätkudes poleks probleemi.

V. Kõve: Milline peaks sinu hinnangul kohtute seaduse § 40¹ järgi KHN-i koosseis välja nägema?

I. Pilving: Panin kirja, et koosseis võiks olla sarnane tänasele. Selles võiksid erineda valdkonnad ja nägemused paremini esindatud olla. Riigi peaprokuröri asemel peaks hääleõigusega KHN-i töös osalema justiits- ja digiminister, kuivõrd eelnõu järgi kärbitakse justiits- ja digiministri pädevust. Valitsus võib määrata ka peaprokuröri. Idee on, et võimude tasakaalustamiseks on vaja nõukogus säilitada välisliikmete tugev esindatus kohtunikest liikmete väikese ülekaalu tingimustes. Täna suurusega KHN-is oleks oma roll nii õiguskantsleril kui advokatuuril, kes esindaksid teenuse tarbijate vaadet. Heiki on pakkunud, et tasakaalustamise punkt oleks mujal, institutsioonide omavahelistes suhetes, mitte KHN-i sees.

V. Kõve: Eelnõus esitatud nägemus pole sama, mis töögrupi nägemus. Katsume nägemused kaardistada. Mis töögrupi nägemus oli?

H. Loot: Töögrupi nägemuse järgi oleks üheksa liiget, kus kohtunikest liikmeid on kuus ja kohtuväliseid kolm. Kuuest kohtunikest on üks ametikoha järgi ehk Riigikohtu esimees, kes on ühtlasi ka KHN-i esimees. Viis kohtuniku oleks täiskogu valitud, mis vastab rahvusvahelisele nõudele, et vähemalt pooled kohtute nõukogu liikmed peavad olema kohtunike valitud. Kohtunike osas peavad olema esindatud erinevad kohtuastmed ja kohtuharud. Riigikohut esindab Riigikohtu esimees, ringkonnakohtud on esindatud kahe liikmega ja esimeses astmes oleksid esindatud kõik kolm kohtu haru ühe liikmega. Kolm välisliiget oleksid kuue kohtuniku valitavad. Seejuures ei ole oluline väärtus ainult kohtute sõltumatus, vaid ka paindlikkus. Need kolm liiget võivad aja jooksul muutuda, vastavalt sellele, millist kompetentsi või vaadet on vaja KHN-is. Esindatud võiksid olla laiem ühiskondlik vaade, kohtus käijate ehk „tarbijate“ pool, kodanikuühiskond, teadlased, juhtimise, eriti raha ja inimeste juhtimise kompetents. Võimalikke kompetentse ja vaateid, mida sisse tuua, on rohkem kui kolm, seega oleks vaja paindlikkust. Võib-olla mingil hetkel oleks vaja sisse tuua IT kompetentsi, mõnel teisel ajal

võib olulisem olla laiem „tarbijate“ vaade. Oluline on tasakaalu leidmine, mis on konkreetse KHN-i jaoks parim.

Kokkuvõttes oleks KHN-is üheksa liiget, sellest suurem koosseis muutub ebaefektiivseks ja tegemist oleks juba kojaga. Kõik, mis oleme välja pakkunud, vastab rahvusvahelistele soovitudele ja standarditele, ning võiks sellisel kujul töötada. Viimase muudatusena oleme arvestanud uue ministri seisukohta, kelle arvates üks neist kolmest välisliikmest peaks olema Riigikogu liige, kuigi see läheb vastuollu rahvusvaheliste soovitudega. Vastuseks küsimusele, miks parlamendi liikmed ei kuulu Soome kohtuhaldusameti nõukokku, ütles Soome Justiitsministeeriumi kantsler, et oluline pole vaid see, et nõukogu on sõltumatu, vaid nõukogu peab ka näima sõltumatu. Erinevalt Soomest ei pannud töögrupp eelnõusse keeldu määrata välisliige ka Riigikogust.

V. Kõve: Kas see tähendab, et ühte KHN-i kutsume IT-spetsialisti, teise jälle advokatuuri esimehe? Ei kõla hästi. Kas liikmete nimetamine toimub samamoodi, kui sealt tagasi kutsumine?

H. Loot: See sõltub koosseisust, mis valitakse kolmeks aastaks. Tagasi kutsumiseks on eraldi reeglid – vajalik on kvalifitseeritud häälteenamus. Kolme aasta võrdluses võivad vajalikud kompetentsid olla erinevad. Sõltub sellest, mis on järgmise kolme aasta jooksul kõige olulisemad eesmärgid, mida tahame saavutada, ja milliseid kompetentse läheb selleks vaja.

V. Kõve: Erinevus töögrupi ja ministri vaate vahel on kindlaks määratud Riigikogu liige. Avaldage arvamust. Mina olen rahul praeguse koosseisuga.

A. Uritam: Isiklikult pooldaksin töögrupi versiooni. Ka täna laual olev koosseis poleks välistatud. Probleem on, et eelnõu kohaselt peaks Riigikogu liige olema KHN-i liige. Mitmetes rahvusvahelistes standardites on öelnud, et poliitilise ja seadusandliku seisukoha esindaja ei peaks olema KHN-i liige. Paljudes riikides on nimelt sealt paljud probleemid alguse saanud. Poliitiliste võimude lisamine KHN-i on problemaatiline ja seda tuleks vältida. Pole probleem, kui Riigikogu nimetab selle liikme, aga liige ei tohi olla tegevpoliitik. Võib-olla oleks lahendus, kui KHN-i kohtunikest liikmed ise ütlevad, keda Riigikogu liikmetest valitakse. Ei näeks ka probleemi, kui ühe Riigikogu liikme saaks asendada advokatuuri esindajaga. Ka praegu pole KHN-i koosseis rahvusvaheliste standarditega kooskõlas. Ei nõustu Ivo arvamusega, et see, kuidas kohtuid ja õigusemõistmist juhitakse, on poliitiline küsimus. Vastupidi, me peame vältima, et see muutuks poliitiliseks küsimuseks. Probleemid meie üldkogudega ei puutu praegu üldse asjasse. Juhin tähelepanu, et viimases *Rule of Law* raportis kiideti, et sellise algatusega tegelete ja viite kohtuhalduse Justiitsministeeriumist välja. Juhiti vaid tähelepanu, et tehke seda kooskõlas rahvusvaheliste standardidega.

V. Kõve: Meil ei ole olemas kohustuslikke standardeid.

A. Uritam: Need on soovitusel, aga üldiselt me neid soovitusi järgime ning need ei ole tekkinud õhust.

V. Kõve: Kaitseksin Riigikogu liikmeid ja leian, et nende osalemine KHN-i töös on olnud kasulik. Seadusandlikud initsiatiivid ja ka eelarve teemad on viidud otse Riigikogusse. Me nõrgestame nõukogu Riigikogu liikmete väljaviimisega.

H. J. Terras: On väga oluline, et kohtunike tegevuse otsustavad kohtunikud, aga teisalt on otsuste langetamisel oluline osa, et mida pikemalt ja mida erineva taustaga inimesed on arutelusse kaasatud, seda paremad otsused tulevad. Kindlasti on sellel omad piirid. Mõistlik on võtta konservatiivne lähenemine ning võib-olla jätta koosseis samaks. Kujutan ette, et suuri vastaseise pole seni olnud. Siinsed kaks Riigikogu liiget hakkavad sama eelnõu Riigikogus arutama mõne aja pärast. Meil on väga oluline eelteadmised, millised on tänased väljakutsed, kuidas neid lahendada ja kuidas mitte lahendada. Kui me ei oleks siin, siis peaks keegi tulema ülevaadet tegema, mis kindlasti poleks nii põhjalik ja vahetu. Samamoodi on oluline isiklik kontakt. Suhtumine probleemidesse on teine, kui näed inimesi näost näkku. Toetan, et Riigikogu liikmed jääksid sisse.

V. Kõve: Olen KHN-i juhtinud nüüdseks viis aastat ja ei mäleta selle aja jooksul poliitilist survet. Pigem on mure, et Riigikogu liikmed pole enamasti istungitel käinud.

E. Odinets: Olen KHN-i istungitel vahelduva eduga kohal käinud. Istungil osalemine on väga väärtuslikuks kogemuseks. Suudame oluliselt rohkem kohtusüsteemi jaoks ära teha, kui oleme KHN-i liikmed. Usun, et paari aasta tagune kohtute seaduse muutmine poleks nii kiiresti ja hästi edasi liikunud, kui ma poleks KHN-i liige ja osalenud kõikides diskussioonides. Me ei osale istungitel, et suruda läbi poliitilist agendat. Saame seda teha ka ilma KHN-i ja kohtuvõimuta. Tahame olla kaasatud, tahame kaasa mõelda ja saada infot, et seda edasi viia ning tuua komisjonides välja rohkemat, kui Riigikohtu esimees oma ettekandes räägib. Oleme Eesti rahva esindajad, oleme KHN-i istungil rahva hääl. Selles diskussioonis toetan Ivo argumentatsiooni, et esindatud oleksid advokaadid ning tulevikus ka Justiitsministeerium. Kindlasti võiks olla esindatud ka prokuratuur. Minule ei tundu usaldusväärsed ja mõistlikud kogud, kus osa kogu liikmeid valib ise endale lisaliikmeid. See tundub kentsakas.

T. Pappel: Kohtujuhid toetasid töögrupi ideed, aga hiljem arutasime, et eelnõu variant on mõistlikum. Kui võrrelda eelnõud Ivo ettepanekutega, siis eelnõu sarnaneb rohkem Ivo pakutud kärbitud KHN-i ettepanekuga. Justiitsminister saaks eelnõu kohaselt sõnaõigusega nõupidamistest osa võtta ja selles osas midagi ei muutuks. Minister ei oleks KHN-i liige. Ei saanud aru, kas Ivo arvas, et ta peaks olema. Kui vaadata kohtunike ja mittekohunike proportsiooni ja võrrelda seda Ivo välja pakutud versiooniga, proportsioon ei muutuks. Eelnõus on kohtunikest liikmete ja välisliikmete kohad jagatud proportsionaalselt kuus vs kolm ning Ivo välja pakutud versioonis oleks neli vs kaks, kui justiitsminister kõrvale jätta. Küsimus on selles, kui palju oleks KHN-is Riigikogu liikmeid. Nii eelnõu kui Ivo ettepanek näeb ette, et oleks üks. Riigikogu oleks esindatud. Põhiküsimuseks jääks vaid see, kas KHN-is peaksid olema püsiliikmed või muutuvad liikmed? Heiki rääkis kenasti, miks on oluline kaasata erinevaid liikmeid. Oluline on see, et nende volitused kehtiksid kogu koosseisu ajal ning nad valitaks sarnaselt kohtunikest liikmetega ja nad ei peaks kartma, et neid koosseisust sellel perioodil välja arvatakse. Ma ei näe eelnõul ja Ivo ettepanekul palju erisusi ning eelnõu ettepanekuga võiks edasi minna. Eelnõu näeb ette üheksa liiget, praegu on üksteist. Senisest väiksem koosseis on põhjendatud, sest KHN-il on vaja lahendada palju operatiivseid küsimusi, see pole ainult tulevikku suunatud poliitika kujundamine. Tuleb arutada ka palju praktilisi probleeme. Ilmselt nõupidamisi tuleb korraldada oluliselt tihedamini kui praegu. Hetkel on nõupidamisi neli korda aastas, siis ilmselt vähemalt kord kuus. Küsimus on selles, kas välisliikmed oleksid valmis nii palju panustama.

Samas, kui kõige olulisemates küsimustest on KHN-i pädevuseks praegu anda nõusolek kohtute arvu ja tööpiirkondade asukoha määramiseks, siis tulevikus ta teeb ise ettepanekuid justiitsministrile nendes küsimustes. Justiitsministeerium on see, kes valmistab seadusandlikult eelnõu ette, jäme ots jääb ikka ministeeriumile. Arvan, et peaks hääletama ja toetama praegust eelnõu varianti. Lõppkokkuvõttes, kui lugeda põhiseaduse kommentaare, siis see ei keela anda kohtu pädevusse ka muid ülesandeid, mis ei kujuta endast materiaalses mõttes õigusemõistmist. Seal on mõeldud just kohtuhaldamisega seotud ülesandeid. Seega ei taha nõustuda, et kohtud ei saa iseseisvalt ennast hallata ja tingimata peaks ette nägema väga konkreetse arvu poliitikuid ja muid välisliikmeid KHN-i koosseisus. Eelnõus on sellega arvestatud, seetõttu võiks eelnõuga edasi liikuda.

V. Kõve: Kas muud teemad on ka kõne all?

T. Saar: Volituste lõppemine 1. märts 2025 – siin on ebakõla.

V. Kõve: Sellest oleme juba rääkinud. See on rakendusteema. Päevakavas ei ole ette nähtud hääletamist, aga kas soovite kujundada seisukoha.

T. Pappel: Minister on andnud eelnõule praegusel kujul nõusoleku.

A. Parmas: Pooldan laiemat osalust kindlasti. Ma ei näe suurt probleemi, kui KHN jääb sama koosseisuga. Alla üheksa ei ole hea mõte, kuna jääks liiga kohtuniku keskseks. Üksteist oleks optimaalne ja üheksa minimaalne. Kas liikmeks on prokurör või keegi muu, pole keskse tähtsusega.

V. Kõve: Kas pigem pooldad, et seaduses on kirjas liikmed või, et valitakse?

A. Parmas: Pooldan rohkem paindlikkust.

I. Pilving: Tiinale täpsustuseks, et pidasin silmas hääleõigusega justiitsministrit. Kui ministrilt võetakse ära hulk tänast pädevust, võiks tal olla KHN-is hääleõigus. Räägime, et peame järgima rahvusvahelisi nõudeid, neid pole. Kõik dokumendid, mida mina olen näinud, räägivad kõik sellest, et on suur mudelite paljusus. See, mida soovitatakse, ei välista midagi muud. Me ei räägi KHN-is õigusemõistmise sisust. On riigielu küsimus, kus asuvad kohtumajad, kui palju raha kasutatakse.

A. Parmas: Ei pea heaks tooniks, kui kohtunikud ise hakkavad välisliikmeid valima. Paar Riigikogu liiget KHN-is on väga hea mõte. Kohtunikud võivad arvamust avaldada missugust kompetentsi juurde on vaja, aga pigem võiks välised liikmed nimetada keegi muu, näiteks justiitsminister.

V. Saarmets: KHN-i liikmete osas pole midagi põhjanevat lisada. Toetan seda, mis Ivo rääkis. Mulle ei meeldi ka, et kohtunikest liikmete roll on kuidagi tähtsam või püsivam ja nad otsustavad teiste liikmestaatuse üle. Kas välisliikmed peaksid olema kindlalt paigas, on teine teema. Aga nende valimiseks tuleks pöörduda kellelgi poole, kes nad KHN-i nimetab. Näiteks advokaatur ise valib, keda saata, mitte need kuus kohtuniku otsustavad, keda võtta. Välisriikide praktikas on kohtunike nõukogud õige mitmel juhul ise muutunud valitsuse sõbralikumaks. Välisliikmed hoiaksid seda võib-olla ära ja nad ei peaks otsima kohtunikest liikmete poolehoidu. Lõike osas, et nõukogu liikmele, kes ei ole kohtunik ega Riigikogu liige, võib maksta tasu, jääb arusaamatuks see, et kuna KHN on osa üldjuhtimisest, mis peaks kohtutele üle tulema, siis kui täna on juhtimisfunktsioon eraldi tasustatud (nt kohtute esimehed, kolleegiumide esimehed), siis miks peaks sellise piirangu eelnõusse kirjutama.

V. Kõve: Meil on hea meel, et Õiguskantsleri Kantselei on KHN-i istungitel osalenud.

M. Agarmaa: Meil on KHN-is osalemisest asjade selgitamisel väga palju kasu olnud. Osaleksime hea meelega edasi.

A. Asi: Toetan, et poliitikud võiks vähemalt teatud küsimuste aruteludes olla kaasatud. Uue mudeli järgi oleks KHN-il rohkem operatiivjuhtimise tasand, kes käib koos mitu korda kuus ja lahendab organisatsioonisiseseid detailküsimusi. Välistel liikmetel ei ole nii palju aega, et osaleda sellises mahus, neil on ka oma töö. Lisaks ei ole ka põhjendatud, et organisatsiooni siseküsimustes peaks välisliikmed kaasatud olema. Võib-olla tuleks eristada küsimusi, milles kaasatakse.

T. Saar: Sama küsimus. Töögrupp on väga selgelt juhitud operatiivjuhtimisest. Arutelust on aga jäänud mulje, et tulevane KHN oleks sama, mis praegu. Sellest tulenevalt on ka põhjused, mis pooldatakse ühte või teist koosseisu varianti. Peaks sammu tagasi astuma ja läbi rääkima ja ära põhjendama, mida tuleviku KHN-ist oodatakse. Kas meil on tegelik vajadus, et KHN käib koos igal teisel nädalal või on võimalik praegusele sarnane töömudel, mis võimaldab kaasata rohkem välisliikmeid.

V. Kõve: Eelnõu §-ist 41¹ loen mina välja suuremat ja praegusele sarnast tegevust, mitte igapäevast juhtimist.

H. Loot: Tanelil on õigus. Peame lähtuma sellest, millised on uue KHN-i ülesanded. Soome kohtuhaldusameti nõukoguga võrreldes ei oleks meie KHN-i ülesanded väiksemad. Soomes saadi alguses kokku üle nädala ja arutelud kestsid neli tundi. Kõige värskemate andmete järgi on koosolekud nüüd lühemad ja kestavad kaks tundi. Jätakuvalt saadakse kokku iga teine nädal ja sellega tuleks arvestada ka meil.

Teine oluline asi on see, millele osutas Virgo. Eelnõu mõte on olnud, et need kuus kohtunikust liiget võivad kutsuda ka teatud institutsioone valima oma esindajaid, keda nimetada nõukogu liikmeks. Riigikogu liikmete volitused võivad vahepeal lõppeda ja ka sellised juhtumid vajaksid reguleerimist.

I. Pilving: Kes täna täidab neid ülesandeid, mida tulevikus hakkaks KHN üle nädala täitma? Täna saame hakkama ilma operatiivjuhtimiseta. Miks ei võiks operatiivjuhtimist teostada kohtuhaldusteenistuse juht, võttes sealjuures abiks näiteks kohtu esimehed?

H. Loot: Arvan, et sa tead paremini, kuidas käib kohtute juhtimine täna, mina selles ei osale. Selle kohta saab küsida ka ministeeriumilt, kuidas nad neid ülesandeid täidavad ja milline on tööjaotus. Mina lähtun Soome kogemusest. Soome kolleegid selgitasid, et olulisemates küsimustes tehakse kõigepealt üldine arutelu, siis võetakse aeg maha ja lastakse kohtuhaldusametil töötada välja lahendus ning alles järgmine kord otsustatakse. Kiiret otsustamist ei ole. Kui meil endal kogemust ei ole, siis tasub teiste kogemust võtta tõsiselt.

V. Köve: Ärme võta seda eeskujuks. Arusaam sellest, mis § 41¹ järgi on nõukogu ülesanded, on erinev. Näen, et igapäevasid ülesandeid täidab kohtuhaldusteenistus. Siin loetelus pole midagi sellist, mida peaks arutama tundide kaupa.

J. Sarv: Asendusliikmetest tuleks loobuda. Jätaksin asendusliikmed ainult selleks puhuks, kui põhiliikme volitused lõppevad. Eelnõu seletuskirja järgi asendusliikmeid ei ole plaanis enam igakordselt kohale kutsuda, mis on ka mõistlik. Samas, kui üks põhiliige läheb välisreisile ja siis kutsutakse asendusliige, kes ei ole olnud inforingis ega ole võimeline kohe kaasa rääkima. Võib-olla asendusliikme hääle tõttu otsustatakse midagi, mis põhikoosseisus otsustataks teistmoodi. Kui mõni põhiliige ei saa mõnel koosolekul osaleda, siis ei kuku maailm kokku. Ei ole vastu, et võtta aluseks Ivo pakutud esimene alternatiiv. Võib-olla asendaksin riigikohtuniku ühe esimese astme kohtunikuga. Jääks Riigikohtu esimees, kaks ringkonnakohtunikku ja kolm esimese astme kohtunikku. Kaks esimese astme kohtunikku ei kata ära kõiki valdkondi. Kuna KHN tegeleb vaid esimese ja teise astme haldamisega, siis oleks võib-olla olulisem maakohtuniku, kui riigikohtuniku osalus. KHN-i koosseisu arutati ka kriminaalkolleegiumis ja meie seisukoht oli, et peaprokurör ei ole sinna sobiv liige. Prokuratuur puutub kokku vaid kriminaalkohtumenetlusega, erinevalt advokaatidest, kes on poolte esindajad ja osalevad erinevatest menetlustes. Näeme huvide konflikti, mida advokatuuri esindaja puhul ei teki. Kohtuvõim teeb mitmel puhul prokuratuuri üle järelevalvet. Prokuröri asemel võiks KHN-i liige olla justiitsminister või tema esindaja ja riigikohtuniku asemel võiks olla veel üks esimese astme kohtunik.

T. Vaher: Toetan absoluutselt eelnõu üldmõtet, et kohtuhaldus tuleks kohtutele endile, sõltumata sellest, kuidas rahastus tagatakse. Sellega saab tegeleda ka hiljem. KHN-i koosseis ei meeldi. Advokatuuri esindaja nimetamisega jõuab kohtusse pöörduja vaade otsustusprotsessi. Advokaadina lahendame inimeste probleeme, kes kohtusse lähevad. Kui selle ainsa hääle otsustuskogust välja viskame, siis kust tuleb teadmine, mis probleemid on kohtusse pöördumisel. Mis siis juhtub, kui hakatakse liigselt piirama kohtusse pöörduja võimalusi? Kust tuleb vastuhääl või lisandub kõrvaltvaataja pilk. Kui see vaade ära kaob, siis on oht, et tekib kapseldumine. Seega pooldan, et kohtuvälised liikmed peaksid olema esindatud ja pooldaks, et advokatuur on esindatud, kuna ei oska kedagi teist pakkuda, kes seda rolli suudaks täita. Pooldaks pigem laiemat koosseisu. Kui senine koosseis on hästi toiminud, miks seda rikkuda? Mind häirib loogika, et on kuus kohtuniket liiget, kes ise valivad välised liikmed. See on ebademokraatlik protsess ja tekitab halva maigu ja võib häirida koosseisu tööd.

H. J. Terras: Toetan eelkõnelejat mitmes osas. Mu algne küsimus oli, et mis probleemi me lahendame – ajapikku koorusid mõned välja. Minu nägemusel, kui praegu püüame ennetada probleeme, mis võivad tekkida kohal käimise osas, siis 22 aasta jooksul pole olnud koosseisust tulenevaid probleeme. Kui need peaks tulenema tulevikus, pärast eelnõu jõustumist, siis kindlasti saab jooksvalt korrigeerida. Hetkel ei tea, kas funktsioon muutub natuke või kategooriliselt. Toetan konservatiivset vaadet, et pigem jätaks koosseisu samaks ja vaataks, mis probleemidega vastastikku seisame, kui eelnõu jõustub.

L. Naaber-Kivisoo: Uues mudelis ei ole Justiitsministeeriumit, mis tähendab, et kõik tegevused ei lähe KHT-sse. KHT on üksus, mis viib ellu KHN-i otsuseid. Ärge pange KHT-le poliitikakujundamise rolli. Me vast ei taha ka seda, et inimesed, kes on KHT-s, hakkaksid kohtusüsteemi juhtima. KHN-il on juhtimisroll, mis on oluliselt suurem kui täna. KHN peabki hakkama otsuseid tegema.

V. Kõve: Arvamused tunduvad nii erinevad, et hääletamine koosseisu üle tundub juhuslik olevat ega oleks siduv. Mina toetan fikseeritud liikmetega koosseisu ja hääletan vastu. Lõpuks ministeerium otsustab ise, mis eelnõu esitab. Üldine meelsus eelnõu kohta on positiivne. Koosseisu teema kütab kirgi ning eelkõige on probleemiks, kas tahame seda ka päriselt juurutada ehk, kas meil on selleks raha. Jätkaks sellega homme, kui minister on kohal. Alustaks kõigepealt arengukavaga, siis kohtuhaldusmudeli teema ning vajadusel võib KHN kujundada seisukoha.

I. Pilving: Teeks äkki testhääletuse, kus toetaks seda väikeste kohendustega varianti. Teeksin mõned sõnastuslikud muudatused Juhani seisukohast lähtuvalt. Suurema kandepinna saamiseks jätkaks lahtiseks, millisest astmest valitakse kohtunikud. Oleksid viis kohtunikku, justiitsminister, advokatuuri esindaja, õiguskantsleri esindaja.

V. Kõve: Ei tahaks eelnõu varianti hääletusele panna. Igaühel on midagi vastu öelda. Kuidas Ivo Pilvingu sõnastuses 40¹ esimene lõige kõlaks?

I. Pilving: Riigikohtu esimees, viis erinevatest astemetest valitavat kohtunikku, justiitsminister või tema esindaja, kaks Riigikogu liiget, advokatuuri esindaja ja õiguskantsleri esindaja. Ehk tänane KHN väikeste muudatustega.

V. Kõve: Kokku 11 liiget. Kes toetab KHN-i liikmetest sellist koosseisu?

KHN-i liikmed hääletavad I. Pilvingu välja pakutud uue KHN-i koosseisu üle, mille kohaselt kuuluksid KHN-i Riigikohtu esimees, viis eri kohtuastmest valitavat kohtunikku, justiitsminister või tema esindaja, kaks Riigikogu liiget, advokatuuri esindaja ja õiguskantsler.

Poolt: 10

A. Parmas: Ei saa ütlemata jätta, et kaitsja on samuti menetluse pool.

V. Kõve: KHN-i meelsus pole toetada selles osas ei töögruppi ega ministeeriumit.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks. Kohtuhalduse rakendamise küsimust arutatakse uuesti 20. septembril 6. päevakorra punkti juures.

Lahkuvad Villema Lapimaa, Heiki Loot ja Hans Moks

Paus 15.19–15.37.

4. Maakohtute 2023. aasta menetlusaegade analüüs tsiviilasjades – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohus, Üllar Kaljumäe

Ü. Kaljumäe: Eelmisel aastal andis KHN ülesande vaadata, kas kohtuasjad on muutunud raskemaks ja miks kohtumenetlused pikenevad. Kevadel koostasime esmase analüüsi ja osaliselt jäi teema lõpetamata. Tegin tsiviilasjades täiendava matemaatilise analüüsi kõikide 2023. aastal lahendatud kohtuasjade näitel, et püüda vasta küsimustele, kas meil on läinud menetlustes midagi väga halvaks menetlusaegade vaates, kas on mingid tundmatud faktorid, mis pikendavad menetlusaegaid, ja kuidas uued ajahinnangud maailma muutsid. Kokkuvõtvalt on olukord maakohtutes tsiviilasjade vaates hea. Selgub, et maakohtutes on 110 erinevaks kategooriaks jagunevat tsiviilasja menetlusaegade poolest grupeeritavad kaheks – umbes pool asjadest lahendati 2023. aastal 78 päevaga ja teine pool asjadest keskeltläbi 139 päevaga. Kokku annabki see keskmiseks 106 päeva. Selline jagunemine, et suur hulk asjadest lahendatakse ühe kiirusega ja teine teisega, ei ole midagi eripärast 2023. aastal. Selline muster on olnud viimased neli aastat. Seepärast olen analüüsis asjad jaganud tinglikult kaheks – kiiresti lahendatud ja aeglaselt lahendatud asjadeks. Enam-vähem 90 kategooria asjad on alati samasuguse kiirusega lahendatud. 2022. aastal ja 2023. aastal pikenes umbes kümme päeva menetlusaeg nendes asjades, mis on ka varem aeglaselt lahendatud. Seega teoreetiliselt said minna 2023. aastal keerulisemaks, võrreldes varasemaga, ainult nende kümne statistilise kategooria asjad. Ei ole aga olemas

sellist faktorit nagu „üleüldine tsiviilasjade keeruliseks muutumine“, mis mõjutas oluliselt kohtute tulemust menetlusaja vaates. Sisuliselt otsime n-ö tundmatut faktorit vaid kümnes statistilises kategoorias.

Mis mõjutab maakohtutes tsiviilasjade lahendamist? Esmalt mõned üldised seaduspärad, siis püüan selgitada kahe aasta võrdluses, kas neljapäevane keskmine tsiviilasjade lahendamise pikenemine 2023. aastal, võrreldes 2022. aastaga on loomulik või on seal midagi, millega kohtusüsteem pole mingil põhjusel hakkama saanud, näiteks, kas on kohti vähem täidetud või midagi muud.

Meil on päris hea ressurs, vaatamata sellele, et meil on suur hulk noorkohtunikke. Noorkohtunikud lahendavad üldiselt vähem asju, aga nad lahendavad neid märgatavalt kiiremini. Kõige pikemalt lahendavad asju need kohtunikud, kes on otsustanud kohtusüsteemist päriselt ära minna.

Töökoormusmetoodika on matemaatiliselt loogiline ja korreleerub hästi keskmise menetlusajaga. See on professionaalselt tehtud, kohtunikud on ise panustanud sellesse. See, et tulpdiaagramm ei ole ka visuaalselt päris ühtlane, viitabki sellele, et on olemas veel asju, mis mõjutavad keskmist menetlusaega, lisaks sellele, milline on asja eeldatav lahendusaeg.

Aasta alguse jääk mõjutab oluliselt seda, milline on konkreetse aasta tulemus. Sõltumata sellest, kas tegemist on tinglikult kiiresti või aeglaselt lahendatava asjaga, on aasta alguse jäägi hulka kuuluva asja keskmine menetlusaeg umbes neli korda pikem kui samal aastal sisse tulnud asja keskmine menetlusaeg. Kiire samal aastal lahendamine või jäägi kogunemine mõjutab lõppkokkuvõttes menetlusaega. Aasta alguse jääk 2023. aastal oli suurem kui 2022. aastal. Kuigi see oli kõigest 4,8%, tähendab see matemaatiliselt seda, et keskmine menetlusaeg oleks võinud olla 13 päeva pikem. See, et oli 2023. aastal vaid 8,4 päeva pikem, näitab, et aastate võrdluses menetleti 2023. aastal tegelikult kiiremini kui 2022. aastal. Osaajaliselt töötanud kohtunike keskmine menetlusaeg on keskmiselt peaaegu 30 päeva pikem.

V. Kõve: Vaatasime, et menetlusajad pikenevad, samas, sinu tabeli järgi pole nagu põhjuseid, et nad pikeneksid. Mis see järeldus on?

Ü. Kaljumäe: Kaks põhjust – palju noori kohtunikke ja 2023. aasta suurem aasta alguse jääk, võrreldes 2021. ja 2022. aastaga. 2023. aasta sooritusega ei ole midagi katki.

V. Kõve: Süüdi on pensionile minevad kohtunikud, kes jätsid asjad pooleli ja kelle töö pidi üle võtma.

Ü. Kaljumäe: Põhjuseid on mitu. Lisaks eelnevas väljatoodule ka see, et jagame liiga palju asju kätte, et neid ei jõuta lihtsalt ära lahendada. Kohtud tõsiselt püüavad, kuid pole lihtne asju võrdselt jagada. Seega aasta alguse jääk jätkab suurenemist. 2022. aastaga võrreldes oli 2023. aasta oli tegelikult hea sooritusega aasta.

V. Kõve: Oleme oma jõudlust parandanud, aga numbrid on halvemaks läinud.

Ü. Kaljumäe: See on loogiline. Meil oli asju ja noorkohtunikke rohkem, võrreldes varasema aastaga. Ka kohtuasjade struktuur oli muutunud. Teistsugust tulemust ei saanudki tulla nende asjade pealt. Me tegime isegi seitsme päeva võrra parema tulemuse.

V. Kõve: Järeldus on, et kohtunike jõudlus pole langenud ja asjade pikem lahendamine on objektiivselt põhjendatud.

K. Luha: Kevadel leidsime, et massiivne põlvkonnavahetus ongi üks oluline tegur.

M. Helm: Selgituseks neile, kes ei ole kohtunikud, et noorkohtunikel on vähendatud töökoormus ja ametist lahkuvatele kohtunikele uusi asju enam ei jagata. Nad lahendavad ära palju jõuavad.

K. Luha: Osaliselt on ka see arusaadav, et lahkuval kohtunikul on viimasena käes need kõige kehvemad asjad, mille menetlus on takerdunud.

V. Kõve: On vaja, et lahkuv kohtunik teeks rohkem tööd, oleks kõigil kergem.

Ü. Kaljumäe: Kui nad oleks teinud rohkem tööd, oleks järgmisel aastal olnud kõikidel kergem. Kuigi samal aastal peale algav töö pole tegelikult nii olulise mõjuga, kui on algav jääk ja milline on asjade raskusaste. Siiski on olemas selline kontseptsioon, et mida rohkem või vähem me jagame, see mõjutab keskmist menetlusaega.

V. Kõve: Kas sellest võiks järeldada, et kui põlvkonnavahetus stabiliseerub, siis võiksid näitajad tasapisi paremaks minna?

Ü. Kaljumäe: Just. Põhimõtteliselt sama tööhulga juures olulist raskusastme prognoositavust ei paista. See aasta peaks tulema juba parem.

T. Saar: Kas 2023. aasta lõpujääk on väiksem kui 2022. aasta oma?

Ü. Kaljumäe: 2023. aasta lõpujäägist ei ole ma rääkinud. 2023. aasta alguse jääk oli suurem kui 2022. aasta algusejääk, mis mõjutas oluliselt 2023. aasta tulemust. Selle tõttu oleks see tulemus võinud olla veel umbes seitse päeva halvem, kui ta tegelikult oli.

T. Saar: Kas on võimalus, et kohtud lahendasid kergeid asju kiiresti ja rasked asjad jäeti lahendamata, mistõttu jääk suurenes? Kas vanemate asjade menetlustähtaja arvelt on oodata menetlustähtaegade pikenedamist?

Ü. Kaljumäe: Ei, sellist selget struktuurset nihet ei olnud. Seda hirmu ei ole, et 2023. aasta lahendati liiga palju lihtsaid asju ja rasked jäid seisma.

K. Luha: Vastuseks küsimusele, et kui meil saab põlvkonnavahetus mööda, kas siis kõik on hästi – tegelikult on aastaid tagasi KHN-s kokkulepitud menetlusstandardid, kus kohtuniku vaates on oluline, et ta lahendab aasta jooksul lauale tulnud asja ära, siis ei teki sellist jääki. Kui see on kohtunikkonnas omaks võetud standard, siis sellest peaks ka asjad muutuma.

M. Helm: Kuidas ma võtan selle omaks, kui mul on 272 asja käes ja iga nädal jagatakse kümme uut asja peale. Ma võin ju omaks võtta, aga ei ole võimalik nii palju korruga ära lahendada. Ma ei tee iga nädal kümme lahendit pluss istungid ja selgituskirjad. See ei ole mõeldav.

Ü. Kaljumäe: Sa oled suure jäägiga kohtunik.

V. Kõve: See on jälle see küsimus, mida mitu korda oleme arutanud – mis on eeldatav tööpanus, mida kohtunikult ootame. Kui lattu on liiga kõrgele tõstetud ja väga palju jääb latist allapoole, siis on see valesti paigutatud.

Ü. Kaljumäe: Keskmist kohtuniku ja keskmist asja ei ole olemas. Keskmiselt on väga hästi.

K. Luha: Kui vaatame Eesti tulemusi teiste riikide kohtunike raames, siis kõik ongi hästi. Meie enda inimeste ootused on suuremad.

T. Ereb: Kas saan õigesti aru, et 2022. aasta lõpujääk suurenes, seega 2023. aasta jääk oli suurem ja sellest võiks eeldada, et keskmine menetlusaeg pikeneb 13 päeva võrra, aga pikenes hoopis kaheksa võrra? Kas siis 2023. aasta lõpujääk seetõttu vähenes ja selle tulemusel on positiivne efekt, et oleme jääki vähendanud?

Ü. Kaljumäe: Peaksin selle järele vaatama. Väitsin, et asju lahendati kiiremini ja lahendatud sai rohkem kui oleks eeldatud. Jääk võinud olla suurem, kui tegelikult matemaatiliselt asja vaadata, aga see ei

tähenda, et jääk oli tingimata väiksem, kui oli 2023. aasta alguse jääk. Nad tegid parema eeldatavast. Jäägi suurus võiks olla teoreetiliselt väiksem, aga ei tea täpselt.

E. Odinets: Kas saan õigesti aru et jääk ehk ülekantavate asjade hulk, ei tähenda, et vanad asjad jäävad lahendamata?

M. Helm: Eile kohtusse saabunud asi on jääk.

K. Luha: Jääk on halb sõna, eile tulnud asja kohta on õige öelda menetluses olevad asjad. Üle aasta menetluses olev asi on jääk.

Ü. Kaljumäe: Mõned asjad on veel. Näiteks osaajaga töötamine ei ole menetlusaja vaates hea. See kohtunik, kes töötab täisajaga, teeb oluliselt kiiremini tööd.

V. Kõve: Kas ka kohtu esimehed seal hulgas?

Ü. Kaljumäe: Jah. Kas on olemas kiiremini ja aeglasemalt lahendavad kohtunikud? On küll. Inimestel on eripärasid töö tegemisel ja seda ei saa eirata. Kui lihtsalt jagada menetlusaja lõikes, võttes välja, kes olid 2022. ja 2023. aasta lõikes kiired lahendajad, kes vahepeased ja kes tegid samu asju pikemalt, siis see kõik mõjutab.

V. Kõve: Asjadki on ju erinevad. On asju, mis on iseenesest kiiremini lahendatavad. Kas keskmist kohtunikku on üldse päriselt olemas? Sa paned asjad kokku mehaaniliselt.

Ü. Kaljumäe: Võrreldud on võrreldavaid. Paneme kokku numbri, mille pealt ütleme, et see on kohtu keskmine menetlusaeg tsiviilasjades. Meie tööpanus ongi erinevate kohtunike tööpanus kokkupanduna.

V. Kõve: Kiirete ja aeglase vahe on umbes kolm korda.

Ü. Kaljumäe: Nii ongi. Meil ongi kiireid ja aeglaseid menetlejaid ja nad ei ole iga aasta erinevad.

K. Luha: Pikaajalised trendid on, et kui asju tuleb rohkem sisse, siis lahendatakse asju rohkem. Kui asju tuleb vähem sisse, lahendatakse asju vähem.

A. Uritam: Aitäh, see on huvitav analüüs. Kui vaadata tabelit nr 3, kus on Harju Maakohtu keskmine menetlusaeg liigiti, siis tuleb siit ilusti välja, et pikemalt võtavad aega kahju õigusvastane tekitamine, muud ühinguõiguse asjad, hagimenetlused, pankrotiasjad. Äkki võiksime need liigid lahti võtta ja statistilises mõttes vaadata, miks need asjad alati rohkem aega võtavad. Ma arvan, et see ei ole seotud õigusliku keerukusega. Pankrotimenetluses on tohutult palju määrusi ja toiminguid, mida kohus peab koguaeg tegema, seal on väga lühikesed menetlustähtajad, mis on ebavajalikud. Kindlasti on seal võimalik menetlusaega seadusandlikult korrigeerida. Hea oleks teha analüüs, saamaks teada, kui palju on nendes asjades menetlusosalisi, taotlusi ja muid elemente. Samuti, kas see mõjutab menetlusaja pikkust, kui palju neist asjadest lahendatakse kirjalikult ja kui palju istungitel. Teiseks, kui on tubli kohtunik, kes võtab endale valikusse kõige raskemad asjad, siis ongi võimatu olla keskmiste või kiirete hulgas. See, kuhu menetlusaegadega kukud, ei sõltu ainult sellest, kas teed hästi ja kiiresti, vaid ka valikust, mida saadakse. Raskete asjade valikut tuleb millegi muuga balansseerida, kui seda ei tehta, siis statistiliselt kujunebki välja, et ollakse aeglaselt tegutsev kohtunik.

Ü. Kaljumäe: Kui menetlusaega pidada millekski oluliseks ja katsuda seda juhtida, siis tegelikult võiks siit saada üksjagu ainet.

V. Kõve: Peaks vältima, et edetabelite punkti huvides tahetakse saada lihtsamaid ja kiiremaid asju ja need, kes võtavad kõige ebameeldivamaid asju satuvad siis põlu alla menetlustähtaegadega. Lõpuks ei tahagi keegi neid keerulisi asju menetleda.

Ü. Kaljumäe: Tööjaotusplaan kinnitatakse üldkogudes ühiselt hääletades. Menetlusaja põhiselt saab hästi juhtida. Küsiti ükskord, kas tagaseljaotsused mõjutavad kuidagi – mõjutavad küll, aga mitte oluliselt.

I. Pilving: Tagaseljaotsusega kiired asjad on aeglasemad kui keskmised.

Ü. Kaljumäe: Minu küsimus oli, kas tagaseljaotsuse arv on kuidagi tõusnud. Tagaseljaotsused 2022. aastal olid lahendatud natuke kiiremini, kui 2023.

V. Kõve: Minu küsimus oli tarbijakrediidi osas, mis läksid aeglasemaks. Arvan, et see ei kajastu statistikas.

Ü. Kaljumäe: Kohtualluvust muutmata asja menetlemise andmine teise kohtu kohtunikule ei ole menetlusaegade mõttes hea mõte. Lahendati kauem. Ei ole erinevus selles, kas oli menetluslikke eripärasid.

V. Kõve: Need lükati menetluses tahapoole.

I. Pilving: Millal nad lahendatud oleks ükskord saadud, kui poleks appi mindud?

Ü. Kaljumäe: See hulk ja töömaht, mida jagati, oli tegelikult suhteliselt väike. Kui räägime 35 000 lahendatud asjast aastas, siis julgen selle tulemuse pealt öelda, et kui need oleksid jäetud Harju Maakohtusse, oleks neid lahendatud kiiremini.

V. Kõve: Julge väide, mis ei pruugi tõe vastu vastata.

A. Uritam: Mina toetan seda, see on tõenäoliselt õige väide. Kui asjad said ümberjaotatud, oli minul kohtunikuna raske. Jagati ümber need kõige raskemad asjad. Mina olen harjunud lahendama 40 punkti asju ühes tempos, siis aga sain kõike muud, mis lööb ajalise plaani sassi. Seda kinnitasid paljud kolleegid.

M. Helm: Meil on ju spetsialiseerunud kohtunikud nendele keerulistele kahju õigusvastase tekitamise asjadele, mida peetaksegi tsiviilis kõige raskemaks. Kui keegi teine, kes teises kohtus ei ole nendele asjadele spetsialiseerunud, siis see on hoopis midagi muud. Ta peab endale menetluse selgeks tegema.

Ü. Kaljumäe: Abielu kehtetuks tunnistamine oli kõige pikema keskmise menetlusajaga 2023. aastal. Õnneks on neid väga üksikuid, 0,24% kõikidest asjadest. Need pikendasid keskmist menetlusaega peaaegu kahe päeva võrra.

V. Kõve: Kas töövaidlused on olnud keerulised pikad asjad?

Ü. Kaljumäe: Selle taga on kõik töövaidluskomisjoni läbinud asjad. Üksikud ülipikad menetlused mõjutavad keskmist menetlusaega suhteliselt vähe.

V. Kõve: See, et anomaalia on töölepingud, tundub uskumatu. Need ei ole ju väga keerulised ja pikad. Peaks sisse vaatama.

T. Pappel: Äkki peaks äärmused välja jätma.

Ü. Kaljumäe: Ma olen näidanud siinamaani, mis on keskmised ja mõlemad äärmused. Umbes kuuendik asjadest on lahendatud n-õ välgukiirusega. Kui neid asju poleks, oleks keskmine menetlusaeg olnud 20 päeva pikem. Need lühendavad üldist keskmist menetlusaega jõuliselt. Ka spetsialiseerumine mõjutab lahendamise kiirust, mida saab näha Harju Maakohtu näitel.

V. Kõve: Mida rohkem valdkondi seda pikem menetlusaeg?

Ü. Kaljumäe: Üldiselt küll.

V. Kõve: Kas võib teha järelduse, et ei ole mõtet spetsialiseeruda väga paljudele asjadele?

Ü. Kaljumäe: Kaks kuni viis on optimaalne.

A. Uritam: Selle pinnalt ei saa teha järeldust. Harjus on nii, et kui ma spetsialiseerun ühele valdkonnale, mis ei ole pankrot, maksejõuetus või perekonnaasi ja võtan tavalised asjad, kus saan ilusti punktid täis, näiteks kasutuslepingud, siis see ei tööta, sest saan üldjagamisest nii palju üldasju peale, mis on täiesti võõrad. Seda järeldust on ennatlik teha.

Ü. Kaljumäe: Tegelikult on meil maakohtutel tsiviilvaldkondades päris hea ressurss. See, et me viimase KHN-i otsusega suurendasime koormuspunktiiväärtust tähendab justkui seda, et riigis peaks olema vaja palju rohkem kohtunike kohti, siis tegelikult rohkem kohti vaja ei ole ja tööga saadakse hästi hakkama.

J. Sarv: Olen kevadise muudatuse kohta saanud tagasiside, et muudatusega lõigati näppu. Praegu peab pankrotiasjades kohtunik lahendama rida nõudeid, mis on vaidlustatud ja ta saab selle eest sama palju punkte, kui lihtsa lepinguõigusliku vaidluse eest. Sisuliselt on tal üks tööpäev aega lahendada pankrotivaidlust, kus on palju nõudeid vaidlustatud.

V. Kõve: Vaidlesime seda ka kevadel.

M. Helm: Mina tõstatasin selle ja hääletasin vastu.

Ü. Kaljumäe: Tegin analüüsi selliselt, et kasutasingi juba seda punkti väärtust, milles kevadises KHN kokku lepiti.

T. Vaher: Kas on statistikat menetluse algusest kuni otsuse jõustumiseni? Kui ma pöördun kohtusse, siis milline on keskmine menetlusaeg?

Ü. Kaljumäe: Seda kahjuks praegu ei ole. Mõtlesin, et teeksin midagi sarnast enne ka halduse ja süütegude valdkonnas. Oleme Riigikohtus rääkinud, et peaksime tegema läbi kolme kohtuastme menetluste analüüsi tegemist.

V. Kõve: See moonutaks pilti, sest vaidlustamise protsent on väga väike. Keskmise kokkupanemisel näitab see valesti. Osades asjades on hästi pikk see aeg ja teistes oluliselt lühem ja kokku tuleb keskmine, mis ei näita midagi.

M. Helm: Kas sa tahad teada, et kui minna Riigikohtuni, ükskõik, kas saad või ei saa menetlusloa, et palju selline menetlus keskmiselt kestab? Seda on lihtne välja võtta.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

5. TsMS eelnõu valikud, KrMS ja HKMS arengud – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Marilin Reintamm ja Mari-Liis Mikli.

M. Reintamm: Suvel saite tutvuda kohtumenetluse tõhustamise VTK-ga (TsMSi muudatused), Riigikohtu ja kohtute poolt Justiitsministeeriumile saadetud kohtumenetluse optimeerimise ettepanekute põhjal oleme analüüsinud seitse võimalikku TsMS-i muudatust, millega tahame edasi minna. Tahame eelnõuga edasi minna võimalikult kiiresti. Eelnõu esimeses etapis oleks muudatused, mis on kiiresti teostatavad ning rohkem KIS-i arendusi ja sihtrühmadega arutelusid vajavate punktidega ootaks ca paar-kolm kuud kuni pool aastat. Riigilõivuseaduse muudatused on praegu valitsuses. Tsiviilkohtumenetluses tõusevad hagi hinnast sõltuvad riigilõivu määrad 18–20%, pluss registri- ja kinnistusraamatu toimingud. Hetkel ei ole infot, kas valitsus esitab RLS muutmise eelnõu Riigikogule.

Sihtrühmad toetasid kõiki VTK-s esitatud muudatusettepanekuid. Advokatuur jäi eriarvamusele hagi tagamise tähtaja pikendamise osas ning kohtuabide ja kohtujuristidele pädevuse laiendamise osas. Maksekäsu kiirmenetluse muudatuse puudutav osa sõltub tehnilisest lahendusest, kuidas see tööle

hakkab ja mis see kaasa toob ning selle analüüsiga läheb veel aega. Tallinna Ringkonnakohtus ei toeta määruskaebuste otse II astmesse esitamist.

Tahaks arutada kahte teemat. Esiteks täpsustan kohtunikuabi ja vanemkohtujuristi pädevuse laiendamise mõtet. Mõte oli, et kohtuasi jagatakse vanemkohtujuristile, kes on ära teinud kohtunikueksami ja neid ei asju ei jagataks üldse kohtunikule. Kohtute ettepanekutest tulenevalt võiks need asjad olla hagi eeltagamine (neid on umbes 200), nõusoleku andmised eestkostetava nimel tehingu tegemine osas (nii täiskasvanu kui ka alaealine, neid on umbes 800), sertifikaadid ja täitekorralduse tõendid ning osad hagita menetlused (neid oli 147). Kokku läheks kusagil 1000 menetlust tsiviilkohtuniku laualt ära ja menetlus jagatakse vanemkohtujuristidele. VTK tagasisides toetati, et kohtujuristid võiksid teha rohkem kohtuasju. Esitati küsimus, kuidas kohtunik asja eest vastutab. Mõte oli, et asja eest vastutab vanemkohtujurist, keda on 14. Tõime VTK-s ka kohtunikuabid välja, aga selles osas puudub praegu ühtne seisukoht, kas ja kellele jagada ning pigem ettepanek hõlmaks vanemkohtujuriste. Asjade kohtust välja suunamine on suurem ja keerulisem projekt, mis võib kesta aastaid, aga kohtujuristile suurema pädevuse andmine nii, et kohtuasi jääks kokkuvõttes kohtusse, oleks meie hinnangul õigem ja mõistlikum. Sooviks sellele tagasisidet.

Teiseks, määruskaebuste otse ringkonnakohtusse saatmise muudatusega tahaks üldise toetuse korral kiirelt edasi minna. Toetus oli üldplaanis positiivne, v.a Tallinna Ringkonnakohtust ja Harju Maakohust. Palun KHN-il anda arvamust kahele teemale. Määruskaebuste edastamine II astme kohtusse ja kohtujuristi pädevuse suurendamise osas ei olnud sihtrühmad ühtsel seisukohal.

V. Kõve: Lõpus on ka eestkoste küsimus. Miks sinna kõrvale pole pandud kinnisesse astutusse paigutamist, kus on igal aastal kontrollkohustus. Tegelikult ei pea seal olema igal aastal. Võtke see ka eelnõusse.

M. Reintamm: Lähtusime Justiitsministeeriumisse saadetud ettepanekutest. Kinnisesse asutusse paigutamise sätete muutmise ettepanekut ei olnud.

V. Kõve: Ütlen selle siis nüüd konkreetse ettepanekuna. Olen seda mitmeid aastaid välja toonud.

E. Kivi: Kinnisesse asutuse paigutamine on rohkem inimõigusi piirav.

V. Kõve: Olukord on täpselt sama seal.

A. Uritam: Räägime pikendamisest.

V. Kõve: Võiks kaaluda pikaajaliselt kinnises asutuses viibimise puhul selle pikendamise välja pikendamist ühelt aastalt nt kolmele, nagu oli varem. Sellega vabastataks natukenegi kohtunike ja ka advokaatide ressursi ning hoiaks riigi raha kokku.

M.-L. Mikli: Keegi ei ütle, et me taha teha. Väga hea, et ettepanek lauale tuli.

A. Uritam: Kolleegid, kes neid asju menetlevad, ütlevad ka, et pikendamised võiksid olla lihtsamad – kaaluda isegi resolutsioonmääruse tegemist. Kohtunik läheb kohale, ta on inimest juba varasemalt näinud, ta teab, et tema tervislik seisund ei muutu, aga lihtsalt on vaja igaks juhuseks üle vaadata ja teha kontroll, näiteks resolutsioonmäärusega. Igal aastal ei ole seda vaja teha.

M. Helm: Kui inimene suudab ise avalduse esitada selle kohta, et ta tahab asutusest välja saada, siis see näitab, et ta tervislik seisund on oluliselt paranenud. Võib-olla on ka põhjust paigutamine lõpetada ja siis tuleb nagunii tegeleda. Taotlust saab esitada kasvõi iga nädal. On küsitud minultki näiteks kolm korda järjest, kus kahel esimesel korral olen jätnud rahuldumata. Iga kord peab täismenetluse läbi viima. Uut ekspertiisi ei pea tegema, aga muus osas kõik toimingud.

V. Kõve: Tuleb taastada seaduse algne tekst.

M. Helm: Vanemkohtujuristidele kohtuasjade jagamise vastu pole, aga mida see annab. Juriste juurde ei tule. Igal kohtunikul on oma jurist ja sekretär, mis tähendab, kui minu jurist on vanemkohtujurist ja talle jagatakse asju, mida ainult tema lahendab ning mulle jagatakse minu tavaline kogus asju võrdselt teiste kohtunikega, siis mina jään mingist ressursist põhimõtteliselt ilma. Kui teisel kolleegil pole sellist juristi, siis tema saab täismahus oma juristi kasutada. Kohtu töökoormus sellest ei vähene. Kohtuniku töökoormus ei vähene, kuid muutub kohtunike lõikes ebavõrdseks tulenevalt sellest, kes on tema juristik.

M. Reintamm: Kui kohtujurist vaatab kohtuasja ise läbi, siis see kohtunikule lauale ei jõuagi ja kohtuniku koormus väheneb.

L. Naaber-Kivisoo: Kui mul pole ühtegi vanemkohtujuristi, mis siis saab?

M. Reintamm: Kohtujuristile asjade jagamine on võimalus, mitte kohustus. Kohus saab ise otsustada, kas jagada menetlusi kohtujuristile ja sätestada see tööjaotusplaanis. Kui vanemkohtujuriste ei ole, siis kohtujuristid saavad teha neid toiminguid, mis juba on TsMS-is lubatud.

K. Siigur: Määruskaebuste otse ringkonnakohtusse saatmise osas on kahetised tunded. See liigutus tehti halduskohtumenetluses 2018. aastal, kus on ennast 100% õigustanud. Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegium suhtus sellesse kriitiliselt. Nende hinnangul ühelt poolt on määruskaebuste hulk suurenenud, teiselt poolt tundub, et maakohus teeb osa tööd määruskaebustega ära ning kui need ringkonnakohtusse jõuavad, on kaebused juba peaaegu valmis lahendamiseks. Kui maakohus välja võtta, siis peaks ringkonnakohtus nägema rohkem vaeva, näiteks puuduste kõrvaldamisel. Maakohtu koormus väheneks ja kanduks edasi ringkonnakohtusse. Tsiviilkohtumenetluses on oluline, millal asi lõpliku lahendi saab. Kui suudad piirduda esimese astmega, siis saad enam-vähem mõistliku aja jooksul lahendi. Kui ringkonnakohtusse edasi läheb, siis enam ei saa. Tuleks vältida lahendusi, kus tuuakse tööd esimesest astmest teise.

V. Kõve: Praegu see lahendus toob töö ümber II astmesse. Tekib küsimus, kas maakohtu ressurss kanda üle ringkonnakohtusse – omal ajal selline ettepanek ka tehti. Kindlasti ei saa otse ringkonnakohtusse saata kohtunikuabide määruste peale esitatud määruskaebusi.

M. Reintamm: Täpsustan, et määruskaebuste otse II astmesse saatmise ettepaneku tegi Riigikohus.

H. J. Terras: Kas vanemkohtujuristi osas on mõte, et sama hulk tööd läheb kollektiivile, kus on kohtunik, kohtujurist ja sekretär või jurist saab eraldi suunatud töö?

M. Reintamm: Kohtujuristile jagatakse eraldi kohtuasjad.

H. J. Terras: See tekitab tõesti ebavõrdse olukorra. Mis õigused nad saavad?

M. Reintamm: Vanemkohtujuristid on ära teinud kohtuniku eksami ja ootavad kohtuniku konkurssi, vastav muudatus motiveeriks neid kohtus töötama.

V. Kõve: See on üks samm selleks, et ühendada kohtujuristid lahti kohtunike küljest ja õiguspädevust tekiks juurde. Tänapäevane tõlgendus seadusele on, et õigusemõistmine formaalses mõttes peab olema kohtuniku käes. Loetletud asjad on kohtule pandud lisaülesanded, mida võiks delegeerida.

M. Reintamm: Muudatuse eesmärgiks ei ole olnud kohtujuristi lahti sidumine kohtunikust. Selle asemel, et asjad kohtust välja viia, mis on palju kulukam ja suurem ümberkorraldus riigile, võiks anda need ikkagi vanemkohtujuristile, et neid motiveerida. Lähtusime Riigikohtu ettepanekutest ja tööme VTK-s välja need menetluste liigid, mis ei ole traditsiooniline õigusemõistmine.

V. Kõve: See kaotab veel rohkem ära erisuse kohtujuristi ja kohtunikuabi vahel. Tekib küsimus, miks neid kahte ametit meil vaja on, kui tegelikult pädevus sama.

M. Reintamm: Nõus. Seda peab kohtutega arutama, kas on eraldi vaja kohtunikuabisid ja kohtujuriste.

H. J. Terras: Kas tööhulk ja ressursi hulk jääb samaks?

M. Helm: Mina lahendan rohkem raskeid asju ja minu menetlused pikenevad.

A. Uritam: Ehk kirurg läheb ilma õeta operatsiooni saali.

M. Helm: Ütlete, et neid on umbes 1000 asja. Kuna need on väikese punkti asjad, siis tegelikult on see umbes pooleteise inimese aastane töökoormus. Sellel oleks jumet, kui need poolteist inimest ainult neid asju teevadki ja ülejäänud menetlusgruppide töökoormus selle võrra väheneb. Kui hakatakse jagama kõigile 14-le kohtujuristile, siis tööhulk ei vähene ja suurendab ebavõrdsust kohtunike vahel.

V. Kõve: Meil oleks vaja, et kohtujuristid, kes on teinud kohtunikeksamit, saaksid kohtunikuametiks valmistumisel ise menetlust juhtida.

T. Pappel: Vanemkohtujuristi osas toetan. See on võimalus neid motiveerida, see on nende täiendav pädevus. Meil on Tartu Ringkonnakohtus kaks vanemkohtujuristi. Põhimõtteliselt on see suund õige, et pakkuda neile midagi lisaks. Me ei peaks nii tugevalt kinni hoidma, et kelle kohtujurist keegi on, see on töö ümberkorraldamise küsimus. Kui kohtujuristil on võimalik midagi kohtuniku eest ära teha, siis mingi tööhulk jääb jällegi vähemaks. Alati saab kohus otsustada, kas neid kasutatakse või ei, see on võimalus.

Meie kohtunikud ei olnud tsiviilasjades määruskaebuste otse ringkonnakohtusse saatmise vastu. Kogu kohtusüsteemi vaates aitab see ressursi kokku hoida. Selle võrra menetleb esimene aste määruskaebusi vähem. Meil vastuväiteid ei olnud. Minge teemaga edasi. Meil on põhimõtteline vastuseis selles osas, et millises koosseisus määruskaebusi lahendada. Leiti, et ringkonnakohtu tasandil tuleks määruskaebusi lahendada kolmeliikmelises koosseisus. Toodi esile, et on selliseid kohtuasju, kus ei olegi võimalik Riigikohtusse edasi kaevata. Näiteks maksejõuetuse asjad, nagu juriidilise isiku pankroti väljakuulutamise, häälte määramise vaidlused, halduri vabastamine, halduri kulude väljamõistmine. Ei annaks head tulemust, kui neid lahendaks esimeses astmes üks kohtunik ja teises astmes üks kohtunik. Miks me siis üldse oleme ringkonnakohus? Tuleks eeldada, et kohtuasja lahendab kolmeliikmeline koosseis, eriti kui asi lõpebki ringkonnakohtus. Samad probleemid on seotud ka täitemenetlusega, kus on mitmed eraõiguse valdkonda puudutavad küsimused ning oluline on kollegiaalne komponent.

Mis puudutab eestkostja määramise regulaarset kontrolli, siis Tartu Ringkonnakohtu tsivilistid kahtlesid selle põhiseaduspärasuses, kus kohtunik ei lähe vajadusi kontrollima. Tegemist on isiku õiguste olulise piiranguga ning kohtul tuleks käia kontrollimas eeskoste seadmise eeldusi, isiku elutingimusi ja toimetulekut.

V. Kõve: Seadus ei saa keelata neil seda teha, seda taheti vaid lihtsustada.

V. Saarmets: Mis puudutab vanemkohtujuristide pädevuse laiendamist, siis põhimõtteliselt võiks seda toetada, aga see on kahjuks põhiseadusevastane. Riigikohtu tänane praktika on selline, et palju lihtsamaid asju on loetud õigusemõistmiseks, kui need, mis siin kirjas on. Ei usu, et see kaugele jõuab.

Määruskaebustega otse ringkonnakohtusse pöördumise kogemus on halduskohtumenetluses olemas ja siin see töötab. Kui vahepeal lahendasime mõningaid määruskaebusi tsiviilasjade hagita menetluses (näiteks kohtutäituri peale esitatud kaebuste asjad), siis näis kõige ebamõistlikum see, et kuna maakohus tegelikult sisuliselt asja ei lahenda ja teeb eelmenetlust, siis ta küsib määruskaebuse kohta alati teiste menetlusosaliste seisukoha, mis suurendab mh menetluskulusid, aga paljudel juhtudel on väga küsitav, kas seisukoha küsimine on üldse sisuliselt vajalik. Muudatusega saaks kokku hoida kõigi aega ja raha, kui ringkonnakohus ise vaataks, kas ta peab vajalikuks seda vastust küsida või mitte. Haldusasjades ei küsi ma vähemalt poolte määruskaebuste puhul vastust, sest sageli näed ju kohe ära, et määruskaebus jääb rahuldamata. Samas tooks see selgelt ringkonnakohtutele koormust juurde ning

kindlasti oleks ametnike ressursi juurde vaja, kuna vastuste küsimist teeb kohtujurist. Muidu põhimõtteliselt võiks toetada

T. Vaher: Määruskaebused peaksid minema otse ringkonnakohtusse. Vahepeal on kunstlikult esimene aste peab asja veel üle vaatama ja see ei jäta head muljet. See kulutab lisaks kohtutele ka menetlusosaliste ressursi. Kui maakohtu kohtunik ise tühistab hagi tagamise määruse, siis pole sellest tolku, sest tühistamine ei ole veel jõustunud. Kohtuniku pädevuse üleandmist ei poolda. See on nagu kohtusüsteemi devalveerimine – kui on antud ülesanne, tuleb seda korralikult teha. Kui see ei peaks olema kohtu ülesanne, siis tuleks see kohtust välja viia. Vahepealne varinat, nagu kohtunik lahendaks, aga tegelikult lahendab kohtujurist, on vale.

M. Helm: Neid asju tegelikult lahendabki kohtujurist. Kohtunik paneb vaid allkirja, aga ma võtan siis ka vastutuse.

M. Reintamm: VTK-s toodud ettepaneku eesmärk on, et kohtujurist vastutab menetluse eest, kuna talle jagatakse kui menetlejale.

T. Vaher: Ei vastuta.

A. Uritam: Võib öelda, et ringkonnakohtusse otse saatmine on tore ja meil maakohtus läheb elu ilusamaks, aga vaatame numbritele otsa. Kahtlustan, et Tallinna Ringkonnakohtus on määruskaebuste menetlemise tähtaeg oluliselt pikenenud. Inimesed ei jõua nendega tegeleda. Nii palju kui ma oma asjades vaatan, siis üks menetlustoimingu peale esitatud määruskaebus võib oma järke oodata 365 päeva ja rohkem. Minu menetlus seisab samal ajal ja see ei ole mõistlik. Täna ses olukorras, arvestades Tallinna Ringkonnakohtu koormust, ei usu ma, et see praktikas tööle hakkaks. See koormaks ringkonnakohtu üle. Täna saan ma mingid asjad ise ära teha, kontrollin riigilõivud ära. See, kas küsin vastust või mitte, minult mingit erilist ressursi ei võta, aga kui on mingi asi, mida saan kohe ära lahendada, siis vähendan sellega ringkonnakohtu töökoormust. Mina rahuldan päris sagedasti määruskaebusi. Idee ja seaduse mõttes oleks see hea, aga ei näe, kuidas see praktikas Tallinnas tööle hakkab. Ma ei toeta, et määruskaebust hakkab üks ringkonnakohtu kohtunik üle vaatama. Pigem võiks olla muud lahendused, näiteks anda võimalus rohkem resolutsioonmääruseid teha. Üldiselt Harju Maakohtu kohtunikud ei toeta, kuna näeme, et see ei muuda midagi paremaks ning tekitaks meie menetlustes veel suuremat viibimist.

V. Kõve: Tuleb numbrid üle vaadata, ei saa ringkonnakohtu koormust veelgi suurendada.

E. Kivi: Justiitsministeerium saatis välja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu ning kolleegid kriminaalpoliitika osakonnast sooviksid, et KHN kujundaks kahe olulise muudatusettepaneku osas oma seisukoha. Kas laiendada kohtunike võimalusi kriminaalasja arutamisel tsiviilhagi läbi vaatamata jätmiseks? Kas jagada eeluurimiskohtuniku istungitel lahendatavad asjad sama ringkonna piires risti? See tähendab Harju Maakohtu asjad Pärnu Maakohtu kohtunikele ja vastupidi ning Viru Maakohtu kohtuasjad Tartu Maakohtule ja vastupidi.

V. Kõve: Tunduvad mõistlikud mõtted.

J. Sarv: Memo algab lausega, et sagedasti on mahukad ja keerukad tsiviilhagid põhjuseks, miks kriminaalasjas otsuse tegemine takerdub. Äkki on selle kohta mingi statistika, aga tunnetus ütleb, et tegelikult nii ei ole. Neid tsiviilhagisid, mis võiksid kriminaalmenetlust pidurada, on suhteliselt vähe. Sellised hagid on lihtsalt väljapaistvates asjades ja torkavad silma. Pigem on tegemist juriidiliste isikute tsiviilhagidega ja avalik-õiguslike nõudeavaldustega. Kui suunaks need kriminaalmenetlusest välja, siis lahendaks selle probleemi. Kui teha muudatus, mida praegu ministeeriumi välja pakub, siis haavatavas olukorras kannatanute olukord läheks halvemaks. Nad ei lähe oma nõudega tsiviilkohtumenetlusesse, sest see on nende jaoks liiga keeruline. Nõuded jäävadki lahendamata, isegi kui kannatanud vabastatakse tsiviilkohtumenetluses riigilõivust või saavad riigi õigusabi. Valdav osa tsiviilhagidest on võimalik ära lahendada suhtelist vähese tsiviilõiguslike teadmiste pinnalt, selleks ei ole vaja kriminaalasjadele

spetsialiseerunud kohtunikel tarvis süvitsi teada kõiki tsiviilõiguse valdkondi. Saan aru, et kriminaalkohtunikele see muudatus meeldiks, sest nad ei peaks enam hagidega tegelema, aga kannatanute vaates teeks see asja halvemaks. Ka kogu kohtusüsteemi vaates oleks see tegelikult ebamõistlik, sest tsiviilis koormus niigi suureneb ja kriminaalis väheneb, mistõttu ei oleks õige lükata veel osa kriminaalkohtunike praegusest tööst tsiviilkohtunikele.

V. Kõve: Kriminaalkolleegium on panustanud nii, et menetlusnormid ja menetlusliigid ei haakugi omavahel hästi. Olete võtnud tõendid, mis on tsiviilkohtumenetluses lubamatud. Kriminaalis on öeldud, et on palju erisusi ja asju lahendatakse teiste reeglite järgi. Tsiviilhagi on väga küsitav. Ma olen nõus selles osas, et isikuvastaste kuritegude osas võiks seda välistada. Keerulised varalised asjad ja korrupsiooni asjad, kus tulevad keerulised nõuded, need võiks suunata välja.

J. Sarv: Kui juriidiliste isikute tsiviilhagid saab kohus jätta lahendamiseks väljaspool kriminaalmenetlust, siis sobib, avalik-õiguslike nõudeavalduste puhul samamoodi, aga inimeste tsiviilhagisid ei tohiks kohtul lubada otstarbekuse kaalutlusel kriminaalmenetlusest välja suunata.

V. Kõve: Siis hagi sõltubki sellest, kas satud ühte menetlusse või teise. See ei tohiks olla erinev sellest tulenevalt.

J. Sarv: Need on ka põhimõtteliselt vande all antud ütlused. Meil on tavaline ütluste andmine suhteliselt sarnane teie vande all seletuste andmisele.

V. Kõve: Ristijagamise teemal ei öelnud Juhan midagi.

J. Sarv: Tol hetkel tundus see mõistlik. Alternatiivne üleriigiline jagamine tundus tehniliselt mitmel põhjusel keeruline. Juhin tähelepanu, et siin on siiski olemas mehhanism, mis annab Tallinna Ringkonnakohtu esimehele võimaluse süsteem sisuliselt või osaliselt peatada. Ehk et kui selgub, et näiteks Pärnu Maakohtul ei ole ressursi kõiki või osasid Harju Maakohtu eeluurimisasju lahendada, siis ikkagi Harju Maakohus lahendab ise. Kuulaks maakohu esimeeste seisukohti.

E. Kivi: Täpsustan, et tsiviilhagi läbivaatamata jätmise võimaluste laiendamisel on kaks alternatiivi. Esiteks, seada kohtu võimalusele tsiviilhagi läbi vaatamata jätmiseks täiendavaid piiranguid, näiteks hinnang, et kannatanu on võimeline oma õigusi väljaspool kriminaalmenetlust kaitsma või piirang, et menetlusökonoomia kaalutlusel võib läbi vaatamata jätta ainult juriidilisest isikust kannatanu esitatud tsiviilhagisid. Teine alternatiiv oli täiesti ära kaotada ja selle asemel rakendada süsteemi, kus kohtunik kannatanule mõistab süüdistatavalt välja kompensatsiooni KarS-i alusel analoogiliselt konfiskeerimise kohaldamisega.

J. Sarv: Esimene sobib. Lisaksin avalik-õiguslikud nõudeavaldused.

V. Kõve: Minu mõte on olnud, et kriminaalmenetlust tehakse osaotsusega ja jätkatakse tsiviilis lahendamist. See võimalus on olemas, aga seda ei kasutata palju.

T. Vaher: Füüsilised isikud ei jõua ennast kaitsta ja mitu korda menetlust läbi teha ning löövad käega. Karistame kannatanut põhjendamatu menetlusega. Teisel puhul pooldaks võimalust tsiviilhagiga kriminaalmenetluses asi ära lahenda, see võiks jääda. Välja võtmise alus võiks olla oluliselt rangem ehk peab olema ebatavaliselt keeruline asi, mida lahendamata jätta. Kui vaadata ühiskonna ressursi tervikuna ehk ei vaata ainult kohtute tegevust, vaid ka mida menetlusosalised peavad tegema, mida nende esindajad peavad tegema ja kui palju kulusid nendega kaasneb, siis me lihtsalt duubeldame kannatanu vaeva. Mis puudutab tsiviili, halduse ja kriminaali omavahelisi erinevusi, siis selle peate küll omavahel ära klaarima.

V. Kõve: Menetluste loogikad ei lähe kokku. Peaksime välistama olukorda, kus on ahvatlev alustada kriminaalasja, sest nii saab odavamalt ja survestada seal oma tsiviilnõue maksma panna, selle asemel, et esitada tsiviilhagi, maksta riigilõiv ja tõendada ise.

S. Lind: Olen suuresti nõus Juhaniaga. Suvel toimunud kohtunike ühingu üritusel oli kohtunike vahel juttu sellest, et kriminaalmenetlusest tsiviilhagi välja jätta. Ka seal jäi kõluma, et suured tsiviilhagid, mis on tavaliselt juriidiliste isikute tsiviilhagid ja avalik-õiguslikud nõudeavaldused, on need kõige probleemsemad. Lihtsate varguste või isikuvastaste kuritegude puhul pole tsiviilhagi nii suur probleem. Mõistlik tõmmata piir juriidiliste isikute tsiviilhagi ja avalik-õiguslike nõudeavalduste vahele.

A. Asi: Nõus Juhani ja Toomasega, et ei saa välja jätta füüsilisi isikuid. Mis puudutab juriidilisi isikuid, kui rääkida majanduskorruptsiooni kuritegudest ja nõuetest, mis neis on esitatud, siis on kaks aspekti. Kui annaks võimaluse hagi kergekäeliselt kriminaalmenetlusest välja tõsta, siis lõppkokkuvõttes maakohus lahendaks asja kaks korda. Kõigepealt lahendame kriminaalmenetluses, kus on suuresti samad tõendid, mis pärast tsiviilasjas ja siis vaatab tsiviilkohtunik veel teist korda asja. Võib olla kindel, et hageja või avalik-õigusliku nõude esitaja halduskohtus ootab ära kriminaalasja lahenduse, kus kõik tõendid on kohtust läbi käinud ja siis läheb tsiviili või haldusesse.

A. Parmas: Praktiline näide Astridi väljatoodust on olemas. Kuna praegu sellist võimalust ei eksisteeri, siis riigil tekkis miljoneid kahju, et saaks süüdistatava süüdi mõista vähemalt konkreetnes Tallinna Linnatranspordi asjas. Tsiviilhagi osas olen seda meelt, et kergekäeliselt ei peaks seda välja suunama. Enamasti saab selle kriminaalmenetluses ära lahendada. Kui mingisugune alus olemas on, siis oleks hea, kui kujuneks ka kohtupraktika, mis lihtsalt seda ei lubaks. Risti jagamisega on meil spetsiifiline probleem. Meil pole ressursi sõita mööda Eestit ringi ja kohtunikele pabereid vedada. See on võimalik, kui ilma igasuguste eritingimuste ja nõueteta saaks materjale esitada digitaalselt, aga ei saa. See sõltub kohtunikust. On kohtunikke, kes nõuavad kohale tulemist. Kahjuks ei ole alati üldse võimalik ilma pabertoimikuta. Siin edastan KAPO sõnumi, et paberid, mida nemad edastavad, ei ole digitaalsel kujul. See tähendab, et kohtud enda probleemi suunavad mujale. See ei anna kokkuvõttes säästu ja lükkab probleemi meile. Peab olema võimalik digitaalselt materjale saata ja keegi ei nõua neid paberil – see peab olema välistatud.

T. Talviste: Kohtumisel Lääne ringkonnaprokuratuuri juhtidega oli sama seisukoht, nagu Andres ütles. Arusaamatu on, miks on vaja eeluurimisasju ümber jagada. Süüteosakond on tagajalgadel. Pärnu Maakohtu ja Harju Maakohtu koormus on sama, Pärnus isegi natuke rohkem ning kui teeme selle ümberkorralduse, siis läheb töökoormus täiesti paigast ära. Meie suudame oma seitsme kohtunikuga tagada selle, et sama kohtunik ei kordu, seega Harju peaks ka suutma seda tagada.

M. Agarmaa: Toetan Juhani mõtet, et tsiviilhagis välja jätta füüsilised isikud.

I. Pilving: Juba aasta tagasi manitsesime halduskohtuid, et ei tasu alati oodata kriminaalmenetluse järgi. Saab ka ise hinnata.

J. Sarv: Juba haldusorgan ootab kriminaalmenetluse järgi ega tee enne näiteks maksuotsust.

I. Pilving: Kriminaalmenetluses on rohkem jõuinstrumente, et neid asju lahendada. Võib-olla olekski hea, et hoitakse kinni.

T. Pappel: Küsisin meie kohtunike seisukohta. Tsiviilhagi osas leiti, et võiks jääda kriminaalmenetlusesse ja võib-olla erandjuhtudel võiks arutada tsiviilkohtumenetluses. Risti jagamise osas öeldi, et üks sama eeluurimiskohtunik võiks ühe asja raames kõik toimingud otsast lõpuni teha – vahistamised, läbiotsimised. Siis ehk ei olekski vaja ristijagamist, aga ei tea, milline on reaalne praktika.

A. Parmas: See oleks ideaalne, aga ei ole kahjuks alati võimalik. Teinekord võib kiiresti vaja olla, siis valvete süsteemi arvestades ei pruugi olla võimalik.

M.-L. Mikli: Avaliku õiguse talitusest ühtegi küsimust ei ole. Halduskohtumenetluse paberit näete järgmine nädal, kui edastatakse eelnõu, see pole praegu valmis. Kõige olulisem muudatus on esiteks taastuvenergia asjade kiirem menetlus – eelmenetlusele tuleks kindel tähtaeg kolm kuud ja edasi menetlustähtaegu ei seata. Haldustoiminguks loa andmise toimingute vähendamine, mis võiks natuke

kokku hoida. Sotsiaalkindlustusametile antakse pädevus pensionistaaži tuvastamiseks tunnistajate ütluste alusel ja see läheks kohtust välja. Veaotsuse instituudi sisseviimine ehk nähakse ette kohtu võimalus teha tuvastav otsus haldusakti kergesti kõrvaldatavate menetluslike või kaalumisvigade tuvastamiseks ning antakse haldusorganile tähtaeg vigade parandamiseks. Haldustoiminguks loa andmise määrad ilma kirjeldava ja põhjendava osata, et saaks kiiremini tehtud. Rahvusvahelise kaitse taotlejate vabastamine riigilõivust, kuna praktikas neid niikuinii vabastatakse, siis pole mõtet seda eraldi menetleda. Pilootasjade kiirendatud korras lahendamine. Massilisest sisserändest tingitud hädaolukorra reeglistiku täiendamine. Kinnipeetavate isikute tervishoiuteenustega seotud vaidluste lahendamine viiakse halduskohtusse. Viisaotsuste vaidlustamisel kohtumenetluse kiirendamine – lihtmenetluse korraldamine ja resolutsioonotsuste võimaldamine. Hulk mõtteid, aga ma pole 100% kindel, kas need sellisel kujul eelnõus on. Kokku on hinnatud, et maksimaalselt ühe kuni kahe kohtuniku töökoormus väheneks aastas.

K. Kruusvee: Sama loetelu, mis aasta tagasi kokku panime. Pigem on küsimus, mis seis tänaseks on. Mis asjad võivad kohtust ära minna, millal, mis perspektiiv on?

M.-L. Mikli: Mul ei ole lõplikku seisu. Varsti näete eelnõud, mis on üldises korras plaanitud jõustuma ilmselt järgmise aasta alguses.

K. Kruusvee: Loamenetluste vähendamine ei puuduta HKMS-i. Andke selles osas ka infot kuhu see jõudnud on. Loamenetlused koormavad statistiliselt väga suures mahus. See on eelhinnangu andmine kohtus, et vähendada vaidlusi. See on suur murekoht. Loamenetluste revisjoniga võiks võimalusel kiirendatud tempos liikuda. Kuivõrd materjale ei olnud, siis saatke need, kui need tulevad.

K. Siigur: Kus on laual idee, et hankevaidluste küsimuse osas neljaastmelisest süsteemist teha väiksemate astmetega süsteem?

K. Luha: Selles eelnõus ei ole seda.

Ü. Kaljumäe: Miks? Oleme väga huvitatud sellel teemal arutlemisest.

K. Luha: Sellele ei oska vastata.

V. Kõve: Homme alustame kell 09.00 arengukava hääletamisega, mille saate täna õhtul loodetavasti kätte.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

Esimese päeva lõpp kell 17.20.

Reede, 20. september 2024

Istungi algus kell 09.04

Saabuvad Liisa-Ly Pakosta ning Rauno Veri. Sten Lind, Villem Lapimaa ja Heiki Loot liituvad MS Teamsi vahendusel.

V. Kõve: Villemilt laekus mõningate muudatustega arengukava projekt, mis on Kristjani ja Ivo sisendiga.

V. Lapimaa: Ivo sisend oli Toomas Vaheri ja Marju Agarmaaga koostöös.

V. Kõve: Leheküljel viis on asenduskohtuniku teema ja leheküljel seitse on alaeesmärke ümber sõnastatud. Tahaks panna hääletusele. Paljudele ei meeldi mingid asjad, aga kui KHN selle tagasi lükkab, siis tegeleme edasi.

T. Pappel: Küsiks tiitellehe kohta, kas seda viimistletakse hiljem korraliku pealkirja ja aasta osas.

V. Lapimaa: Keegi tubli ametnik teeb selle lõppviimistluse.

M. Metsoja: Aasta peaks paika panema.

V. Kõve: Võiks olla 2024–2030.

Saabus H. J. Terras.

KHN-i liikmed hääletavad kohtu 2024–2030 arengukava kinnitamise üle.

Poolt: 10

Vastu: 0

Erapooletuid: 1

V. Kõve: Aplaus Villemile! Nüüd küsimus, kes arengukava rakendama hakkab. Peame töögrupiga korra uuesti rääkima. Kas oled Villem vahepeal ümber mõelnud ja soovid ikkagi ise rakenduskava vedada?

V. Lapimaa: Soovin edu, aga mina enam ei vea.

V. Kõve: Üllar on valmis vedama. Katsume töögrupi alateemade juhtidega kava paika panna. Järgmisel KHN-il arutab või kinnitab rakenduskava.

Lahkub Villem Lapimaa.

6. Justiitsministri sõnavõtt (kohtute 2025. aasta eelarve kujundamine, haldusala kärpeplaanid, kohtunike kohtade täitmine, kohtunike roteerumine) – KS § 41 lg 2 ja lg 3 p 4 alusel – Justiitsminister Liisa-Ly Pakosta

V. Kõve: Nüüd on sõna ministril, kellel on loodetavasti meile häid sõnumeid, võib-olla ka mõned mitte nii head. Eile arutasime ja jäime pooleli kohtuhalduse üleandmise teemal. Vaidlesime, kes võiksid tulevases nõukogus liikmed olla. KHN tegi meelsushääletuse ja toetas põhimõtteliselt praegust liikmeskonda, välja arvatud prokurör, kes on asendatud ministriga. Muus osa oli küsimus rahas. Oleme valmis kohtuhaldust üle võtma. Ministeerium saab pakkuda 3,08 töökohta koos 140 000 euroga. Kõlas, et alla 400 000 euro ei ole midagi teha. Leppisime kokku, et jätkame täna ministri osalusega. Mis arvad, kuidas võiks selle teemaga edasi minna? Kuna teemaks on ka kohtunike kohtade täitmine, siis on kutsutud ka Madis Ernits, kelle osas on üleval tema personaalküsimus. Lisandumas on ka Tallinna Ülikoolist Indrek Grauberg.

Saabub Madis Ernits.

L.-L. Pakosta: Mul on hea meel siin olla ja kohtute teemal kaasa rääkida. Ministri roll on olla sõnumitooja, kes kogub ja vahendab infot Riigikogu ja valitsuse, huvirühmade ja Riigikogu ning ministeeriumi vahel. Kui mõtleme, kuidas ministeeriumi ja valitsust juhitakse, siis ministri otsuste roll on tagasihoidlik. Arutasime ka valitsuses eile kohtute teemat. Valitsus pani mulle südamele, et minister ei saa ainuisikuliselt otsust teha ja otsused tuleb teha valitsuses konsensuslikult. Teistpidi, kui vaatame praegust korraldust, siis ei saa ka ilma teieta ühtegi otsust teha. Tegemist on äärmiselt põneva ülesandega. Põnevaks teeb ülesande see, et üldise pildi järgi oleme riigieelarvega olukorras, kus EL Komisjon on meile saatnud juba esimesed hoiatused, et meie eelarve tasakaal on Maastrichti kriteeriumist väljas ning ei ole väga kaugel Brüsseli sekkumine, kes tulevad ise kärpeid tegema. See on alati olnud valusam. Pilt on uppi läinud suuresti püsikuludest, mis kasvavad indekseeritult suure hooga. Praeguses geopoliitilises olukorras panustame nii kaitse kui ka ründevoimekuse kasvu. See eeldab teistsuguseid investeeringuid, kui see, mida senimaani teinud oleme. Väike osa tuleb sellest ka küberkaitsesse. Põhimõtteliselt rünnatakse meie e-riigipiiri igapäevaselt. Meil on keskmiselt 15 mõjuga intsidenti, mis tähendab seda, et midagi läheb kellelgi halvasti, kellelgi midagi blokeeritakse. Rünnakud

on pärast Ukraina sõja algust jõuliselt kasvanud. See on olukord, mille raames me riigieelarvet koostame.

Koalitsioonileppes on enne praeguse valitsuse tööle asumist kokku lepitud, et piirmääraga kuludes ehk majandus ja töäjõukuludes on 5+3+2 kärbe ehk kokku 10%. Konkreetselt esimese ja teise astme kohtute puhul on see järgmisel aastal veidi üle 2 miljoni euro, ülejäämisel 3,7 miljonit ja üle-ülejäämisel 4,4 miljonit eurot. Kui lisame sinna juurde KRAPS-i tõusu, siis tuleks kärbeta või muudatustega nendele summadele lisada veel esimesel aastal 2,1, teisel 3,6 ja kolmandal 4,8 miljonit eurot. Laias laastus räägime 10 miljonist eurost, mis tuleb süsteemis erinevate ümberkorraldustega saavutada. Selleks on palju erinevaid võimalusi. Räägin, kuidas oleme seda siia maani vaadanud. Esiteks, kõik kiidavad valitsuses kohtuid. Vähemalt kaks aastat tagasi on tulnud kohtutelt erinevaid ettepanekuid, kuidas kohtusüsteemi tõhusamaks muuta ja kuidas rahavoogusid suunata nii, et kohtunike ja kohtujuristide KRAPS-i kohane palgatõus püsiks. Nüüd oodatakse konkreetseid samme selles osas. Ka arengukava, mille just heaks kiitsite, on igati äge, kuivõrd seal on ambitsiooni ning uut moodi mõtlemist. Väga väike võimalus on vaadata ka eelarveneutraalselt asju. Olen valitsusse esitanud paketi nii KRAPS-i tõusuks kui ka riigilõivude tõstmiseks, mis oleks kokku eelarveneutraalne, aga sellele oodatakse juurde kohtureformi ennast. Soov on mõisteta. Kui asi on juba plaanis, siis tasub seda täispildina ära teha ja kiirendatud korras. Kärsed personali ja majanduskuludelt tehakse 2024. aasta baasilt. Esimeses kirjas sai laiali saadetud küsimus, kas kellelgi on põletavat remondivajadust, siis selgus, et ei ole. See võiks olla üks koht, kust saaks majanduskulude osas mingit hõlpu. See ei kata kindlasti kogu osa ja ammugi mitte personalikulu. Vastutustundlik on vaadata suurt pilti ja pikemat plaani. Kui räägime, et mingisuguse asja kärbe on ühes aastast selline, siis mõte on, et kärbitakse püsikulusid. Kui näiteks Jõgeva kohtumajal on 96 000 eurot üür ja 56 287 eurot majanduskulu, siis need kaks summat kokku ehk natuke üle 150 tuhande euro on püsikulu ja 10 aasta peale 5 miljonit eurot. Me ei vaata seda ju ühe aasta raames. Seetõttu on õigem vaadata, mida suure pildi raames positiivses vaates saavutada tahame.

Alustasin sellest, et ministri roll on põnev selles osas, mis kohtuid puudutab, aga kui ma loen põhiseaduse 13. peatükki, siis mul on väga raske sealt välja lugeda midagi muud, kui see, et kohus on tervikuna põhiseaduslik institutsioon. See, kuidas meil on kujunenud Eestis olukord, kus Riigikohus on põhiseaduslik institutsioon, aga esimese ja teise astme kohtud ei ole, siis las see ajalugu olla. Riigis on tehtud põhimõtteline muudatus, mille kohaselt, selleks, et põhiseaduslike institutsioonide majanduslikku iseseisvust tagada ausalt ja läbipaistavalt, on loodud võimalus, et põhiseaduslikud institutsioonid kaitsevad oma eelarvet mitte läbi ministeeriumide, vaid otse Riigikogu rahanduskomisjonis. Kui vaadata seda, kui kaugele on jõutud kohtute haldamisega, siis ei oleks ühtegi loogilist põhjust jääda poolele teele. Võiks ära otsustada, et kohus on tervikuna põhiseaduslik institutsioon, kes ka oma eelarvet otse Riigikogus kaitseb. Ministrilt ja ministeeriumilt tuleks võtta ära sellised sekkumised, kus sisulist otsustust alust tegelikult ei ole. Miks peaks minister otsustama, mitu kohtunikku kohtutes töötab? Sellel ei ole ühtegi loogilist, majanduslikku ega sisulist põhjendust. Kohtunike arv kohtutes võiks olla kohtunike enda otsustada ja enda sättida selle eelarve numbri sees, mis kohtutel on. Minister mingit tarkust sellele arutelule juurde lisada ei saa. Põhiseaduslikele institutsioonidele saavutatud töökindlust on ka rahvusvaheliselt peetud heaks ja iseseisev töökorraldus on põhiseaduslikel institutsioonidel siia maani hea. Mina oleks kindlasti valmis seda ühe alternatiivina kaaluma, et anda otsustamisõigus kohtutele täies ulatuses üle ja teha eelnõu ümber niimoodi, et oleks selge, üheselt arusaadav põhiseaduslik institutsioon, kes oma 2026. aasta eelarvet kaitseb iseseisvalt. Tõenäoliselt see eelarve läbivaatus läbiks mitte ainult rahanduskomisjoni, vaid ka õiguskomisjoni ja põhiseaduskomisjoni. Tekiks igaaastane vastastikune põhjalik eelarve arutelu Riigikogus. See oleks töökorraldus, mis vastaks põhiseadusliku õigusriigi ideaalile, kus täitevvõimu sekkumist ei oleks. Praegu on olukord, kus ministeeriumi ülesanne on tagada järgmise aasta kärpenumbrid esimeses ja teises kohtuastmes, aga samal ajal ei saa kohtunikke koondada. Palju valikuid ei ole. Hakkadki piirama uute kohtunike ametisse nimetamist, kuni on jõutud selgete lahendusteni, kuidas edasi minna. See on olnud põhjus, miks ma peatasin kohtunike konkursid. Kui kohtunikud ametisse nimetatakse, siis selle juures tuleb ikkagi teha 2 miljoni suurune kärbe järgmiseks aastaks ja see võib muutuda ülikeeruliseks. Kui mõtleme, et kärbe on 10%, siis laias laastus peaks see tähendama, et on ka 10% kohtunikke vähem. Või siis vähendatakse

hooneid, vähendatakse majandamiskulusid või leitakse muud lahendused. Veelkord kiidan, et kohtutelt on tulnud väga palju ettepanekuid. Kui vaadata seda, kuidas nende kärbetega edasi minna, oleks mul kolm alternatiivi, mille osas ma ootan tagasisidet ja, kui vähegi võimalik, ka valikut. Kui valik ei tule täna, siis võiks tulla hiljemalt kahe nädala jooksul, et saaks võimalikult kiiresti edasi minna. Siin tehtud valiku pean ma omakorda kooskõlastama valitsuses. Võib-olla on ka mingi neljas valik, selles osas on arutelu avatud.

Esimene valik on, et kohtud muutuvad põhiseaduslikuks institutsiooniks ja ühendatakse lahti Justiitsministeeriumi senise juhtimise alt suuremas määras, kui praegune kohtuhaldusmudeli eelnõu ette näeb. Jättes ka sisulised juhtimisotsused ja majanduslikku olukorda puudutavad otsused, näiteks kohtunike arvu kohta ikkagi kohtute enda otsustada. Ei saa olla olukorda, kus üks organisatsioon on iseseisev ja sõltumatu, aga kõik põhilised otsused teeb hoopis ministeerium. See ei ole sõltumatuse ideaali kõrval õige. Minu esimene eelistus oleks lahendus, kus teeme kohtureformi, mille järgi kohtud on iseseisvad. Teine alternatiiv on kõige tehnilisem. Tuleb 5+3+2 protsendikärbe, mis jaotatakse võrdselt kohtumajadele. Kui pärast seda öeldakse, et kohtuniku töölevõtmine mahub eelarvesse, siis loomulikult kuulutan ma selle konkursi välja. Kui just sisemises roteerumises ei leita võimalust, kui kellelgi jääb miskit puudu. Kolmas variant on minna edasi praeguse kohtuhaldusmudeli eelnõuga ning ministeeriumil tuleb teha kärpeotsused tsentraalsemalt, et kohtute võrku kokku tõmmata. Summasid vaadates annab majade kokkuvõtmine suuremat efekti kui inimeste koondamine, olukorras, kus kohtunikke pole võimalik koondada. See on teie enda valik, kas majad või inimesed. Mõlemat korraga samas mahus hoida ei saa, olukorras kus kärbe on 4,4 miljonit eurot. Täpselt samamoodi edasi minna ei saa.

Päevakorrapunkti nr 6 juures räägib justiits- ja digiminister ka digivaldkonna Justiitsministeeriumiga liitumise teemal (esialgse päevakorra punkt 7), mistõttu ei ole seda eraldi päevakorrapunktina protokollitud.

Räägin kohe ära ka põhjuse, miks justiits- ja digivaldkond kokku pandi, kuna see puudutab samuti raha ja töökohti. Mõte on jooksnud juba vähemalt 2009. aastast. Taust seisneb sellest, et digipoleel on hulk digilahendusi, mis tehniliselt on valmis, aga seisavad õiguslike lahenduste taga. See ei ole ainult Eestis nii, vaid suuresti ka terves Euroopa Liidus. Euroopa Liidu õiguslik arusaam andmetest on hektiline ning digiarengud on paljuski seotud sellega, kuidas me saame aru sellest, milline on andmete kasutamise õigusruum. Alates sellest, kellele andmed üldse kuuluvad ja kas neid on võimalik müüa. Kui teeme mingisuguse teenuse, näiteks toimetulekutoetus andmepõhise lahendusega, siis missugust õigust tuleb selleks tegelikult muuta, et saaksime seda teha. Ambitsioon seisneb selles, kuidas luua Eestis õigusruum, kus inimeste põhiõigused on kaitstud, aga samal ajal saab digiinnovatsioon edasi minna.

Teine küsimus, mis on meil ühine, aga ei olnud otseselt ühendamise põhjuseks, on digiriigi hukukindlus, mis puudutab ka kohtusüsteemi hukukindlust, sh võimalikke arvestusi, eelarve ja tööde planeerimist. Eestis tuleb ära lahendada, kuidas meie riik toimib olukorras, kus me oleme näiteks pikas elektrikatkestuses, rääkimata suuremast kriisist. See eeldab pilvevõimekuse loomist, teistsuguseid andmebaaside lahendusi. Siin jällegi kiidan kohtuid, kuna kohtud on üks väheseid riigisüsteemi osasid, kes on ettevalmistust tõsiselt võtnud. Te olete kriiside läbimõtlemisses osas pikalt ees, kui avalikku sektorit tervikuna vaadata.

Kohtute arengukavas on juttu digitaliseerimisest. Tahan rõhutada seda, et me saaksime seda hästi ära kasutada, et meil on justiits- ja digivaldkond koos. Mõte on, et kui saaksime formuleerida konkreetsemad projektid, siis on meil tulemas väike projektide meede, mille maht on 10–15 miljonit eurot. Sellest oleks võimalik teha kohtute projekte. Hoidke ambitsiooni kõrgel, mida kõrgem ja eksporditavam see on, seda suurem on tõenäosus saada sinna raha. Kvaliteedinõue on, et iga järgnev digiareng peaks täitma kahte eesmärki. Esiteks, see peaks vähendama inimtööjõudu ja teiseks puudutama võimalikult paljusid inimesi. Kohtute klientuur on lai ja kui need ideed hoiavad veel ka tööjõudu kokku, siis usun, et neil läheb rahalises mõttes hästi.

Konkreetsed digitaalsed teenused tuleks ära kirjeldada. Ükskõik, milline neist kolmest kärpevariantidest valitakse, siis kindlasti saame appi tulla selles osas, mis puudutab kohtuasjade vähendamist. Igasugune vähendamine või muutmine eeldab ühiskonnas arutelu, et nad oleksid plokkide kaupa, mitte üks kobareelnõu, mis sumbub kuskile vaidlusesse. Eduelamuseks peaksid need liikuma eraldi eelnõude kaupa.

Meediast tuli ka ettepanek, et kohtud saaks kärbetest vabastada, kui kinni panna üks vangla. Üldine lähenemine on hoida ära haldusalasest võistlemist. Seega vaatame neid kärpeid võimalikult lähedal asuvatena, mitte üle välja. Statistika näitab, et kuritegevus kasvab. Kui paneksime ühe vangla praegu kinni ja müüksime selle maha, siis selle müügist ei saa tagasi ka mitte peenraha sellest, mis selle ehitamisele kunagi kulus. Küllaga suure tõenäosusega läheb meil umbes seitsme aasta pärast seda vanglat endal vaja. Uue vangla ehitamine maksab tõenäoliselt umbes viis kõikide kohtute eelarvet kokku. Mis me siis vastu teeme? Ei rahasta viis aastat üldse kohtuid? Julgustan mõtlema oma süsteemi sees ja muid ettepanekuid me arutada ei saa.

V. Kõve: Natuke täpsustaksin, ennetamaks muid küsimusi. Meil on kolm varianti. Kui variant on, et esimese ja teise astme kohtud oleksid põhiseaduslik institutsioon, siis see ongi olnud soov, kuhu poole liikuda ja just äsja ka arengukava raames kinnitatud. See aga ei hoiu raha kokku. Kui KHN ütleb, et valime esimese variandi, kas see tähendab, et kärbet ei olekski. Nii lihtsalt ilmselt ei lähe. Kui teha eelnõu radikaalsemaks, siis see ei saaks ka paremal juhul jõustuma 2025. aasta alguses. Eelarveprotsess on Riigikogus praeguseks juba möödas. Kuidas see suhestuks kärpeülesandega? Jäi kõrvale teine varinat ehk protsent kohtutele. Kohtutel on suurem osa personalikuludest fikseeritud KRAPS-iga. Kohtujuhtidel pole võimalusi selles osas oma eelarvet kärpida. Kuidas oled mõelnud neid reastada omavahel?

L.-L. Pakosta: Väga tore, kui põhiseaduslikku institutsiooni otsustasite ära, nüüd tuleb see sisustada. See oleks suur rõõm, kui minister ei peaks enam tegelema kohtunike konkurssidega. See ei ole mõistlik juhtimismeetod, kui tegelik juhtimine on kohtutes. Piltlikult öeldes on üleminekuks Teaduste Akadeemia juures suur eelarvejääk. Saaks näiteks seda edasi kasutada. Mingi kärbe kindlasti tuleb, aga seda saab optimeerida kindlasti sellega, et ka ministeeriumil jäävad mingid kulud pikas perspektiivis vähemaks.

V. Kõve: Eelarve läheb valitsusest edasi, protsess on niikaugemale jõudnud. Selles eelarves põhiseaduslikuks instutsiooniks saamine ei kajastu. Kuidas me jõuaksime ree peale? Küsimus on, mis eelarve meile siis kaasa antakse.

L.-L. Pakosta: Kui hetkeseis on, et 140 000 anname, aga vähemalt 400 000 oleks kokku vaja, siis jõuaksime 350 000 juurde kindlasti. Olen valmis otsima. Meeldetuletuseks, et me vaatame ka ministeeriumit ennast üle. See tähendab ka minu hinnangul ministeeriumi jaoks suuremat muutust, kui see kolm ametikohta. Seda, kas kohtujuristid on KRAPS-i küljes või mitte, peab ka jällegi tervikpildis otsustama.

V. Kõve. See on seadusandja otsustada.

L.-L. Pakosta: Meil on raske seda otsustada. Majanduslikus mudelis on mõistlikum. Te olete valdavalt kõik juhina töötavad inimesed ning ühel moel või teisel teete ka personaliotsuseid. Kas parem on selline personalipoliitika juhtimine, kus saad kogunud kohtujuristile maksta rohkem palka ja vähem kogunule maksta vähem palka? Seda tuleb ise tunnetada.

V. Kõve: KHN-is tundub olevat üksmeel, et kohtujuristidel peaks olema diferentseeritud palgakorraldus.

Ü. Kaljumäe: Ka arengukavas on sees põhimõte, et me liigume fondipõhisesse rahastamisesse. Ei ole võimalik teha matemaatilist tehet ainult pluss märkidega. Mistahes viisil põhiseaduslikuks institutsiooniks vormistamist leevendaks see, kui allikas hästi must-valge tekstina välja öelda, see on riigieelarvest lahutatud. Ülekantavad kulud meid ei päästa. Sihtasutuse raha on lahus riigi rahast, sealt

saab seda finantseerida ka järgmisel aastal. See ei ole riigi limiidi sees, mida peab tuludega eelarves katma hakkama.

V. Kõve: Saame asutuse luua, aga kas see päästab meid konkreetse eelarve kärpest.

Ü. Kaljumäe: Ei päästa, riigieelarves tuleb see teha ära teha.

L.-L. Pakosta: Neljapäeval annab peaminister riigieelarve Riigikogus üle. Sinna on sisse läinud üldkärpe numbrid ehk kohtute üldreal on kärpenumber sees. 2024. aasta riigieelarvet on muudetud 5–6 korda umbes ja üks muutus tuleb kindlasti veel. Kõik ministriumid annavad selle lühikese aja jooksul üldnumbrid ette ja oluline on, et lõppnumber saadakse klappima ehk 3%-line riigieelarve miinus on lubatud. Ja sealhulgas on leitud allikad täiendava laskemoona ostmiseks ja kübeke ka täiendavaks küberturvalisuseks. Kui suund on valitud, siis ettepanek on, et otsime ministriumisse abijõud ja saame võimalikult kiiresti valmis eelnõud ning analüüsid ja toimub ka mõnevõrra intensiivsem KHN-i periood, kus otsitakse küsimustele vastuseid. Midagi tuleb kindlasti kuskilt kokku tõmmata, ka kohtuasjade vähendamise eelnõud ei jõustu nii kiiresti. Vähemalt pool aastat tuleb rasket aega ka järgmisel aastal. Saame lubada, et oleme omalt poolt valmis tegema kiiresti eelnõusid ja kõiki neid protsesse konsulteerima, läbi arutama ja selgitama, kuid peab arvestama, et kärpeolukorras on võimatu, et kõik oleksid lõpptulemusega rahul. Me kõik tahame, et kohtupidamine on inimesele lähedal.

Ü. Kaljumäe: Kas kuni kaks nädalat on aega koondpaketi esitamiseks?

L.-L. Pakosta: Ei, kaks nädalat pole ajapiir. Ma esitasin selle ära, et see jõuaks riigieelarvesse kuluneutraalse ettepanekuna. Valitsus aktsepteeris seda põhimõtteliselt, ent mitte sellise kuluneutraalse ettepanekuna, kuna kohtud lubasid juba kaks aastat tagasi laiemat muudatuste ja kärpepaketti. Vaatame seda kõik koos.

V. Kõve: Ütlesid, et eelarve läheb minema. Meile saadeti materjali hulka 2025. aasta eelarve tabel, kus on kirjas, et 5% kärbe on 1,8 miljonit eurot. Kas see läheb eelarvesse praegu 1,8 miljoni euro suuruse miinusena? Kuidas on KRAPS-iga? Saan aru, et esitatud eelnõu arvutused on tehtud praeguse KRAPS-i regulatsiooni pinnalt.

L.-L. Pakosta: Jah praeguse regulatsiooni pinnalt. Kärbe on isegi natuke väiksem kui teistel.

V. Kõve: Arvestatud on KRAPS-i muudatust 2,55%.

M.-L. Mikli: Hetkeolukord, jah.

Ü. Kaljumäe: Vahepeal käis läbi ka täisindekseerimise jutt, mis oli oktoobris kokku pandud esimese versiooni üks tingimus. See kasvataks kohtunike palga vastavalt kohtunike arvule süsteemis. See ei ole kärbetega laualt maas, aga ta peaks kärpe konteksti arvesse võttes olema võimalik. Räägime positiivsest poolest.

V. Kõve: Täpsustan, et kui praegu tõmbas valitsus KRAPS-i indeksi taastamisele kriipsu peale, kas siis kas see on täiesti laualt maas või kui eelnõud kiiresti ära tehakse, siis võiks see uuesti lauale tulla.

Ü. Kaljumäe: Arvutustes ei ole seda praegu sees.

L.-L. Pakosta: Valitsuse suunas liiguvad eelnõud kahel moel – läheb kabinetti, mis ei ole avalik ja valitsusse, mis on avalik. Suur osa ministriumist valitsusse saadetud eelnõusid seisavad joone all. Nad on valitsusse esitatud ja avalikult näha, aga ei ole veel valitsuse päevakorras. Riigieelarve ettevalmistamisel vaadati ka eelarvneutraalseid ettepanekuid, neist osad läksid läbi, osad mitte. Esitasin eelarvneutraalse ettepanekuna kaks eelnõud, kus üks tõstis riigilõivude kaudu tulusid ja teine KRAPS-i indeksi taastamise kaudu kulusid. Valitsus arutas seda, aga kuna kohtud lubasid ka reforme, siis tuleks ka need lauale panna ning siis vaadatakse neid tervikuna. Siis KRAPS-i muudatus ei jõustuks 1. jaanuarist 2025, vaid mõnevõrra hiljem. Sellist arusaama, et KRAPS-i kindlasti ei muudaks või on

laualt maas, ei ole. Need ootavad järgmisi eelnõusid, et tekiks kohtureformi pakett. Äkki saaks kohtureformi paketi kahe kuuga tehtud ning siis sõltub selle menetlemine Riigikogust. Pärast jõustumist saab hakata tegutsema. Eelnõudel on kindlasti võimalikult täpselt juures nii kulu kui tulu pooled ja kärped.

M. Helm: Mul on küsimus esimese ja teise astme kohtute 2025. aasta eelarve vahendid tabeli kohta. Käibemaks on eraldi real, mille pealt see tuleb?

T. Ereb: Käibemaks on kohtute eelarvetes eraldi kulureana, kuna see on arvestuslik kulu. Käibemaks tuleb kõikidelt ostudelt, mida kohtud teevad.

M. Helm: Ülisuur kulu on Riigi Kinnisvara AS-le makstav kulu, mis on põhimõtteliselt riigi raha ühest taskust teise tõstmise. Kohus annab ära 6,3 miljonit ja see jõuab teistpidi riigi kätte.

V. Kõve: Kui palju on meil eraomanikega kohtumaju? Tean, et on Jõhvi ja Jõgeva kohtumajad, aga kas veel või ülejäänud on riigimajad.

T. Ereb: Me üürime neid läbi Riigi Kinnisvara AS-i. Rohkem ei tea olevat.

I. Pilving: Põhiseaduslik institutsioon võiks kajastada ka selles, et on ka oma majas põhiseaduslik institutsioon, mitte Riigi Kinnisvara AS-i rentnik. Mis eelnõudest me räägime, kui jutt on selles, et lõivu tõstmise ja KRAPS ootavad mingisuguste eelnõude taga? Loodan, et menetluslikud muudatused ei ole seotud kohtuhalduse muudatusega.

L.-L. Pakosta: Kujutasin ette, et paketti lisanduks kohtu juhtimise üleandmine. See on eelnõu, mis tuleks praeguse kohtuhalduse eelnõu täiendusena ette valmistada ja sinna juurde lisada eelarve. Täpne sisu tuleks teil endal mõelda. Kui loen arengukava, siis seal on ettepanekuid, kuidas kohtuasju saaks ökonoomsemalt jaotada ehk kas on vaja kohtute enda ümberkorralduses ka midagi teha, et see hakkaks võimalikult hästi tööle pärast uut mudelit.

Mis puudutab menetluslike õgvendusi või kohtuasjade lahendusi, siis neid oleks tark vaadata eraldiseisvalt. Need tegelevad teie koormuse vähendamise ja ei ole otseselt seotud kohtuhalduse reformiga. Kohus on kõige mastaapsem. Riigieelarve vaates on kohtul kaks eripära. Kohtunikud on eluaegsed ja neid ei saa lihtsalt koondada, mis on ka õige, ning teiseks on KRAPS-i mõju suur. Kuskil mujal riigieelarve vaates sellist sarnast olukorda ei ole, kui siis Riigikogu. Kohtute haldamise uus mudel vastaks valitsuse ootusele, et kohtud on lubanud reforme.

I. Pilving: Kutsuks väga tungivalt üles lahti siduma kohtuhalduse reformi ja menetluslikud muudatused. Lõivu muudatused on seotud menetlusmuudatusega. Mingit müstilist kokkuvõidu nendest struktuurimuudatustest ei tule. See on sõltumatuse tagamiseks ning teistel lähtekohtadel. Kohtute võimalik ühendamine on arengukavas sees, me hakkame seda analüüsima, aga kokkuvõid saab tulla tegevuste vähendamisest, seda enam, et meil ei ole suurt raiskamist kohtute struktuurides ka täna. Tegevuste vähendamine on menetlus. Lõiv ei ole ainult see, et kohtud saavad tohutult tulu juurde. Lõivu eesmärk on ka survestada mitte käima asjatult kohtus ja mitte põhjustama võlgnikuna asjatuid kohtuvaidlusi, maksa võlg ära. Riik peab andma seda sõnumit. Need asjad on seotud ning jätta lõivu ootama selle taha, millal ükskord jõuame kohtud ühendatud, on väär. Laual on ettepanek, et tõstame riigilõivu inflatsiooni võrra. Efekt, mis lõivul olema peab, on läinud kaotsi vahepealse ajaga. KRAPS samamoodi, selle tohutu mõju on müüt. KRAPS-i indeksi kasv ei saa tulla tühja kohapealt. Valem põhineb ka inflatsioonilt ja teiste sektorite palgakasvul. Kui seal kasvu ei ole, ei ole seda ka kohtunikel, tegelikult on see ajaga kaasas käimine. Soovitan reformile lisaks kiirustada riigilõivu tõstmisega ja võimalikult kiiresti siduda menetluslikud eelnõud lahti korralduslikest kohtadest.

V. Kõve: Ainult personalikulude kärbe saab olema see, mille arvelt see kärbe saab toimuma. Kui kärpeülesanne jääb alles, siis valikud ongi halvad – kas kohtud liita või kohtualluvust ümber jagada. Ei saa nii, et praegu on Viru Maakohu kohad täitmata, teiste omad täidetud ja Viru koormus kasvab. Tuleb

leida meetodid selle ümber jagamiseks vähemasti ajutiselt, kuni leiame mingid paremad teed. See peaks ka olema selle paketi sees, muidu lihtsalt süsteem ei toimi tervikuna. Samamoodi kohtujuristide palkade sellisel kujul KRAPS-ist lahti võtmine ja võib-olla nende töökorralduse muutmise ning digilahenduste leidmisega. Need peaksid olema asjad, mis meid suurelt aitavad.

I. Pilving: Personalikulud saavad olla tegevuste ja asjade vähendamise arvelt.

V. Kõve: See ei saa olla ainult tegevuste vähendamine. Ma ütlen provokatiivselt, et me võiks väga kiiresti kokku panna kaks ringkonnakohut ja kaks halduskohut ning maakohtutes leida ümberjagamise meetodi ja mitte midagi ei juhtuks, kõik töötaks väga hästi edasi.

I. Pilving: Kus kokkuvõtteid siis tuleb?

V. Kõve: Kokkuvõtteid tuleb sellest, et me ei täida kohtunike kohti või neid läheb vähemaks. Meil ei olegi variante.

L.-L. Pakosta: Olen Ivoga nõus, et oleme lõivude eelnõu sama argumentatsiooniga esitanud. Saadi aru, et tegemist on inflatsioonijärgse lõivutõusuga, mis tuleb vastu kulule, mis on samuti inflatsioonijärgne tõus. Vastasel korral lähevad kõik riigilõivud ja tasud otse riigieelarvesse keskselt ja neil pole kohtutega mingit seost. See on ka põhjus, miks oli kasulik lõppkokkuvõttes mitte minna edasi ainult lõivude eelnõuga, siis oleks riigieelarve olnud plussis ja kohtud poleks midagi saanud. Otsustati, et mõlemad eelnõud jäävad ikkagi joone alla ootama ja ootavad reformi eelnõud. KHN-i protokollidest on kenasti näha, et juba siis kui KRAPS-i muutmine lauda tuli, on arutatud seda, et me peame reformima ja tegema muudatusi ka omalpoolt. Mis puudutab seda, et kohtuasjade vähendamine annaks kindlasti suurt efekti, aga kohtute kokku tõstmine mitte, siis samamoodi vaatame praegu IT-maju. Kui tõsta kaks IT-maja kokku, jääb kahe juhiabi asemel järgi üks.

V. Kõve: Rahandusminister ütles meile samamoodi, et tema ainult riigilõivu tõstmisega KRAPS-i ei seo. Tema tahab näha, et raha hoitakse kokku reaalse muudatustega. Peale kohtunikukohtade meil neid muudatusi tegelikult mujalt võtta ei ole.

K. Siigur: Mure on KRAPS-i indeksi taastamisega. On küsitav, kas selles olukorras, kus praegu oleme, on see mõistlik lahendus. Me lihtsustatult tõstame kohtunike palka ja selle kateks peame vähendama tööjõukulusid mujalt, näiteks juristide ja sekretäride arvelt. Kevadises KHN-is tõi Juhan kõige teravamalt välja, et KRAPS-i indeksi taastamise asemel võiks eelistada kohtunike kohtade täitmist ning see teema väärib uuesti lauale võtmist. Mis on poliitiline vaade? Jätaks KRAPS-i indekseerimise ära, aga lõivu tulu arvelt vähendaks kohtute kärbet.

L.-L. Pakosta: See peaks olema teie enda otsus, kumb valik on õige. See tunnetus peaks tulema kohtult endalt. Olen valmis mõlemat pidi kaasa aitama. Tõsi on, et mõlemat pidi on eelarve mõju erinev. Ühiskond tajub seda veel omakorda teistmoodi.

V. Kõve: Meil on süsteemis erinevad arusaamad. Minu hinnangul ei juhtu midagi, kui näiteks need palgad külmutada. Praegu ei olda sellega nõus ning 56 kolleegi on läinud halduskohtusse. Usun, et kui eelmisel aastal tehtud KRAPS-i kärbe oleks tulnud sel aastal, poleks see sellist vastuolu tekitanud.

L.-L. Pakosta: Kärped tulid igal pool, lihtsalt mujal tulid need koondamistena.

E. Odinets: Liisa ei vastanud praegu Kristjani küsimuse teisele poolele, et kas poliitiliselt on mõeldav, et tõstame lõivud ja selle võrra ei hakka kärpima. Mulle tundub, et see poliitiliselt ei lenda. Kärpida tuleb igal juhul 1,8 miljonit.

L.-L. Pakosta: Sul on õigus. Lõiv on kellegi maksustamine. See on õige, et lõivusid saab tõsta inflatsiooni võrra.

A. Uritam: Kas saan õigesti aru, et minister ootab kohtusüsteemilt endalt ettepanekuid, kuidas sisustada 1,8 miljonit kärbet?

L.-L. Pakosta: Kõige rohkem ootaks seda, mis suunas edasi läheme. Loomulikult on kõige parem, kui ettepanekud tulevad koostöös kohtutega. See ei saa olla lõputult ainult tulude tõstmine, kuivõrd selge poliitiline ootus on, et kohtud on lubanud efektiivsemaks muutumist ja kohtureformi, mis annab ka kokku tõmbamist ja selle lisamine lõivu ja KRAPS-i eelnõude juurde on ootel.

A. Uritam: Minister väljendas, et ei tohiks vastanduda teiste valdkondadega, aga ikkagi jääb arusaamatuks, kas see on poliitiline otsus, et jätame Tartu Vangla avatuks, olukorras, kus selle ülalpidamiseks kulub tohutult raha ja seda on kritiseerinud ka Riigikontroll. Kokkuhoid, mis sealt võib tulla, ületab kordades kokkuhoidusid, mida täna kohtusüsteemilt nõutakse. Ma ei kujuta ette, mille arvelt me seda 1,8 miljonit leiame. Meil ei ole selleks tegelikult mingeid variante. Kulud ületavad kordades seda, mida nõutakse kohtutelt kärpida. Kohtud peavad ikkagi edasi töötama, ilma kohtusüsteemita ei ole võimalik riiki pidada. Kohtute ülekoormatus ja eelarve kriitilisus ei ole alanud täna. See on mitmeid aastaid olnud samas punktis, et meil ei jätku inimesi ja keeruline on tööülesannetega hakkama saada.

L.-L. Pakosta: Meil on Eestis kolm uut ja moodsat vanglat. Nendes on kohad täidetud 50% ulatuses, pooled vanglakohad on tühjad. Asudes tööle ja vaadates probleemile otsa, esitasin valitsuskabinetile memo, kus on otsustamiseks kolm alternatiivi, et oleks teada, mis poliitiline ootus on. Variantid on: 1) müüa Tartu Vangla, 2) konserveerida Tartu Vangla või 3) anda Tartu Vangla rendile. Nende juures on ka analüüsid. Ühestki alternatiivist ei tekiks kohtutele raha juurde. Müügiraha ei tule meie süsteemi, konserveerimise puhul jääks lisakulu alles, üksikud kohad, mis on alles jäänud, läheksid nagunii vanglate enda kärpe ülesandesse. Ainuke koht, kus tulu võiks tulla, on rent, mille kaudu teine riik rahastab halduskohtu toiminguid täies ulatuses.

I. Pilving: Mõjuanalüüsis tuleks kajastada, et on potentsiaalne oht, et sealt tulevad vaidlused. Tulles kohtute rahastamise juurde tagasi, siis ei saa kohtutelt nõuda struktuurimuudatust ning, kui see tuleb selline, mida valitsus tahab, siis rahastatakse kohtuid. Laske meil kohtusüsteemi analüüsida ilma raha surveta. Pean silmas eelnõude omavahelist sidumist.

L.-L. Pakosta: Seda, milline kohtureform on, ei ole valitsuse poolt ette kirjutatud. Seda on enne minu tulekut kohtud lubanud. Seda on KHN-i protokollidest ka näha.

I. Pilving: Me pole kunagi lubanud, et teeme kohtute ühendamise.

L.-L. Pakosta: Seda ei ole valitsus kuidagi ka oodanud. Mis iganes moel seda tehakse, siis sinna juurde peaks tulema ka kohtureformi pakett ja see peaks sisaldama mingisugust kärbet tulenevalt eelarve olukorrast.

V. Kõve: Mõtlen eilse jutu peale, näen, et kohtuekspertiiside summa on kaks korda. Eile kiitsime heaks muudatused, kus vähendame eestkoste läbivaatamisi ja soovitasime kinniste asutuste ekspertiise pikendada, mis tähendaks, et siit reast saaks need maha võtta. Kust see suur summa tuli?

Ü. Kaljumäe: See tuleks kirjutada eelnõusse sisse.

E. Kivi: Arutasime kohtupsühhiaatria ekspertiiside teemat ja võtame selle pärast KHN-i uuesti ette, et saaks edasi vaadata.

Ü. Kaljumäe: Lõppraha kokku arvutamine.

M. Helm: Riigile tehti mõni aasta tagasi etteheide, et Valkla erihooldekodu aeti laiali jagati kolme erinevasse asutusse ja Tallinnasse ehitatu uhiuus betoonist maja, kuhu paigutati 30 kinnise asutuse patsienti. Sisuliselt on nad eriturvatingimustes vangid üksik/kaksik kambrites erilise järelevalve all, kes

saavad ravi. Samal ajal on täiesti tühi Tartu Vangla, kus on samasugust võimalust pakkuvad ruumid ning raha lastakse tulde. Tuleks uurida, kas mõni tänane hooldekodu pidaja ei sooviks võtta ise endale rendile, sest ollakse hädas, kust leida sellistele konkreetsetele tingimustele vastav pind.

L.-L. Pakosta: Seda on läbi vaadatud. Hooldekodus on vaid 30 inimest, aga vanglas on kohti 1000. Hooldekogu peaks need kümme miljonit muud kulu tasuma.

M. Helm: Kas Riigi Kinnisvara AS-iga ei saa läbirääkimisi pidada? Tulu tuleb kindlasti mingis osas kohtutest.

L.-L. Pakosta: Küsiks postikulude kohta. See on kolmandik kärpest .

V. Kõve: Inimestel on põhiõigus saada kohtudokumente kätte. Ei saa kõik elektroonilisse kättetoimetamisse suunata. See oleks põhiseadusevastane niikaua, kuni kõigil ei ole elektroonilisi võimalusi.

E. Kivi: See ei ole ainult elektrooniline. Kui rahvastikuregistris on vaid postiaadress öeldud, siis on ka paberil.

V. Kõve: Kui räägime rahvusvahelistest kriteeriumidest, siis kättetoimetamine tsiviilasjades on number üks. Täna ei ole Eesti ühiskond valmis. Võiksime kättetoimetamiselt kokku hoida, kui tsentraliseerime kättetoimetamise teenust. Oleme teinud vastavad ettepanekud viia see üle näiteks maksekäsu osakonda. Seal on asjatundjad, kes leiaks kodanikud üles. Raiskame tohutult raha otsimise peale.

A. Parmas: Kui tahad sealt kokkuhoiukohta leida, siis see võimalus on, kui Eestis hakkaks lõpuks toimima siduv inimeste registreerimine.

V. Kõve: Siis tuleb inimeste üle ka järelevalvet teostada.

E. Kivi: Rahvastikuregistri aadressile dokumentide kätte toimetamine oli üks kohtute ettepanek raha kokku hoidmiseks. Tahtsime KHN-ist seda arutada, kuna meie ei saa ettepanekuga sellisel kujul nõustuda. Kas või kuidas kättetoimetamine maksekäsu osakonnale anda, nõuab teisi arutelusid. Konkreetset selle rea pealt kokkuhoidu ei saa, kuna kättetoimetamist on vaja ja see ei tohi olla fiktiivne.

V. Kõve: Loomulikult see hoiaks kokku. Praegu pole paljud piirkonnad selleks valmis. Palju inimesed on üldse välismaal ja elukohad on teadmata.

E. Kivi: Juriidilistel isikutele on juba praegu elektrooniline kättetoimetamine võimalik, kuid neil on ka kõrgem talumiskohustus.

V. Kõve: Õiguskantsler tõi ka välja, et tuleb analüüsida kättetoimetamise põhiseaduspärasust. Räägime nüüd kohtunikukohtadest. Madis räägib meile oma plaanidest.

M. Ernits: Eelmise jutu jätkuks teeksin ettepaneku, et mina ja minu palk viieks aastaks on üks kokkuhoiu koht. Kohtute seadust on muudetud ja § 58⁴ lõige 1 näeb ette, et kohtuniku võib tema soovil ja kohtu esimehe nõusolekul tähtajaliselt üle viia juriidilisele tööle riigi ametiasutuses või avalik-õigusliku ülikooli õigusteaduse õppejõuks. Tallinna Ülikooli rektor on saatnud mulle kutse tulla Tallinna Ülikooli avaliku-õiguse ja õigusteooria külalisprofessoriks ja mul on soov kutse vastu võtta. See on pandud kohtu esimehe kohustuseks lubada. Tiina Pappeli olukord on siin väga raske ja ma tean, et mu kolleegidel on töökoormus kasvanud. See näitab omakorda, kui väikesed on kolleegiumid, kui vähe on mänguruumi ning kui vähe saab kohtu esimees midagi mõjutada ja anda nõusolekut sellises olukorras. Tal ei ole muud võimalust, kui keelduda. Laiemalt võttes oleks selle mõju aga kohtusüsteemile kui tervikule positiivne. Tahan tegeleda sellega, kas ja kuivõrd on võimalik tehisaru rakendada kohtukaasuste lahendamisel. See tähendab, et pikemas perspektiivis saame võib-olla efektiivsemad kratid ja abivahendid selleks, et kohtumenetluses asjade lahendamist efektiivsemaks muuta.

Saabub Indrek Grauberg.

I. Grauberg: Tõepoolest Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi nõukogu on teinud rektorile ettepaneku Madis Ernitsa kutsumiseks Tallinna Ülikooli külalisprofessoriks. Näeme võimalust õppe- ja teadusalaseks koostööks. Oleme mõelnud, kuidas Eesti õigusharidust paremaks ja ettevalmistust professionaalsemaks muuta. Märksõnadeks on suurem tähelepanu praktilisele ettevalmistamisele, õiguskaasuste lahendamise oskustele ja mitmetele muudele juristi kutseks vajalike oskuste arendamisele.

V. Kõve: KHN ei otsusta seda, aga see on seotud kohtunike kohtade täitmisega. Sinna minekuks on kõik eeldused olemas.

T. Pappel: Küsimus on palju keerukam, kui minu luba. Ühtepidi kohtute seaduse § 58⁴ ütleb, et kohtuniku võib tema soovil ja esimehe nõusolekul tähtajaliselt üle viia avalik-õigusliku ülikooli õigusteaduse õppejõuks. Kohtunikul on õigus seda taotleda, aga kohtu esimehel on võimalus ka keelduda. Ma pean arvesse võtma ka kohtu huve. Madise koht täideti kunagi tema lahkumisel tsiviilkolleegiumis, kuna seal oli sellel hetkel kõige suurem töökoormus. Halduskolleegium jäi kohast ilma.

Kui vaadata meie statistikat, siis selle aasta esimese seitsme kuuga on halduskolleegiumi tulnud sisse 30% rohkem haldusasju, kui eelmise aasta samal perioodil. Võrreldes 2022. aastaga on haldusasjade kasv suurenenud 49%. See on väga suur töökoormuse tõus. Tõepoolest selle tõttu olen väljendanud seda, et olen nõus Madis Ernitsa siirdumisega Tallinna Ülikooli eeldusel, et koht, kuhu ta muidu oleks saanud, täidetakse mõne teise kohtunikuga, kas konkursi või kohtuniku üleviimise korras. Siit muutub olukord keerukaks, kuna meie eelarvelisel põhjusel kohtunike konkursse välja ei kuulutata. Saan aru, et Tallinna Ülikool on nõus Madise palgakulud võtma enda kanda ja kulu läheks positiivses mõttes kohtust välja. Arvestades, et ministri määrus näeb ette konkreetse arvu kohtunikke Tartu Ringkonnakohtus, mis on 16 ja sel aastal erandkonnas 18, siis selleks, et saaksime Madise asemel koha täita, oleks vaja ministri määrust ajutiselt erandkorras muuta, suurendades kohtade arvu Tartu Ringkonnakohtus ajutiselt ühe kohtuniku võrra vähemalt pooleks aastaks, kuni järgmine inimene pensioneerub ja kohta ei täideta. See oleks 1. august 2025. Selleks on vaja KHN-i nõusolekut, juhul kui minister nõustub.

Oleme rääkinud Tallinna Ringkonnakohtu ja Tallinna Halduskohtuga. Ma tean, et Tartu Ringkonnakohtusse on Tallinnast järjekord, inimesed tahavad üleviimist, kes tegelikult Tartus töötavad. Madise roteerumine Tallinna Ülikooli tähendaks esiteks ministri määruse muutmist kohtunike arvu kohta Tartu Ringkonnakohtus, teiseks kohtuniku Tallinnast meile üleviimise otsust või, kui kohtuniku üle ei viida, alternatiivselt konkursi Tartu Ringkonnakohtusse, kohtuniku üleviimise korral aga kolmandaks konkursi Tallinna Ringkonnakohtusse ning seejärel neljandaks konkursi ka Tallinna Halduskohtusse, kes ilmselt loovutaks oma kohtuniku konkursiga Tallinna Ringkonnakohtule ehk nelja olulist sammu. Arvestades kohtu huve ei saa ma seega kergekäeliselt nõusolekut Madise õppejõuks üleviimiseks anda. Meil on kohtus ka teisi kohtunikke, kes teevad kaastööd ülikoolidega, seda on võimalik teha ka kohtuniku töö kõrvalt. Ma ei ole ju selle vastu iseenesest, et inimene saaks töötada, aga lihtsalt kohtu huvidest lähtuvalt on olukord praegu selline. Alati on võimalik ära minna ka kohtutöö väliselt ehk mitte jätkata kohtunikuna ja minna ülikooli tööle.

V. Kõve: Hetkel on Tartu Ringkonnakohtu kohad kõik täidetud. Meil ei ole võimalik kedagi sinna üle viia. Kohtud tuleks hoopis liita ja poleks probleeme. Formaalselt praeguse seisuga seda varianti, et ilma ministri määrust muutmata kedagi üle viia, ei ole, kuna ühtegi vaba kohta ei ole.

T. Pappel: Vaba koht tekib kohe, sest 30. septembri seisuga läheb üks kohtunik pensionile ning aasta lõpuni on maksimaalne kohtunike arv 18.

V. Kõve: Mis siis saab? Kellegi aasta lõpuni ületamine ei toimiks.

T. Pappel: Igal juhul eeldaks see ministri määruse muutmist.

V. Kõve: Seda varianti ei ole praegu. Saan aru, et oleksid nõus, kui Tartu Ringkonnakohtus suurendatakse kuni viieks aastaks kohtuniku arvu ühe koha võrra ehk Madise tagasi pöördumiseni. Piisaks ka pooleks aastaks.

T. Pappel: See oleneb sellest, kas kohtunike kohti täidetakse või mitte. Kui ei täideta, siis piisab poolest aastast, kui täidetakse, siis viiest aastast.

V. Kõve: See mõte, et kohtunikud ise otsustavad, mis kohti täidetakse, nagu ideaalmudeli järgi minister ütles, ei käi nii kiiresti. Ka parima tahtmise korral ei saa see jõustuda kohe. Riigi vaates on see kuluneutraalne otsus. Kas Madis Ernitsa palk on praegu 2025. aasta eelarves? Kui ei, siis on probleem. Kui ta jääb alles, tuleb talle palka maksta. Kui ta läheb ära, tuleb sama palka maksta kellelegi kolmandale.

Lahkub Toomas Talviste.

L.-L. Pakosta: Siit valemist on puudu, et 10%-lisse kärpesse läheb ka kõrgharidus. Nagu ka igal pool mujal, on kärpeprintsip vähendada dubleerimist. Õigusõpe on praegu neljas kõrgkoolis ja ei tea, kuidas see laheneb, aga see pole meie tänase arutelu teema. Olen otsustanud, et Viru Maakohus kohtunike kohti ei täida, siis järgides võrdse kohtlemise põhimõtet ei täida kohti ka Tartu Ringkonnakohtus. Siis ma peaks kõik ära täitma. Isegi kui kohtunike koondamine on võimalik, siis hakata seda poole aasta pärast tegema, mil see kräbe on, ei ole ka riigimehelik. Kui suudaksite teha arvutuse, mis näitab mitu kohtuniku jääb nii, et 2025. ja 2026. aasta saaks vähendatud eelarvega toime tulla ning seal oleks näidatud, et seda kohta saab täita, siis saab täita. Mulle tundub, et Viru Maakohus on praegu protsentuaalselt suurem vajadus.

V. Kõve: Väga oluline erinevus. Kui Madis nõusolekut ei saa, siis ta jääb tööle ja talle peab palka ikka maksma. Seepärast ei ole siin sellist kokkuvõtet ja võrdlus Viruga ei ole õige.

L.-L. Pakosta: Kui Tallinna Ülikooli õigusõpe suletakse, siis tuleb ta ka ikka tagasi kohtusse ja kokkuvõtet ei ole. Me tõesti ei tea seda.

V. Kõve: Seda me ei tea. On selge, et kohti ilma ministri nõusolekuta ka pooleks aastaks ei saa.

L.-L. Pakosta: Küsimus on, kuidas sisustate võrdset kohtlemist sellises olukorras. Kui kõik on nõus, et see on võrdse kohtlemise põhimõtte järgimine, siis mul ei ole kellegi suhtes personaalseid eelistusi. Aga kuna vajalik on teha kärbe ja see kärbe tuleb teha ka personalikuludest. Kuni ei ole selge, mis on üldpilt – kui palju inimesi tööle jääb ja kus kärbe tegelikult tuleb, on väga keeruline kohti täita.

V. Kõve: Minu mure on ka sellega, et Vabariigi Valimiskomisjoni liikmeks on seaduse järgi nii ringkonnakohtunik kui maakohuskohtunik ning kaks asendusliiget. Oliver Kase siirdumisega Riigikohtusse, on vaja uut ringkonnakohtu liiget komisjoni. See oleks jälle lisaargument, et kaks kohta tuleksid valmiskomisjoni. Valimiskomisjoni töö on väga mahukas ning kohtuniku töökoormust tuleb vähendada. Ka Tallinna Halduskohtu kohtunik on oodanud KHN-i arutelu – kui tema koormust ei vähendata, siis ta ei saavat valimiskomisjonis jätkata. See on tekitanud olukorra, et meil ei ole võimalik nimetada valmiskomisjoni kohtunikuks tema nõusolekuta.

Lahkub Hans Moks.

L.-L. Pakosta: Valmiskomisjon töötab edasi ka ilma ühe täitmata kohata ja valib oma esimehe järgmisel koosolekul.

V. Kõve: Praeguse seisuga komisjonist lahkuksid mõlemad kohtunikud. Ma ei saa ka kedagi sundida komisjoni töös osalema. Ma esitasin kohtunike kirjalisti kutse kandideerida. Laekus vaid Oliver Kase avaldus, kes oli nõus kuni septembrini jätkama.

K. Kruusvee: Tahtsin kommenteerida seda, et Madise kohtusse tagasitulek või mittetulek kulude kokkuhoidu ei too. Kulude kokkuhoid tuleb sellega, et Tartu Ringkonnakohtu kohale liigub Tallinna Ringkonnakohtunik ja Tallinna Ringkonnakohtusse siirdub üks Tallinna Halduskohtu kohtunik ja jätame Tallinna Halduskohtu koha välja kuulutamata. Sisuliselt otsustame siis sellega, kas Tallinna Halduskohus on see koht, kus mitte välja kuulutada. Kusagil jääks see koht täitmata. Ka Tallinna Halduskohtus on koormus kasvanud ja see on ka põhjus, miks on valimiskomisjoni raske inimest leida, rääkimata ühe kohtuniku koha kaotamisest. Me olime päris pikalt vähemuses kolme kohtunikuga ja hetkel saime need kohad täidetud.

V. Kõve: Kas ministeerium ei ole ka pooleks aastaks nõus kohti suurendama?

M. Helm: See ei ole ebavõrdne kohtlemine, need ei ole võrreldavad olukorrad. Võrdselt tuleb kohelda võrdseid olukordi.

V. Kõve: Ka minu meelest pole ebavõrdne kohtlemine, kuna seal on koht nagunii olemas.

K. Luha: Kui kohtunik naaseb kohtusse, siis selle paragrahvi järgi ei ole vaja määruse muutmist.

I. Pilving: KHN saaks teha meelsushääletuse.

V. Kõve: Jah, ja minister otsustab lõpuks.

K. Luha: Kui on kaalumisel üks kohus, kus on kohad täidetud ja anname sinna lisakoha või teine kohus, kus kolmandik kohtadest on reaalselt tühi, siis need ei ole võrreldavad olukorrad.

M. Reintamm: Kui Madis läheb ära, on ainus küsimus, kas minister kuulutab välja konkursi. Lisakohta ei ole, sest kui Madis läheb ära ja kui ta tagasi tuleb, siis läheb see, kes asemele tuli. Ministri roll on ainult konkursi kuulutamisel.

V. Kõve: Me ei saa ju kuulutada konkurssi välja kohale, mida ei ole Tartu Ringkonnakohtus. Ilma määruse muutmiseta ei saaks.

M. Helm: Ühte kohta on vaja juurde ajutiselt ja sinna konkurss välja kuulutada.

V. Kõve: Meil on varsti sama olukord. Peagi on tagasi pöördumas Priit Pikamäe, kes kandideerib omakorda Tartu Ülikooli õigusteaduskonna direktoriks. Kui Priit Pikamäe läheb meilt ära, siis ei saa me võtta kedagi teist endale riigikohtunikuks. Täpselt sama on Madisega. Madise koht ei jää vabaks, kui ta ära läheb, ta on lisakohal. Ilma ministri määrust muutmata ei saa Madise asemele minu arvates kedagi teist võtta.

T. Pappel: Ma kordan, et see lisakoht on ajutine. Ka kohtute seaduse järgi saab lisakoht olla ainult nii kaua, kuni kohtust läheb pensionile mõni teine kohtunik. Järgmine aasta on minemas kaks kohtunikku pensionile.

V. Kõve: Vajaksid ministri määruse järgi lisakohta pooleks aastaks. Kas võime KHN-is teha meelsushääletuse? Kas toetame ajutiselt Tartu Ringkonnakohtusse ühe koha andmist, kuni Madise asemel saaks sinna kellelgi teise võtta? KHN ei saa midagi muud otsustada, kuivõrd me ei tea edasiste sammude rivi ette. See ei ole ministrile siduv.

L.-L. Pakosta: Meelsushääletusest on kasu, kui see on tervikpildis eelarvet mitte suurendav, vastasel korral oleme võtnud positsiooni, et kuni meil ei ole täpne eelarvejaotus teada, siis 2024. aasta konkursse välja ei kuuluta. Kui on selge, et ühest kohtust liigub üks koht ära, siis oleks see hääletus mulle toeks. Saaksin teha otsuse selliselt, et ei tee liiga kohtutele, kuhu ei ole konkurssi välja kuulutatud.

T. Pappel: Säilib *status quo*, sest üks inimene liigub süsteemist välja ning kõik kohad säilivad.

I. Pilving: KHN arutas eelmisel korral ja meie seisukoht oli, et igat kaasust vaadatakse eraldi, kui on vajadus täita, siis täidetakse. Seda seisukohta ei peaks muutma. Haldusasjades on meil Riigikohtus eelmise aasta koormus juba täna täis, mis näitab ka ringkonnakohtute töökoormuse kasvu. Kolmandik asju on juurde tulnud ja seda tuleb arvestada.

M. Ernits: Tahaksin lisada, et see on kuluneutraalne otsus. See oleks mingis mõttes varasema olukorra taastamine. Palun toetust meelsushääletusel.

L.-L. Pakosta: Milline on tunnetus, juhul kui kohtuhaldusmudel muutub, kas paremaks majandamiseks üks teema, mida arutada on kohtujuristide lahti sidumine KRAPS-ist? Teiseks vajab ülevaatamist kindla eelarve numbri sees haldamine olukorras, kus inimesed liiguvad välja õigusega tulla igal hetkel tagasi. See ei ole eelarve kujundamise mõttes turvaline. Kui kunagi on selline otsus tehtud, siis ilmselt selles vaates, et eelarvet tuleb juurde ja kohtud kasvavad. Seda peate ise vaatama ja mina ei saa midagi ette öelda, aga võib-olla on see koht, kus tasub mõelda, kas see on mõistlik. Sellist süsteemi kuskil mujal riigiaparaadis ei ole. Igal pool mujal, kui lähed töölt ära, siis lähed töölt ära ja järgmine kord saad konkureerida vabale kohale ning tagasitulekut ei ole garanteeritud.

Kolmandaks, mul tuleb garanteerida, et eelarve jääb järgmiseks aastaks paika pandud piiridesse. Mul oleks palju rohkem teie hääletuse asemel abi sellest, kui suudate välja arvutada kohtunike arvu, mida järgmisel aastal selle eelarve sisse mahutada saame. Kui see arv jagada ära kohtute vahel, siis nii palju kui neid kohti sealt jääb, kuulutaksin kõik hea meelega välja. Peab olema kindel, et need konkursid jäävad selle eelarve sisse. Eesmärgiks on arusaam mitme kohtuniku kohta on võimalik järgmisel aastal, pärast kärpeid, palk ära maksta. Kuni seda arvu ei ole, on keeruline konkursse välja kuulutada.

V. Kõve: Kohtute seaduse § 58⁴ muutus alles eelmine aasta. See on olnud garantii, et kohtunikke saaks väljapoole kohtuid tööle.

A. Asi: Meenutan olukorda, mis oli eelmine KHN. Harju MK taotles kolmele kohale konkurssi. Tänase seisuga tahaksin hoopis neljale kohale ja üks nendest kohtadest oli koht, kus andsin nõusoleku kohtuniku liikumiseks Justiitsministeeriumisse, tingimusel, et kuulutatakse konkurss välja. Tänaseks on see konkurss tühistatud. See konkurss võiks olla esmajärjekorras ootel. Põhimõtteliselt toetan igati, et kohtunikud käivad teistes asutustes kogemusi hankimas, aga seetõttu ei tohi kohtunike kohad jääda täitmata.

L. Naaber-Kivisoo: Tuletades meelde eelmist KHN-i ja seda, et Viru Maakohtus on üks kolmandik tsiviilosakonnast puudu, siis konkursside osas arutades tuleb ka seda arvestada.

V. Kõve: Ei saa jääda nii, et Viru ja Harju jäävad miinusesse ja kõik teised kohtud on täidetud. Peame leidma variandi, et vähemasti jagatakse ümber, niikaua kuni uusi konkursse vastu võetakse.

T. Saar: Kuna hääletatakse minu kohtusse minu kolleegiumisse koha lisamise suhtes, siis ma ei osale hääletuses.

V. Kõve: Sten saab Taneli asemel hääletuses osaleda.

K. Luha: Meelsushääletus on Viru Maakohtu suhtes ebaõiglane.

KHN-i liikmed hääletavad Tartu Ringkonnakohtusse ajutiselt ühe kohtunikukoha lisamise üle.
Tanel Saar hääletuses ei osale, kuivõrd küsimus puudutab tema kolleegiumisse koha lisamist. KHN-i kodukorra § 8 punkti 5 kohaselt saab hääletamisõiguse asendusliige Sten Lind.

Poolt: 7

Vastu: 3

Erapooletuid: 1

V: Kõve: Edasi otsustab Tiina, mis tingimustel ta Madisele nõusoleku annab.

Lahkuvad Madis Ernits ja Indrek Grauberg.

Paus 11.40–12.00.

V. Kõve: Minister andis meile kolm varianti, millega edasi minna. Peame otsustama, kuidas kohtuhalduseelnõuga edasi läheme. Peame sõna andma ka Heiki Loodile. Rääkisime, et minna kohtuhalduse üleandmisega radikaalsemalt edasi ja liikuda põhiseadusliku institutsiooni poole ning võtta see kohtuhalduse paketti sisse. Mis on sinu mõtted, Heiki?

H. Loot: Ministri mõtteid ei ole me töögrupis arutanud. Meie mandaat oli teine. Meie töö aluseks olid ministeeriumi selged tingimused. Nende osaks oli, et õigusloome ja eelarvestamine jäävad ministeeriumile ja muud ülesanded on ministeerium valmis kohtutele üle andma. Nendest tingimustest pidasime kinni ja töötasime välja oma ettepanekud ning selle alusel eelnõu, mis neid seisukohti arvestasid. Kui nüüd on uued mõtted, siis on uus olukord ja põhjust kaaluda, kas haarata uuest võimalusest kinni või minna edasi sellega, millega on aasta aega tööd tehtud ja vaeva nähtud. Arvan, et neid ettepanekuid hinnates on vaja mõelda nii lühikese kui ka pika vaate peale. Lühema vaate puhul saan aru, et kärpega tuleb kõigi kolme alternatiivi puhul arvestada. Minister osundas, et kui minna edasi kohtuhalduse muutmise ambitsioonikama plaaniga, siis oleks võimalik umbes 350 000 eurot ministeeriumil leida. Ma täpselt ei saanud aru, kas see lisandub 140 000 eurole või see 140 000 on juba seal sees.

L.- L. Pakosta: See on seal sees.

H. Loot: Kui tuleks lühemas perspektiivis nende variantide vahel valida – kas minna edasi „pooliku reformiga“, mida väljendab töögrupi eelnõu, või ambitsioonikama ideega, siis mulle tundub, et kohtute poolelt vaadatuna võiks ambitsioon olla vastav sellele, kui palju on Justiitsministeerium valmis rahalisi vahendeid kohtutele üle andma, et kohtuhaldusmudelit ellu viia. Kui rääkida 350 000 eurost, siis see jääb kaugemale maha suuremast ambitsioonist, et muuta kohtud tervikuna iseseisvaks põhiseaduslikuks institutsiooniks. Mulle tundub, et see, mida ministeerium on valmis üle andma, vastab rohkem sellele tasemele, mida väljendab eelnõu. Küsimus on pigem, kas üldse sellelegi. Kui võtta lühidalt kokku, et järgmisel aastal on vajalik kärpida 1,8 miljonit eurot ja see raha võetakse kindlasti ära ning vastu ollakse valmis andma 350 000 eurot uue mudeli rakendamiseks, siis ei ole ma kindel, et sellega ka praeguses eelnõus sisalduva vähem ambitsioonika mudeli rakendamine on võimalik.

Kui rääkida pikemast perspektiivist, siis täielikult iseseisva põhiseadusliku institutsiooni loomisel on paar põhiprobleemi. Esiteks, kui saadakse täielik sõltumatus, siis kuidas on nendes tingimustes tagatud kohtute piisav ja stabiilne rahastamine pikemas perspektiivis. See oli üks lahendamata küsimusi, mida 2009. aasta kohtute seaduse eelnõu mudelile ette heideti. Leiti, et seal esitatud mudel ei taga piisavat ja stabiilset rahastamist. Riigikohtu esimees pidi saama kohtusüsteemi juhiks, kuid tõdeti, et Riigikohtu esimehel ei ole piisavalt poliitilist kapitali, et kohtute eest eelarve protsessis edukalt võidelda. Meil on võtta hoiatav Leedu kogemus, kus kohtud ei saanud kümnekond aastat osa eelarve kasvust, mistõttu ka kohtunike palgad külmusid kümneks aastaks. Arvan, et taolisi kogemusi tasuks arvesse võtta ja selliste ohtude peale mõelda. Töögrupis mõistsime, et kohtute ja kohtunike pikaajaline unistus on ka eelarveline iseseisvus, aga tõdesime, et me ei tea, kuidas see tegelikult tööle hakkaks. Mõte oli selline, et kui põhiseaduslikele institutsioonidele suudetakse teha eraldi eelarvestamise kord, mis tänaseks on vastu võetud, ja nad kaitsevad ise oma eelarvet otse Riigikogu rahanduskomisjonis, siis hindame paari-kolme aasta pärast, kui uus kohtuhaldusmudel ja uus KHN-i koosseis on tööle hakanud, et kui hästi on see mõjunud põhiseaduslike institutsioonide eelarvele. Selle kogemuse põhjal saaks teha otsuse, kas võiks kohtutele tervikuna teha sellise erikorra. Eelarvestamise erikorra juures tuleb mõelda veel ühe asja peale. Töögrupis vaatasime, et kõikide põhiseaduslike institutsioonide eelarve kokku on umbes sama palju kui on esimese ja teise astme kohtute eelarve kokku. Seega läheks erikorra alla juba palju suurem osa riigieelarvest ja tekib küsimus, kas selline muudatus on vastuvõetav ja hakkab edukalt tööle.

Kui ministeerium distantseerib ennast kohtutest, siis valitsuses peab keegi siiski hakkama seisma selle eest, mis puudutab kohtute õigusloomet. Küllap see roll jääb Justiitsministeeriumile. Kui ministeerium jääb rahastamise otsustest eemale, siis seotus kohtute ja nende muredega väheneb. Samuti on oluline, et kohtud ei muutuks n-ö „riigiks riigis“, vaid nad peavad olema osa võimude lahususe ja tasakaalu süsteemist. Meie pakutava mudeli järgi oli selles ka täitevvõimul ehk Justiitsministeeriumil oma roll. Teatud olulisi otsuseid, mis puudutavad raha, teevad kolm võimuharu koos. Osaleb ka täitevvõim oma analüütilise võimekusega ja sellist analüütilist võimekust peab ministeerium kindlasti omama, arvestades seda, et õigussüsteem peab toimima tervikuna ning kohtuid ei saa kuidagi sealt välja lõigata. Kui Riigikogu teeb rahalisi otsuseid, siis keegi peab teda andmete ja nende andmete analüüsiga varustama. Me teame, kui palju on Riigikogu esindajad avalikus ruumis kurtnud, et nende analüütiline võimekus jätab soovida ehk kuskilt peab see tulema ja ma kardan, et see peab siiski tulema eeskätt ministeeriumist. Me ei ole töögrupiga uue ministri avangut arutanud, aga minu ettepanek on liikuda kohtuhaldusmudeliga edasi evolutsiooniliselt, mitte revolutsiooniliselt. Ehk: teeme selle sammu ära, mis on praegu eelnõus välja pakutud ja vaatame, kas saame rahalised vahendid kokku sellegi mudeli rahastamiseks.

V. Kõve: Sinu alalhoidlik lähenemine on arusaadav. Mingis mõttes võim vedeleb maas. Võib-olla, kui me seda hetke ära ei kasuta, siis seda rohkem ei pruugi tulla. See on põhiline vastuargument. Kui ma muidu olen olnud pigem alahoidliku poole esindaja, siis praegu toetaksin jõulisemat katsetust. Kui see välja ei tule, siis ei tule, aga me ei tea, mis olukord on kahe või kolme aasta pärast ja ei maksa arvata, et see olukord mingis mõttes parem on. Risk vaesusesse jääda on suur. Lõppkokkuvõttes, kui raha ei anta meile rahanduskomisjonist, siis ei anta seda ka Justiitsministeeriumist.

L.-L. Pakosta: Õigusloome jääb tõesti Justiitsministeeriumisse. Teeme õigusloomet ka teistele põhiseaduslikele institutsioonidele ja ka teistele ministeeriumitele. Mis puudutab andmeanalüüsi ja selgeid andmelauasid, siis see võiks olla üks eelprojektidest digivõtmes. Näiteks vanglateenistusel on super ägedad andmelauad, kus on kogu andmestik ja selle muutumine ilusti näha. Mõelge, kuidas seda teha, et andmete haldus ja analüüs muutub digitaalsemaks kõikides riigisektorites. Mis puudutab Leedu kogemuse hirmu, siis KRAPS jääb ju kehtima ning eelarve kasv liigub seal edasi. See, et me saame üldse rääkida eelarvelisest iseseisvusest tuleneb tõesti nendest muudatustest, mis Riigikogus on tehtud. Põhiseaduslikud institutsioonid pääsesid kärpest *in corpore* ning neil jäi pidama selle aasta baaseelarve. Demokraatia töötab niimoodi, et rohkem inimesi teeb targemaid otsuseid, kui üks täitevvõimu esindaja.

V. Kõve: Teeme lühidalt arvamusteriingi ja seejärel meelsushääletuse.

T. Vaher: Hirmud on arusaadavad. Aga tuleb panna asjad kaalukausile – mis on olulisemad ja vähem olulisemad küsimused. Toetan seda varianti, et mida radikaalsemalt oleks võimalik kohtud iseseisvamaks muuta, siis tuleks sellele teele minna. Unikaalne ajaaken tuleks ära kasutada ja mitte lasta tehnilistel küsimustel ja eelarvel end pidurdada.

J. Sarv: Väljendan toetust Villu ja Toomase mõtetele. Lühiajaline asi on üks, aga pikas perspektiivis me ei tea, mis poliitilises maailmas juhtuda võib, võib-olla tuleb valitsus, kes tahab jõulisemalt kohtute tegevusse sekkuma hakata. Mida sõltumatamad me oleme, seda parem. Kui selline võimalus on praegu avanenud, siis arvan, et me kahetseme, kui seda võimalust ära ei kasuta. Toetan radikaalset varianti.

E. Odinets: Arengukava üks eesmärk on väga selge – kohus ise vastutab kohtutute juhtimise ja eelarve eest. Toetan selle akna kasutamist hetkel.

T. Pappel: Toetan. See on tegelikult ainukordne võimalus ja me oleme seda ammu soovinud.

H. J. Terras: Samuti toetan, arvan, et see on hea mõte. Lisaksin kohtute sõltumatuse teemal, et isegi kui peaks võimuvahetus toimuma, mis praegu Euroopas on populaarne ja mis ajalooliselt on hukatuslik olnud, siis sellisel juhul on kohtud rohkem kaitstud, kui eelarveotsus tehakse rahanduskomisjonis, kus see ka protokollitakse ja räägitakse eelnevalt läbi. Rahva tähelepanu on kergem suunata kogu sellele protsessile, kui seal peaks hakkama tekkima surve. Ma pooldan suuremat iseseisvust.

I. Pilving: Ma ei saanud aru, mis see radikaalne mudel täpsemalt tähendab?

V. Kõve: Mina saan aru, et see radikaalne mudel tähendab seda, et muuta eelarveliselt esimese ja teise astme kohus põhiseaduslikuks institutsiooniks, viia eelarve läbirääkimine Riigikogusse ja tuua ministri senine kohtutega seotud pädevus maksimaalselt kohtutele. Tahan teha meelsushääletuse, kas läheme jõuliselt edasi. Raha peab ka olema taga, selge see, aga vähemasti proovime. Kes toetab kiiret liikumist esimese ja teise astme kohtute muutmiseks põhiseaduslikuks institutsiooniks?

KHN-i liikmed hääletavad esimese ja teise astme kohtute Justiitsministeeriumist lahti sidumise ja põhiseaduslikuks institutsiooniks ümberkorraldamise üle.

Poolt: 10

Vastu: 1

Erapooleteid: 0

L.-L. Pakosta: Mul on lisaks üks teema, mis puudutab huvide konflikti. Meil on Justiitsministeeriumi eelarves pool miljonit eurot Tartu Ülikoolile, mida Justiitsministeerium on maksnud toetusena õppejõudude palkadeks. Ma olen Tartu Ülikooli doktorant ja jutt on minu õppejõudude palgast. Arutasime seda ja pakkusin välja tuua teema siia, kuna siin on laua taga esindatud kõik tellijad, kes Tartu Ülikooli õigusteaduskonna tulemustest kasu saavad. Oleks hea, kui saan sisendit selles osas, mis on teie arvamus sellise eelarve osas, kuidas sellega peaks edasi liikuma, kas seda peaks kuidagi sihitama, kas see on põhjendatud.

V. Kõve: Meilt ei oodata mingit formaalset hääletamist. Saame kiirkorras mõtteid avaldada. Halb on, et seda raha on ministeerium aastaid jaganud, küsimata midagi vastu. Ülikoolil peaks olema ette näidata plaan, mis selle raha eest saame. Näiteks, kas õpetatakse mingeid uusi aineid, kas saadame noori kuskile. Usun, et oleme nõus, et ministeerium võiks näha lepingus ette nõuded, mida selle raha eest saadakse. Saab ministrile soovitada, et ta kuulaks plaani ja vaataks sellele otsa, kas see on tõesti selline, mis õigusharidusele kaasa aitab.

A. Parmas: Minu arvates ei ole ei ministril, minul, Ivoil ega Villul huvidekonflikti. See, et me oleme ülikoolis töölepinguga tööl või üliõpilased ja siin teises rollis, ei võta meilt korruptsioonivastase seaduse mõttes õigust asjade üle arutada või ministril ka otsustada. Kui minister istuks teaduskonna nõukogus või tahaks olla samal ajal teaduskonna direktor, siis ei saaks. Olles seal lihtsalt üliõpilane, ei ole sellel niisugust seost, et ei tohiks teaduskonnale raha jagada, jagamata jätta või riigi poolt stipendiumi või granti teaduskonnale andes seada eesmärgi või tingimusi. Minu arvates ei ole vaja seda karta ja pigem sellest avalikult kõva häälega rääkida, et õigusteaduskond on keerulises seisus ning pole võimeline ilma lisarahastusega hakkama saama. Lisarahastuse andmine peab olema seotud kindlate eesmärkidega, mida täna ei ole. Tulemus on tegelikult see, et raha on vastu võetud, kuid ülikoolil puudub huvi areneda.

K. Siigur: Raha andmisel tuleks vähemalt küsida, mida selle rahaga tehakse. Mõelge välja, mida tahame ülikooli käest saada.

I. Pilving: Julgen ka seda toetada. Mitte ainult lepinguga, vaid liikuda ka sinna, et seaduse või määrusega kehtestada nõuded, mida riik tahab õigushariduselt saada, kui ta rahastab. On täielik õigus nõuda, mis aineid õpetatakse. Raha kasutus peab olema säästlik ja ei oleks dubleerimist.

V. Kõve: Vaadates kohtuasjade paketti, mis meil on, siis Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas ei õpetata näiteks tarbijakrediiti ega elamuõigust ehk korteriühistutega seonduvaid vaidlusi. Ütleks, et need kaks suurt tsiviilvaldkonna valdkonda peavad olema õppekavas. Neid aineid võib veel olla.

I. Pilving: Meil ei ole olnud häid professoreid haldusõigusest.

L.-L. Pakosta: Aitäh väga hea sisendi eest.

E. Odinets: Keegi ei sea kahtluse alla, et haridusasutusele peab toetust andma. Meil on veel kolm asutust, kes annavad õigusharidust. Seaksin kahtluse alla üksnes ministri või kantsleri otsusega raha andmise.

V. Kõve: Haridusministeerium on määranud Tartu Ülikooli Eestis vastutavaks õigusteaduse eest ning selle kaudu on rahastust antud.

I. Pilving: Rahvusülikoolil on oma staatus selliste teadusdistsipliinide õpetamise korraldamisel, kus on tugev riigi huvi.

Otsus: 1) 6. detsembri 2024. a KHN-i istungil arutatakse kohtute arengukava rakenduskava, mida hakkab eest vedama Üllar Kaljumäe. 2) KHN toetab esimese ja teise astme kohtute ümberkorraldamist põhiseaduslikuks institutsiooniks.

Lahkuvad Liisa-Ly Pakosta, Rauno Veri, Heiki Loot ja Andres Parmas.

7. XXIV kohtunike täiskogu teemade arutelu – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohtu esimees Villu Kõve

V. Kõve: Kui tõesti toimub kohtureform ja ümberkorraldused kohtus, siis tuleks täiskogul sellest rääkida. Lisaks on teemadena tõstatatud, kuidas saaks kohtuasju vähendada ja kohtust välja viia. Samuti, et arutletaks kohtunike distsiplinaarvastutuse ja järelevalve teemal, kuna meil üha rohkem kaebusi. Teisisõnu küsimus sellest, kes järelevalvet korraldada võiks ja kuhu see süsteem liikuda võiks. Võib olla peksime liikuma sinna suunas, et luua kohtuhaldusasutuse juurde riigiprokuröri sarnase ameti, kes hakkab jälgima kohtuasjade menetlemist. Võite saata veel teemasid mulle või Karinile.

M. Helm: See on teema, mis inimesi käivitab. Huvitav ja mitmetahuline teema.

A. Uritam: Seda teemat tuleks kuidagi niimoodi esitleda, et inimestel on võimalus interaktiivselt arutelus osaleda. Mis puudutab distsiplinaarmenetlusi, siis mind huvitaks, mis on lubatud tõendid ja kuidas seda menetluslikult läbi viime. Mitte ainult mille eest karistame, vaid kuidas selleni jõuame.

V. Kõve: Meil ei mahu rohkem kui kaks kandvat teemat. Kui distsiplinaarmenetlus oleks üks, mis on kohtunike jaoks hästi negatiivne teema, siis midagi rõõmsamat võiks ka olla. Kui kohtuhaldus on selleks ajaks valmis, siis tõenäoliselt on ka sellest väga palju rääkida.

K. Leichter-Tammisto: Tõenäoliselt saame detsembris selle juurde tagasi tulla ja otsustame siis.

V. Kõve: Kui kohtuhaldusasutus tuleb tööle saada kiiremini, nagu see praeguses eelnõus on, siis tuleks teha erakorraline kohtunike täiskogu.

K. Leichter-Tammisto: 1. jaanuarist 2025 jõustuvad kodukorra muudatused, mis võimaldavad teha elektroonilist hääletamist.

I. Pilving: Miks nii kiire, et ei kannata oodata?

V. Kõve: Praegu on eelnõus nii kirjas. Seda on praegu väga vara öelda.

L. Naaber-Kivisoo: Mis ma esmaspäeval tööle minnes inimestele ütlen edasise osas? Kas me paneksime esmajoones kokku sõnumi, mis läheb siseveebi? Teiseks, kas töögruppi töö on lõppenud.

V. Kõve: Peame ministeeriumi ja töögrupiga mõtlema. Heiki ütles, et tema ei toeta sellist lähenemist. Peame mõtlema, kas jätkame selle töögrupiga. Eelnõu jääb ju samaks, põhiskeemi ei muudetak.

Sõnum on, et KHN-i hinnangul on vaja radikaalsemaks eelnõuga edasi minna ning võtta suund kohtutele kui põhiseaduslikule institutsioonile. Samuti, et kiitsime arengukava heaks.

L. Naaber-Kivisoo: Seda peab kuidagi kommunikeerima.

V. Kõve: Peame seda arutama, kõik tuli praegu käigu pealt. See on üks osa arengukava rakenduskavast.

A. Asi: Võiks kokku leppida, et eelarve osas läheb siseveebi mingi sõnum. Viimastel kuudel on tulnud palju vastuolulist infot ja inimesed ei saa aru enam, mis toimub.

L. Naaber-Kivisoo: Mis nüüd järgmisest aastast saab, kuidas see 1,8 miljonit ära lahendatakse? Kas selles osas on meil mingi mõte?

V. Kõve: Me ei tea veel, kas on ikka 1,8 miljonit. Kohtupsühhaatria arvelt saaks miskit maha võtta.

T. Ereb: Kulu on suurenenud seetõttu, et ekspertiiside hinnad pole enam fikseeritud.

H. J. Terras: Kui meelsus on näidatud, siis kui see eelnõu läheb järgmine nädal sisse, siis sellega on suhteliselt kiire.

V. Kõve: Seda ma ei tea, kas me nii kiiresti oleme võimelised seda tegema.

H. J. Terras: Põhiseaduskomisjonis võtab selle menetlus aega. Mina pigem liiguks sellega edasi kiiresti.

V. Kõve: Tõesti, teatud ebamäärasus jääb uueks aastaks üles. Olukord muutub siin kogu aeg. Tartu Ringkonnakohtu konkursi osas minister veel otsustab, aga muus osas väljendus selgelt, et uusi konkusse ei tule enne kui pole täpseid arvutusi. Minister ütles, et KRAPS-i indeksi taastamist praegu ei tule. Praegused arvutused on tehtud süsteemis nii, et järgmine aasta on pool KRAPS-i indeksit. Hetkel ei ole kohtujuriste sealt lahti seotud.

Ü. Kaljumäe: Ei tohi anda lubadusi, mida me võib olla ei suuda täita.

T. Pappel: Minister ütles ikkagi hiljem, et see ei ole 1,8 miljonit, vaid 2 miljonit kärbet. Küsisin üle. Mulle jäi mulje, et ta ootab, et kohtujuhid teeks ise need ettepanekud. Seega peaksime koonduma ja mõtlema, kust ja mida kärpida. Mul on tunne, et tal ei ole väga konkreetseid ettepanekuid ja prioriteete. See on meie ülesanne.

V. Kõve: Küsimus on, mida saaks veel lisada. Riigilõivud on muutmisel, joonepeal on menetlusmuudatused, edasi on radikaalsemad muudatused.

I. Pllving: Peaks ka VAKO teemal suhtlema.

V. Kõve: Kohtualluvuse ümberjagamine, liitmine.

Ü. Kaljumäe: Äkki kogub esimees enda kätte ettepanekud, mida kohtujuhid saavad teha. Peakski tegema omapoolse teksti.

V. Kõve: Me võime need koondada kokku, aga parem võta see ülesanne endale.

Ü. Kaljumäe: Lepime kokku, et, näiteks järgmiseks neljapäevaks esitatakse ettepanekud.

A. Uritam: Kui kärpeid tegema hakatakse, siis mõtleme need realistlikult läbi. Oleme avatud ning ei solvu üksteise peale. Mul on ka plaan saata Üllarile ettepanekud. Leian, et meil Harju Maakohtus on võimalik kärpeid teha. Need ettepanekud saadan ma muidugi ka esimehele. Täna on koht, kus vaatame ausalt endale otsa ja mõtleme, mis on oluline. Oluline on, et säilitame põhitöö tegijad. Ilma nendeta me edasi liikuda ei saa.

L. Naaber-Kivisoo: Ei saanud aru, kas lisakohad arvestatakse kärpe juure või mitte.

V. Kõve: Minister ühtegi lubadust ei andnud.

L. Naaber-Kivisoo: Kui me hakkame kõiki asju juurde saama, siis see seda 2 miljonit ei vähenda. Teiseks, mul on hea meel, et avaldasid toetust Virule. Kas arutame, kuidas ühe kolmandiku tsiviilkohtunike puudujääki Viru Maakohtus lahendada?

V. Kõve: See peab olema pakettis sees. Kui te ei ole nõus kohtuid liitma, siis vähemasti ümberjagamise mehhanism peab olema parem, kui senine versioon.

Ü. Kaljumäe: Kas 26. septembriks jõuate ettepanekud esitada?

T. Pappel: Peaks hilisem aeg olema.

Ü. Kaljumäe: Selleks, et meil oleks mingi alus aruteludeks, kas esitate 27. septembriks?

V. Kõve: Küsimus on, millega suudame Rahandusministeeriumi ja ministrit veenda.

K. Leichter-Tammisto: Lõpetuseks, täiskogu toimub 5. juuni 2025 Viljandis.

Otsus: 1) KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

8. 2025. a KHN-i toimumisaegade kinnitamine – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohtu esimees Villu Kõve

K: Leichter-Tammisto: Pakume 2025. a KHN-i istungite toimumisaegadeks 7. märts, 30. mai, 18.–19. september ja 12. detsember 2025.

Otsus: KHN lepib kokku 2025. aasta KHN-i istungite toimumisajad, nendeks on 7. märts, 30. mai, 18.–19. september ja 12. detsember 2025.

9. Muud teemad – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohtu esimees Villu Kõve

Arutelud toimusid 6. päevakorra punkti juures.

Istungi lõpp 20.09.2024 a kell 12.47.

/allkirjastatud digitaalselt/

Villu Kõve
Juhataja

/allkirjastatud digitaalselt/

Signe Talalaev
Protokollija